

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İSLAM FIKHINA GÖRE MODA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. İsmail KÖKSAL

HAZIRLAYAN
Harun DOĞAN

Elazığ- 2010

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İSLAM FIKHINA GÖRE MODA
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. İsmail KÖKSAL

HAZIRLAYAN

Harun DOĞAN

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. **Doç. Dr. İsmail KÖKSAL**
2. **Doç. Dr. Mehmet ERDEM**
3. **Doç. Dr. İskender OYMAK**
4. **Doç. Dr. Gıyasettin ARSLAN**
5. **Yrd. Doç. Dr. Enver DEMİRPOLAT**

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İslam Fıkına Göre Moda

Harun DOĞAN

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

İslam Hukuku Bilim Dalı

Elazığ-2010, Sayfa: XII+67

Moda, ev dekorasyonundan mobilyaya, mutfak kültüründen giyim kuşama, kısaca iğneden ipliğe kadar birçok şeyde ortaya çıkan geçici değişiklikler, yenilikler olarak ifade edilir.

Modanın, Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı eşitlik ve hürriyet akımlarının bir sonucu olarak ve Sanayi İnkılabı'nın beraberinde getirdiği seri üretime geçen kumaş fabrikaları sayesinde saray çevresinden halka doğru geniş bir alana yayıldığını görüyoruz.

Modayı meydana getiren sebepler zincirine baktığımızda insanın fitratında olan süslenme ve değişiklik ihtiyacı, yenilik arayışı, beğenilme duygusu v.b. güdüler etkili olabildiği gibi, anlık ve tesadüfi unsurların da etkili olduğuna şahit oluyoruz.

Modanın en önemli özelliği değişimdir. Zira moda bu sayede üretim üstüne üretim yapmakta, gücüne güç katıp ayakta kalmakta, pek çok insanı ve özellikle de kadınları israf kültürüne alıştırmaktadır.

Modanın önemi belki de insanda var olan yenilik arayışından kaynaklanmaktadır. Bu noktada moda insanın ihtiyaç duyabileceği, araba, kozmetik sanayi, mobilya, kılık kıyafet, v.s. tüm sahada geçici yenilikler manzumesidir. Moda ekonomik yönden çok büyük bir güç ve aynı zamanda çok büyük bir ticari sektördür.

Bugün moda denilince insanın ister istemez aklına giyim kuşamdaki geçici değişiklikler manzumesi gelmektedir. Zira moda en çok bu sahada söz sahibidir.

Canlılar içinde giyinme ihtiyacı duyan tek canlı insandır. Tarihin her döneminde insanlar iklimsel, utanma duygusu, süslenme ve değişiklik ihtiyacı gibi dini ve örfi yanı bulunan gerekçelerle örtünmüşlerdir.

Giyim birçok disiplinle de ilişki içinde olup her bir disiplin kendi ilmi penceresinden meseleye bakmaktadır.

Giysi kimlik, kültür, taklit ve sosyal statü gibi sahalarla işbirliği içindedir. Bizce bunlardan en önemlisi ve tehlikelisi, taklitle olan ilişkisidir. Zira taklit kişiyi bir başkasının medeniyetini, inancını benimseme ve kendi inancını test etme noktasına kadar götürmektedir.

İslam fıkhi, her şeyden önce iyi ve kötünün sınıflandırılmasında bir değer hükmüne sahiptir. Dolayısıyla İslam, bir yeniliği, kendi kaynaklarına aykırı olmadığı sürece kabul eder. Detaylar hususunda da mahalli örf ve adetleri her zaman göz önünde bulundurmuştur. Bu açıdan bakıldığında tez konumuz, özellikle kadının giyim kuşamı hususunda da bir takım kriterleri tesbit etmiştir:

El ve yüzün dışında vücudun tamamının kapanması, süsün çevreye aksetmemesi, elbisenin dar ve tene yapışık olmaması, elbisenin erkek elbisesine benzememesi, elbisede başka medeniyetlerin taklid edilmemesi, şöhret ve kibir elbisesi olmaması, elbisenin temiz ve sade olması, elbisede israfa gidilmemesi...

Medeniyetleri, inançları birbirinden ayıran kırmızı çizgiler vardır. Din, dil, tarih, coğrafya, örf, gelenek, görenek v.s. bunlardandır. Giyim kuşamı da bu sınıflandırmanın içine sokabiliriz. Çünkü giyim medeniyetten ve inançtan izler taşır.

İslam fıkhi, Kur'an, Sünnet ve ondört asırlık zengin kültürü ve birikimiyle insanın her türlü ihtiyacına cevap verecek ve üretebilecek bir potansiyele sahiptir. Bu açıdan bakıldığında kendi tarihi, dini, örfi köklerine uygun bir giyim kuşam modasını yine kendi içinde neşvünema bulan modalist ve stilistlerle pekala ortaya koyabilir.

Anahtar Kelimeler: Din, insan, moda, giyim, kültür, gelenek.

SUMMARY

Master Thesis

The Fashion According to Islamic Jurisprudence

Harun DOĞAN

The University of Firat

The Institute of Social Sciences

The Department of Basic Islamic Sciences

Islamic Law Sciences

Elazığ–2010, Page: XII + 67

The term fashion can be stated as; interior design as well as food culture, clothing industry, in summary it is the change including from pin to yarn which are modern and new innovations.

We can see that fashion has existed from French Revolution and gained power by the huge textile industries and became widely separated by the developments in Industrial Revolution from castles to public and daily life.

To examine the facts that produce fashion can be stated as, to beautify themselves which already exist in human nature, to make changes in routine life, need of novelty, to be favoured by others, etc. Moreover there is also instant coincidence which we witness leading to birth of fashion.

The most important characteristics of fashion is variation. Because by this way fashion makes raise by raise and empowers it self and standsby substantially and also it accustoms people especially women to huge amount of waste.

The importance of fashion might be the pursuit of innovations which already exists. At this point fashion is people's need in the fields of cars, cosmetics industry, furniture, dressings, etc, which are temporary innovations of poem. Fashion is economically a big power and also a big trade sector.

Today the term fashion unfortunately refers to the temporary changes in dressings because it has a voice at this field.

It is human beings which are in need of clothing among other living beings. In the shortage of fabrics, people used leaves for clothing activities however today this activities are achieved by variety of fabric collections. In every part of history people used clothes for the adaptation of climate factors as well as blush emotion and for beautifying themselves. They also used clothes for religious and customary purposes.

Clothing has relation with many discipline and every discipline looks to the issue from its point of view.

Clothing is in cooperation with identity, culture and social status. According to us the most important and the most dangerous of them is its relation with imitation. Because imitation leads person to embrace other civilization and religious belief which then tests his own belief.

Islamic jurisprudence primarily is possessor in provision of classification between the good and the bad. Consequently, Islam approves any innovation as long as it does not affect its survival. In the matter of details, Islam takes into consideration the customs and the norms. Looking at this point, Islam has brought some criterias for clothing of women which is our thesis subject.

Accept the hands and the face all of the body should be closed, ornament should not be reverberated to the periphery, the dress should not be tight and should not adhere to skin, dress should not look like male dress, at dressing other civilizations should not be imitated, dress should not include fame and arrogance, dress should be clean and pure, should not waste in clothing....

There are red lines which distinguish civilizations and beliefs. Religion, language, history, geography, customs, traditions and etc are among these discriminations. Because clothing carries traces from civilization and belief.

Islamic jurisprudence with the resources of the holy Quran, the Sunna and with the rich background of fourteen century has potential power to give answer and meet the needs and expectations of those who are in need. From this point of view, with its own history, its religion it can easily achieve and produce its own design in the roots of its own customs, designers and stylists.

Key Word: Religion, human, fashion, dressing, culture, custom.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
SUMMARY	IV
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR.....	VIII
ÖNSÖZ	IX
I.1. Araştırmanın Konusu.....	XI
I.2. Araştırmanın Önemi	XI
I.3. Araştırmanın Amacı	XII
I.4. Araştırmanın Metodu.....	XII
GİRİŞ.....	1
A. Moda Kavramı.....	5
B. Modanın Doğuşu.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK MODA

I. Modanın Gelişimi.....	8
II. Modanın Önemi	9
III. Modanın Özelliği.....	10
A. Değişim	11
B. Tarz Değişikliği.....	11
C. Pazarlama.....	11
IV. Modayı Yönlendiren Etkenler.....	13
V. Giyim ve Fonksiyonları	14
VI. Giyimin İlişkide Olduğu Bazı Sahalar.....	16
A. Giysi- Kimlik İlişkisi	16
B. Giysi- Kültür İlişkisi.....	20
C. Giysi – Taklit	22
D. Giysi ve Sosyal Statü	24

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM FIKHINA GÖRE GİYİM KUŞAMDA KRİTERLER

I- Fıkhi Ölçüler.....	28
A- Setr-i Avret (Örtünme).....	28
B. Elbisenin Uzunluğundaki Ölçü.....	33
C. Elbisenin Dar Olmaması	35
D. Giyilen Elbisenin Teni Göstermemesi	38
E. Elbisenin Karşı Cinsin Elbisesine Benzememesi.....	40
F. Elbise Giyiminde Başka Milletlere Benzememe	42
II. Ahlakî Ölçüler	46
A. Şöhret ve Kibir Elbisesi Olmaması.....	46
B. Kadının (Mahremi Hariç) Çevreye Güzel ve Çekici Koku Yaymaması.....	49
C. Elbisenin Güzel ve Temiz Olması	50
D. Elbisede Tevazu ve Sadelik.....	51
E. İsraftan Uzak Olması.....	53
SONUÇ	58
KAYNAKLAR	61
ÖZGEÇMİŞ	67

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
b.	: Bin
böl.	: Bölüm
bnt.	: Binti
b.y.y.	: Baskı yeri yok.
c.c.	: Celle Celaluh.
Çev.	: Çeviren
H.z.	: Hazreti.
madd	: Madde.
Müt	: Mütercim
r.a.	: Radıyallahu anh.
r. ha	: Radıyallahu anha
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve selem.
v. b	: Ve benzeri.
t.y.	: Tarih yok.
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu
Thk	: Tahkik
yay.	: Yayınları.

ÖNSÖZ

İlk insan ve aynı zamanda ilk peygamber olma şerefine nail olan Hz. Âdem (a.s.)’den itibaren insanoğlu soğuk ve sıcaktan kendini koruma, utanma hissiyatının gereği olarak kendine çeki düzen verme, süslenme ihtiyacı olarak değişik kılık ve kıyafetler edinmiştir. Bunda her toplumun sahip olduğu örf, âdet, gelenek, görenek, kültür vs...gibi şartlar belirleyici olmuştur. Bilim ve teknolojik ilerlemenin seyrine göre her geçen gün farklı giyim modelleri ortaya çıkmıştır.

Allah (c.c), akıl sahibi bir varlık olması ve dolayısıyla da dinî mükellefiyetlere ehil olması sebebiyle bir anlamda ilk muhatab kabul ettiği Hz. Âdem ile eşine, açılan ayıp yerlerini örtmeleri gerektiğini kendilerine emretmiştir. Dolayısıyla eşrefi mahlukât olarak yaratılan, “*Hoşca bak zâtına zübdei âlemsin, sen!*” şeklinde Şeyh Galib’in yüksek payelere namzet gösterdiği insan, sahip olduğu bu yüce ünvanın bir gereği olarak belli yerlerini örtmekle mükellef kılınmıştır.

Dinî kaynakların birinci kaynağı konumundaki Kur’an’a baktığımızda giyim kuşam hususunda sadece kadın giyimiyle alakalı bilgiler verilmiştir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen, Kur’an’daki kapalı ayetlerin açıklama görevi de kendisine verilen ve aynı zamanda “*O size neyi verirse onu alın; neden nehyederse ondan sakının*” (Haşr Suresi, 59/ 17) şeklinde ilahi fermana mazhar olan ve bunun bir gereği olarak belli hususlarda yasama yetkisi olan Hz. Peygamber (s.a.v)’in, giyim kuşamla alakalı sözlerine ve uygulamalarına baktığımızda, bir sınırın söz konusu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Şüphesiz bu sınırın hareket noktası, giyimin soğuk sıcaktan koruma, süslenme ihtiyacından ziyade mükellefin sahip olması gereken, Kur’an’ın da ifade buyurduğu utanma ve hâya sahibi olma fitrî duygusudur.

Biz bu çalışmamızda bugün ticari bir sektör haline gelen, aşırı tüketimi ilke edinen; dolayısıyla da israfa götüren, kişinin sadece göz ve nefis zevkine hitab eden, sömürü kültürünü geliştiren, erkek ve özellikle kadını yakından ilgilendiren ve bunu yaparken kadının cinselliğinden nemalanan modadan bahsedeceğiz.

Moda geçici yenilik olarak ifade edilen ve çok geniş bir anlam yelpazesine sahip olan bir olgudur. Ve bugün moda derken insan aklına ilk gelen husus giyim kuşamla alakalı değişikliklerdir. Dolayısıyla bu çalışma giyim kuşamla sınırlandırılacaktır.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel hatlarıyla moda ele alınmış; modanın cazibesi, önemi, modayı yönlendiren etkenler ve modanın ilişkide bulunduğu bazı sahalar v.b. hususlar üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise, tez konumuz olan İslam fıkına göre moda (giyim kuşamda kriterler) Kur'an, Sünnet, İcma ve ondört asırlık uygulama bütünlüğünde ele alınmaya ve Mükellefin modaya karşı takınacağı tavır izah edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamda başta Danışman hocam olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

ELAZIĞ- 2010

Harun DOĞAN

I.1. Araştırmanın Konusu

Giyim kuşamın insanlık tarihi kadar bir geçmişe sahip olduğunu görürüz. Nitekim ilk insanlar (Hz. Âdem- Hz. Havva) utanma hissinin bir gereği olarak açılan ayıp yerlerini ağaç yapraklarıyla örtmüşlerdir. Teknoloji ve bilim sahasındaki gelişmeler Sanayi devrimini tetiklemiş ve bunun doğal bir sonucu fabrikasyon sistemine geçilmiştir. Artık bir zamanların örtünme malzemesi olan ağaç yapraklarının yerini daha kullanışlı ve daha korunaklı çeşitli renk ve desenlere sahip kumaşlar almıştır. Bu olgu beraberinde modacılar, defileler, moda pazarlamacıları gibi unsurlardan oluşan bir sektörü, moda sektörünü ortaya çıkarmıştır. Ve bu sektör zikredilince akla ilk gelen giyim kuşam sahasındaki faaliyetlerdir. Çünkü moda sektörü daha çok bu alanda çalışmaktadır.

Evrensel ve en son ilahi kitap olma özelliği taşıyan Kur'an ve O'nun teorik boyutunu uygulama sahasına geçiren, alemlere rahmet olarak gönderilen, mü'minlere son derece şefkatli olan Hz. Peygamber (s.a.s)'in görevlerinden biri de Kur'an'da muğlak olan veya teferruata inilmeyen hususlarda insanlığı tenvir etmektir. Buna tebliğ ve irşad denir.

Araştırmanın konusu moda problemidir. Giyim ve kuşam hususunda dini ehliyet haiz Müslümanın dikkat etmesi gereken hususlardır. Kur'an birçok meselede olduğu gibi giyim kuşam hususunda da teferruata girmemiş, adeta bu görevi Hz. Peygamber (s.a.s)'e tevdi etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s)'de bu meyanda bir çerçeve çizmiştir.

I.2. Araştırmanın Önemi

Giyim, genelde soğuk- sıcaktan korunma, ar duygusunun gereği kapanma, süslenme ihtiyacı gibi sebeplerle insanoğlu için su ve ekmek kadar hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü zikredilen sebepler insan fitratına Yüce Yaratıcı tarafından konmuştur.

Günümüzde ilahi emrin bir gereği olarak Müslümanlar giyinmektedir. Fakat dünyayı kasıp kavuran, kılık kıyafet noktasında erkeği ve özellikle de kadını bir sömürü aracı olarak gören, aşırı tüketimi önceleyen, kadını haya duygusundan arındırıp bir cinsel obje durumuna indirgeme felsefesi taşıyan moda – giyim kuşamdaki geçici yenilikler- Müslümanları her geçen gün biraz daha fazla etkilemektedir.

Müslümanlar örtüneyim derken farkında olmadan açılmakta, toplumda yanlış algılamalara sebebiyet verici imajlar oluşmaktadır. Dolayısıyla imaj- takva arasındaki irtibat sağlanamamaktadır. Dolayısıyla bir mükellefin yaptığı kötü bir davranış tüm Müslümanlara mal edilmektedir.

İşte bu derece boyutlara varan giyim kuşam hususundaki yaklaşımlar Kur'an'ı ve özellikle de nebevi öğretiyi yanlış anlamaktan kaynaklanmaktadır. Konunun doğru ve sağlıklı bir tahlili yukarıda ifade edilmeye çalışılan olumsuzlukları bertaraf edecektir. Bu açıdan konu ehemmiyet arz etmektedir.

I.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, İslam'ın istinbat kaynaklarından olan Kur'an ve Sünnetten hareketle moda olgusunun bariz bir şekilde kendini gösterdiği Müslüman erkeklerin ve özellikle de kadınların giyim kuşama hususunda bir çerçeve ortaya koymaktır.

Giyim kuşam yapısı itibariyle çok geniş bir alana hitap etmektedir. Giyim kimlik, kültür, sosyal statüyle olan ilişkisi bu tezde tesbit edilmeye çalışılacaktır.

Ayrıca örf, adet, gelenek, görenek, iklimsel şartlar da kılık kıyafette belirleyici bir role sahiptir.

I.4. Araştırmanın Metodu

Öncelikle istinbat kaynaklarından olan Kur'an'daki konuyla alakalı muhkem ayetlere, Libas, Zinet gibi kavramlara Kur'an'ın kendi bütünlüğü içinde bakmaya çalıştık. Ardından da Hz. Peygamber (s.a.s)'in Sünnetine, uygulamalarına ve sahabenin yaşantısına baktık. Belli başlı tefsir kaynaklarından, ansiklopedilerden ve lügatlardan yararlandık.

Meseleleri Kur'an, hadis, icma ve ondört asırlık uygulama bütünlüğü içinde ele almaya çalışırken klasik ve modern fıkıh kitaplarından yararlanmayı da ihmal etmedik.

İmkan dahilinde ilmi disiplin gereğince objektif bir yaklaşım sergilemeye çalıştık. Bununla beraber yer yer kendi düşünce ve yorumlarımıza da yer verdik.

GİRİŞ

Varlık sahasına halife sıfatı ile Allah (c.c) tarafından gönderilen, imtihan olmanın bir gereği olarak itaat ve isyan özellikleriyle donatılan, âlemi hem kendisi hem de kendi dışındaki varlıklar için her geçen gün biraz daha yaşanabilir bir hale getirme amacıyla görevlendirilen, Hz. Ali'nin *“Sen kendini küçük bir varlık mı sanırsın? Sende koskocaman bir alem dürüldür”* iltifatına mazhar olan, filozofların küçük alem şeklinde bir çerçeveye oturttukları insan, başıboş, gayesiz ve sebepsiz yaratılmamıştır.

Kâinatta var olan zerreden küreye kadar her şey belli bir gaye, sebep ve nizam için yaratılmıştır. Nitekim bu husus, XX. yüzyılın önemli mütefekkirlerinden birinin söz dünyasında şu şekilde kendini göstermektedir: *“...Hem kendini başıboş zannetme! Zira şu dünya misafirhanesine hikmet nazarıyla bakacak olursan hiçbir şeyi gayesiz, sebepsiz ve nizamsız göremezsin. Nasıl olur da sen sebepsiz, gayesiz ve nizamsız kalabilirsin.”*¹

Yüce bir otorite tarafından kendisine şu varlık sahasında belli bir zaman dilimi içinde büyük bir emanet tevdi edilen ve bu emanete hiyanet etmemesi kendisinden istenen, bu emanetten sorumlu tutulacağı Kur'an ve Sünnet tarafından kendisine hatırlatılan insanın, bir sebep, gaye ve nizam çerçevesinde bu sorumluluğunu yerine getirmesi gerekmektedir.

Giyinme fıtri bir ihtiyaçtır. Allah (c.c) bu fıtri duyguyu akıl ve irade sahibi olan insanın, özellikle de kadının eşrefi mahluk olma vasfına yaraşır bir şekilde yerine getirmesini isterken bunun amacının kişide haya duygusunu gerçekleştirme ve ayıp yerlerini örtmek olduğunu ilahi fermanıyla bildirmiştir. Nitekim bu husus, *“Ey Ademoğulları size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise indirdik”, “Ey Ademoğulları şeytan anne- babanızı avret yerlerini göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de şaşırtmasın”*² şeklinde A'raf suresinde geçmektedir.

İlk insana kadar giden bir geçmişe sahip olan giyinme olgusunun üç temel insani ihtiyaca cevap verdiğini görürüz. Bunlar şudur:

- a) İnsanı soğuk- sıcak, kar- yağmur gibi tabii etkilere korumak;
- b) Örtünmek;
- c) Şekil ve güzellik kazanmak;

¹ Nursi, Said, *Sözler*, Envar Yay., İstanbul, 2005, 170.

² A'raf Suresi, 7/ 26- 27.

olduğunu ifade eden yazar,³ elbise ile ev arasında bir benzerlik kurarak konuyu açıklamaktadır. Biz bu üçlü tasnife bir dördüncüsünü ekliyoruz ki, o da giysinin kişiyi tanıttığındaki rolüdür. Zira giysiler tip ve tarzlarına göre kişinin mevkii, ekonomik durumu, almış olduğu haz, hayata bakış açısı hususunda tanıtıcı mahiyette bilgiler verir.⁴

Günümüzde giyim kuşam denince geçici yenilik manasına gelen moda akla gelmektedir. Bir zamanlar utanma hissinin gereği olarak açılan yerlerini ağaç yapraklarıyla örtmeye çalışan insanların⁵ yerini artık “*ne kadar da güzel bir moda!*” diyerek moda olan kıyafetlerin giyilmesi anlayışı almıştır. Bir ticari sektör haline gelen moda tüm insanlığı etkilediği gibi Müslümanları da etkilemiştir. Kadının farklı biyolojik ve fizyolojik özelliklerin gereği olan cazibe merkezi oluşu, modacıların işini kolaylaştırmıştır.

Artık bütün dünyada moda rüzgarları her geçen gün biraz daha artmaktadır. Eskiye – ne derece eskiyip eskimediği ayrı bir tartışma konusu- giysilerin yerini yeni çıkan bir giysi almakta, birkaç gün içinde eskiyen bu yeni giysinin yerini, yeni çıkan başka bir giysi almakta ve bu döngü bu şekilde sürüp gitmektedir. Bu olgudan genelde dünya insanları, özelde de Müslümanlar bir hayli etkilenmişlerdir. Artık Kur’an’ı Hâkimin Müslümandan istediği takva elbisesinin yerini moda elbise; mananın yerini madde; ruhun yerini nefis; hayanın yerini şehvet; utanma hissinin yerini arsızlık; örtünmenin yerini çıplaklık; ihlasın yerini gösteriş; tevazunun yerini kibir ve şöhret; özgünlüğün yerini taklitçilik; tüketimin yerini israf; giyinmenin yerini açılıp saçılma almıştır.

Bütün bunların yanında Müslümanların modadan istifade edebilme veya nasiplenme imkanı da vardır. Nitekim dini istinbat kaynakları olan Kur’an ve özellikle Sünnet, modanın etkisini en fazla ve en açık olarak gösterdiği mükellefin giyim kuşamı hususunda birtakım kriterler ortaya koymuştur. Bu kriterler bir iki farklılık dışında aynı maddelerde toplanabilir. Nitekim çalışmamızın ana omurgasını da bu kriterler oluşturmaktadır.

³ Meriç, Ümit, “*Sosyolojik Açıdan Kılık Kıyafet ve İslam’da Örtünme*”, İslami İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, 30.

⁴ Yıldız, İsmail, *İslam’da Giyim ve Tesettür*, Çıra Yay., İstanbul, 2009, 12.

⁵ A’raf Suresi, 7/ 22.

Aynı zamanda farklı coğrafyaların farklı fiziki ve iklimsel şartları, farklı giyim tarzlarını da beraberinde getirmiştir. Kutuplarda yaşayanların kendilerini soğuktan koruyacak kalın elbiseler giymesi ne kadar doğalsa, sıcak bölgelerde yaşayan Arapların sıcaktan fazla etkilenmemek için bol ve açık renkli kıyafetleri tercih etmesi de o kadar doğaldır. Aksi halde, Eskimo, arabın giysisini giymeye kalkıştığında donma tehlikesiyle karşı karşıya kalacak; Arap, Eskimo'non kıyafetini giydiğinde ise yanarak can verecektir.

Modacılar, kumaş satıcıları, dokuma endüstrisi ve terzilerin varlığını idame ettirebilmeleri kadının modaya uymanın gereği olarak giysisini sürekli değiştirmesine bağlıdır. Dolayısıyla kadın harcamak ve harcanmanın yanısıra her bir şeyin daha çok satılması için de bir araç konumuna indirgenmiştir.⁶

Daha çok giyim kuşam üzerinde kendini hissettiren modaya konu olan hususlar, çoğunlukla benliğimiz, sosyal kimliğimiz, cinselliğimiz, cinsiyetimiz, sosyal statümüz, yaşımız, örf ve adetlerimiz, gelenek ve göreneklerimiz v.b. unsurlar temelinde onu kapsayan kültürel değerlerimizdir.⁷ Görüldüğü üzere moda insan unsuru üzerinde bir hayli etkindir.

Konuyla alakalı “İslâmda Kılık Kıyafet ve Örtünme” konulu ilmi bir toplantıda şunlar söylenmektedir: “Giyim, insanın mevkiini, cinsiyetini, kabilesini, bölgesini, milletini, medeniyetini hatta duygularını ortaya koyabilen en müessir ifade vasıtalarından biridir. Ferdin taşıdığı bayraktır.”⁸ Modanın bu derece çok geniş bir yelpazeye sahip olması pek de yadırganacak bir durum olmasa gerektir. Çünkü bu sahanın aktörleri insanlardır. Modayı moda diye üretilip piyasaya süren, reklamını yapan, sponsorluğunu üstlenen, pazarını oluşturan, moda bir kıyafet giyip bir süre sonra yenisi çıktığında “Artık bu eskidi” demek suretiyle hemen bir yenisini edinen, alabildiğine bir israf kültürü içine giren yine insandır.

Giyim- kuşamın bir başka özelliği de medeniyete olan katkısıdır. Bu husus şu şekilde analiz edilmektedir: “Kıyafet ev- barkla beraber ferdin ait olduğu grubu en açık ve en doğrudan bir şekilde ifade eden bir işarettir. Kızılderililerin çadırları önünde uzun tüylü başlıkları, dar paçalı pantolonları ile bağdaş kurmuş oturur halleri veya Eskimoların buzdan evleri önünde ve parkalarıyla durmaları etnoğrafik hayal

⁶ Gulam, Ali Haddadadil, *Çıplaklığın Kültürü ve Kültürel Çıplaklık*, Çev. Sabah Kara, I.Baskı, 1984, 43.

⁷ Davis, Fred, *Moda Kültür ve Kimlik*, Çev. Özden Arıkan, Yapı Kredi Yay., I.Baskı, 1997, 211.

⁸ Meriç, 29.

kurmalarda ilk akla gelen imajlardır. Aynı şekilde zengin ve kibar sınıfa mensup bir Çin’li erkek, şişman, tepesinde bir tek perçem halinde bırakılmış saçı, sonunu kadar uzatılmış tırnakları, mavi, mor veya siyah elbisesi ile Çin tarihinin canlı bir şahidi gibidir.”

“Medeniyet tarihine bakıldığı zaman Hint- Avrupa ırkının kıyafetini devamlı olarak değiştirdiğini, Asya toplumlarının ise, eski çağlardan bugüne kadar pek değiştirmediklerini görüyoruz... Doğu ile batı arasındaki bu temel fark kendini giyinişte de ifade etmektedir.”⁹

Bugün modern dünya adını verdiğimiz bir kürede yaşıyoruz. Geçici yenilik olarak ifade edilen ve daha çok kadın giyiminde kendini gösteren moda, dil, din, ırk, mezhep ayrımı gözetmeksizin bütün dünyayı etkilemiştir. Bu etkilenmeden Müslüman da payına düşeni almıştır.

Netice itibariyle tabii ve fiziki şartlar, iklimsel özellikler, örf ve adetler, gelenek ve görenekler v.b. hususlar giyim kuşam üzerinde belirleyici bir rol oynar. Dini kaynakların ilki olan Kur’an, giyim kuşam konusunda teferruata girmemiş ve bu teferruatı tayin etme görevini Hz. Peygamber (s.a.s) üstlenmiştir. Dolayısıyla Müslümanların giyim kuşam konusunda uyması gereken hususları ağırlıklı olarak nebevi uygulamalar eşliğinde izah etmeye çalışırken, ondört asırlık uygulamadan da yararlanma yoluna giderek konuyu izah etmeye çalışacağız.

⁹ Meriç, 31.

A. Moda Kavramı

Moda çok eskiden beri vardır. Dolayısıyla moda, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Çünkü moda bir insan ürünüdür. Ve modanın kumaşların üretimi, tasarım, reklam, sponsorluk, pazarlama, alıcı bulma gibi her aşamasında yine insan vardır. Dolayısıyla moda insanla var olan, bir anlam kazanan bir olgudur.

Günümüzde bilim ve teknik sahadaki gelişmeler ve bir takım küresel akımlar, modayı geçmişe nazaren daha önemli bir noktaya çıkarmıştır. Bununla beraber moda sektöründe nefes alıp veren şirketler, pazar konumlarını güçlendirmenin ve rakiplere karşı daha avantajlı pozisyona gelmenin kendileri için ne kadar önemli olduğunun farkına da varmışlardır. Böylelikle moda endüstrisi her geçen gün gücüne güç katmış ve yapısı itibariyle sürekli gelişen bir sektör olarak ilerlemiştir.¹⁰

İngilizce’de fashion kavramına karşılık gelen moda, kelime olarak adet, usül, biçim, şekil, tarz, davranış, kibar sınıf hayatı, üst tabaka, yüksek zümre gibi değişik anlamlar ihtiva etmektedir.¹¹

Kelime olarak birden çok mana ihtiva eden moda, terim olarak da birden çok anlam taşımaktadır:

1. Süslenme ihtiyacı ve değişiklik arzusuyla hayata giren geçici yenilik. Mesela uzun etek modası.
2. Belli bir zaman aralığında geçerli olan toplumsal beğeni ve bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük. Mesela köy romanı modası.
3. Geçici olarak yeniliğe ve toplumsal beğeniye uygun olan. Mesela şapka modası.¹²

Ayrıca moda, şu anlamlarda da kullanılmaktadır;

İnsanların kendini başkalarından farklı kılma, başkalarına karşı güzel görünme isteklerinde ve yeniliğe olan meraklarından kaynaklanan hemen her alanda, özellikle giyim kuşamda toplum hayatına giren geçici yenilik ve değişikliklerden her biri;¹³ yeni stiller ortaya koyma arzusu; toplumların, geleneklerin ve olayların kendilerini gördüğü bir büyümlü ayna; toplumlarda giderek yaygınlaşan ve her tabakayı farklı şekillerde etkileyen bir olgu; belli bir zaman aralığında insanların çoğunluğu tarafından satın

¹⁰ Çivitci, Şule, *Moda Pazarlama*, Asil Yayın, Ankara 2004, 3.

¹¹ *Redhouse Sözlüğü*, Fashion madd, Redhouse Yay., İstanbul, 1987, 380.

¹² *TDK Sözlüğü*, IX. Baskı, Ankara 1998, *Moda madd.*

¹³ Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, II. Baskı, Mart 2006, Moda madd.

alınıp kullanılan şey; toplum bireylerinin büyük çoğunluğu tarafından geçici olarak benimsenmiş, zamana ve duruma göre toplum değerlerine uygun olan davranış biçimi v.b.¹⁴ Görüldüğü üzere moda, çok geniş bir anlam örgüsüne sahiptir.

B. Modanın Doğuşu

Her olgunun bir tarihi arka planı olduğu gibi modanın da bir tarihi vardır. Modanın başlangıç tarihine baktığımızda genelde iki bakış açısıyla karşılaşırız: Modayı kıyafet çeşitliliği olarak gören birinci grup, modayı çok eski çağlara kadar götürmektedir. Ve bu görüşlerine kazılardan çıkan renkli kumaş parçaları ile kadınların kullandıkları süslenme araçlarını delil olarak göstermektedir.¹⁵

Giyim, sınıfsal farklılıkların egemen olduğu geleneksel toplumlarda, kişinin yer aldığı sosyal sınıfın özelliklerini yansıtır.¹⁶ Meseleye bu açıdan bakıldığında giyimi belirleyen en önemli unsurun kişinin aidiyetini hissettiği sosyal sınıf olduğunu görürüz. Çünkü her meslek grubu kendine ait bir giyim tarzına sahiptir.¹⁷

Modanın insan ile başladığı görüşü, farklı çağlar ve ülkelerin kendine ait olan giyim, aksesuar, mobilya biçimleri v.s. unsurların moda olarak kabul edilmesiyle bir anlam kazanmaktadır.¹⁸

Modanın doğuşuyla alakalı birinci görüşü bu şekilde özetledikten sonra ikinci görüşe geçebiliriz.

Bu görüşe sahip olanlar modada başlangıç tarihi olarak Sanayi İnkılabını ve Fransız İhtilalini zikretmektedirler. Giyim zevki ihtilal'e kadar daha çok saray çevresindeki kodamanlara hitab eden bir tarzda iken, ihtilalin beraberinde getirdiği eşitlik ve hürriyet fikirlerinden toplumun bütün katmanları paylarına düşeni almış ve moda belli bir çevre hitab eden bir olgu olmaktan çıkarak toplumun tüm katmanlarına yayılmıştır. Dolayısıyla moda, bir anlam genişlemesine uğramış, yeni olan, insanı başkalaştıran ve modernleştiren bir unsur olarak tarih sahnesinde rolünü oynamıştır.¹⁹

Sanayi Devrimi, modanın yenilik ve ilerlemeye dayalı olan yapısı için yeni imkanlar sunmuştur. Devrimin seri üretimi yapan kumaş fabrikalarını ortaya çıkarması,

¹⁴ Çivitci, 4-5.

¹⁵ Cox, Michael, *Müthiş Moda*, Çev. Selda Göktan, Timaş Yay., İstanbul 2005, 8.

¹⁶ Barbarosoğlu, Fatma Karabıyık, *Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet*, İz Yay., 3.Baskı, İstanbul, 2004, 28.

¹⁷ Barbarosoğlu, *Şov ve Mahrem*, Timaş Yay., İstanbul 2006, 114.

¹⁸ Hakko, Cem, *Moda Olgusu*, Vakko Yay., t.y, 18- 20.

¹⁹ Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 29.

tekstil sahasında kayda değer gelişmelerin yaşanmasına zemin hazırlamış ve bunun doğal bir sonucu olarak da kumaş hem daha kısa zamanda, hem de daha ucuza mal edilmiştir. Bu da kumaşın hem ihtiyaca yönelik hem de özellikle alt sınıflarda zevk ve beğeniye dayalı olarak tüketilmesi sonucunu doğurmuştur.²⁰

²⁰ Güran, Tefik, *İktisat Tarihi*, İstanbul, 1993, 118.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK MODA

I. Modanın Gelişimi

Kıyafetler genelde kullanımdaki kolaylık ve fayda sağlama amacıyla kullanılır. Başlangıçta bu kıyafetler bu şekilde moda olarak benimsenseler bile zamanla bu kıyafetlerin moda özelliğini yitirip yerini geleneksel anlamdaki âdete bıraktığını görürüz. Bu açıdan baktığımızda moda ile adet arasında bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Modanın zamanla geniş halk tabanlarına yayılması ve moda olan o giysinin modalık miadını doldurması o giysinin geleneksel anlamda adet olduğunu bize gösterir.²¹

İnsanın özellikle kadının hareketlerini kısıtlayıcı tarzda bir moda olarak onsekizinci yüzyılın ikinci yarısında Fransa’da bir ayrıcalığın göstergesi olarak soylu kadınlar arasında eteklerin moda oluşu söylenebilir. Daha sonra bu etekler köylü kadınlar tarafından taklit edilmiş ve bu dönemde moda bugünkü anlamda bir yapıya sahip olmadığından sınıflar arası giyim farkının korunmasına yönelik bir tedbir olarak bu etekler aşağı tabakanın kadınlarına yasaklanmıştır.²²

Sosyal ve siyasi olayların yansira yazarların yazdıkları da bir tarzın moda olmasında etkindir. Nitekim J.J. Rousseau’nun yazdıkları erkek aksesuarlardan olan perukanın kullanılmamaya başlaması sonucunu doğurmuştur.²³

Moda bazen akıl dışı ve eziyet verici unsurlar taşıdığı halde etkisini muhafaza edebilmektedir. Mesela, 18. yüzyılın ilk yıllarında askerler için peruk yaptırılmıştır. Görüldüğü üzere burada modanın akla üstünlüğü söz konusudur. Çünkü burada mantıklı olan askerlerin peruk giymemeleridir.²⁴

Fransız İhtilali’nin giyim-kuşam üzerinde oldukça etkili olduğunu görüyoruz. İhtilal öncesi asilliğin birer göstergesi olarak kullanılan işlemeli eteklerin, perukaların, pudralanmış saç tuvaletinin ortadan kalkması, eteklerin yerini vücuda sıkı sıkı yapışan elbiselerin alması, daha çok yapışması için elbiselerin ıslatılması ve bunun sonucunda cep imkanı olmadığından elbiseler de küçük keselerin çıkması söz konusudur.

²¹ Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 31.

²² Veblen, Thorstein, “*Aylak Sınıf Teorisi*”, *Feminizm*, 19. Yüzyıl Klasiklerinden Seçmeler, Afa Yay., İstanbul, 1987, 124..

²³ Barbarosoğlu 32.

²⁴ Koçu, Reşat Ekrem, *Türk Giyim- Kuşam Sözlüğü*, Ankara, 1967, 134.

Görüldüğü üzere bir modanın demode olma süreci, o alanda bir sonraki modanın hayat sahnesine çıkmasıyla başlamaktadır. Napolleon'un Mısır seferi Avrupa 'da Yakın Doğu'ya olan merakı artırmış, bu merak şal ve sarık modasının başlamasıyla sonuçlanmıştır. Oksekizinci yüzyılın sonlarına doğru başlayan modanın zenginlerin tekeline çıkarak geniş halk kitlelerine, aşağı tabakaya yayılması modanın demode olma sürecini hızlandırmıştır.²⁵

Sosyal olayların modayı etkilemesi Birinci Dünya Savaşı'nda da kendini göstermektedir. Harp boyunca kabarık eteklerin varlığı söz konusu iken 1919'da dar etek modası yaygınlaşmıştır.²⁶

II. Modanın Önemi

Geçici yenilik anlamına gelen moda, daha çok giyim-kuşam sahasında söz sahibi olduğundan ve giyim-kuşamda su, ekmek gibi insanın olmazsa olmazlarından olduğundan ve maddeyi öne alıp manayı arkaya bıraktığından, cinselliği vurgulayıp ön plana çıkardığından günümüz dünyasında çok büyük bir ehemmiyet kazanmıştır.

İnsanın fıtratında var olan değişiklik ihtiyacı, süslenme arzusu, yenilik arayışı v.b. unsurlardan yararlanan moda, giysilerin, kozmetiklerin, ev eşyaların, arabaların v.s. şeylerin sürekli yeni bir modelle değişmesi olgusudur. Meseleye bu açıdan baktığımızda moda insanların sürekli olarak değerlerinin değişmesine ve yeni ürünler istemesine yol açan büyük bir ticari sektördür.²⁷

Bir tarzın modalaşmasında bazen modacıların müdahalesine gerek kalmaz. Bu daha ziyade toplum içinde ünlü olmuş bir kişinin giyim, saç ve davranış tarzının geniş kitleler tarafından taklit edilmesiyle gerçekleşmektedir. Mesela, 1990'lı yıllarda gençler arasında Madonna'nın saç ve makyajı ilgi çekmiştir.²⁸

Moda hakkında birçok kitap, makale, dergi olmasına rağmen, bir disiplin olan modanın doğuşu, gelişimi, sebepleri, önemi, özelliği v.s. hususları hakkında pek az bir malumat söz konusudur. Bunun içindir ki; birçok psikolog, sosyolog ve tarihçi modanın geçmişteki, günümüzdeki ve gelecekteki anlamı üzerine, toplum, insan karakteri ve

²⁵ Barbarosoğlu, 34.

²⁶ Barbarosoğlu, 35.

²⁷ Çivitci, 7.

²⁸ Altınay, Hüsnüye- Yüceer, Halime, *Moda ve Tarihi*, Ankara, 1992, 7.

geçmiş dönemler hakkında daha iyi bilgi sahibi olmak ve dolayısıyla da insanı daha iyi tahlil etmek için kafa yormaktadırlar.²⁹

Modanın önemi, belki de bütün çeşitleri arasında en büyük ağırlığı oluşturan yanı, kadının ilgi alanına hitap etmesidir. Çünkü seçilme ve beğenilme duygusu onun temel psikolojik ihtiyaçlarından biridir.³⁰ Çünkü erotik çekiciliğin ana omurgasını oluşturan bu parça sayesinde moda, gücüne güç katmakta ve büyük bir ticari sektör haline gelmektedir.³¹

Moda, birçok disiplinle de iletişim halinde olan bir olgudur. Dışarıdan moda bakan biri için moda birbirine zıt vasıflar taşıyabilir. Bununla beraber her meslek grubu moda kendi penceresinden bakar. Psikologlar modanın bireysellik yönüne vurgu yaparken; sosyologlar toplumdaki sınıfsal farklılıklara ve belli giysilerin sosyal konforuna bakmaktadırlar. Ekonomistler, işin maddi boyutuyla ilgilenirken; tarihçiler tasarımlardaki değişimlerin zamansal açıklamalarına dikkat çekmekte; sanatçılar ise sanatsal değerlere ve güzellik ideallerine ilgi duymaktadırlar.³²

Modanın önemi, belki de sözel ve yazımsal olmayan bir iletişim olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü moda tüketicide var olan bir takım bireysel dürtülerle doludur. Bu bireysel dürtüler, yenilik, merak ve eğlence arayışı, heyecan, toplumsal beğeni sağlama, göz zevkine hitap etme ego ve kişisel benliği tatmin, kılık değiştirme, mükemmel ve değişik görünme isteği gibi unsurlardır. Dolayısıyla tüketici bu unsurlar aracılığıyla moda meylli bir tavır sergilemektedir. Ayrıca tüketicilerin kendini özel hissetme isteği moda kültüründe önemli bir yer işgal etmektedir. Ancak bu dürtü, özel olma isteği, aşırı oranda kullanıldığında tüketiciye bıkkınlık vermesi ve modanın terk edilmesi kaçınılmaz bir hal alacaktır.³³

III. Modanın Özelliği

Modanın özelliğine genel olarak baktığımızda, en önemli özelliğin değişim olduğunu görüyoruz. Zaten moda iğneden ipliğe kadar pek çok hususta geçici yenilikler, değişiklikler manasına gelmektedir. Moda da genel olarak üç temel kavramdan bahsedilir. Bunlar; değişim, pazarlama ve yaratıcılıktır. Kanaatimizce buna yaratıcılık

²⁹ Çivitci, 7.

³⁰ Tarhan, Nevzat, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yay., IV.Baskı, İstanbul, 2005, 165.

³¹ Davis, 98.

³² Çivitci 7.

³³ Çivitci, 8.

demekten ziyade yenilik demek daha doğru olur. Çünkü bir şeyi yaratmak denince yoktan var etme anlamı da taşıyabilir. Oysa modada bir şeyi yoktan var etmekten ziyade var olan bir şeyin biçim, tarz değiştirmesi söz konusudur. Şimdi bu kavramları açıklamaya çalışalım:

A. Değişim

Planlı terk etme olarak da anılan bu sürece baktığımızda var olan ürünlere rağmen moda sektörü müşteriler için sürekli yeni ürünler geliştirme çabası içindedir. Bu kavram elektronik endüstrisi, otomobil, mobilya, ev dekorasyonu gibi diğer üretim sahalarında da geçerlidir. İnsanda fitri olarak var olan yenilik arayışı, değişkenlik ruhu modadaki ürünlerin ve hizmetlerin sürekli değişimini de beraberinde getirmiştir. Çünkü insan monoton bir hayatı sürekli yaşamaktan sıkılır.

B. Tarz Değişikliği

Modada var olan husus bir şeyin sürekli tarz değiştirerek piyasaya sunulmasıdır. Moda için esas olan değişim bu sektörde sürekli yeni ürünler geliştirmekle mümkündür. Bir başka açıdan modaya baktığımızda modanın üretici ve tasarım unsurlarını da içerdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

C. Pazarlama

Modanın yararına ve sürekli gelişmesine katkı sağlayan bir süreçtir. Dolayısıyla bu sektörde müşterilerinin ihtiyaç duyacağı ve alacağı ürünlerin tespiti oldukça önemlilik arz etmektedir. Çünkü moda müşterilerin ihtiyacına cevap verdiği oranda varlığını idame ettirmekte ve gücüne güç katmaktadır.³⁴

Her bilim modaya kendi ilgi alanından bakmakta ve modayı bu şekilde değerlendirmektedir. Bir sosyoloğun modayı, toplumda var olan alttakilerin üsttekileri taklit etmesi olarak değerlendirmesi bu hususa güzel bir örnektir. Aynı zamanda moda, ekonomik sürümü sağlayan unsurlardan biri olarak da kabul edilmektedir. Bir açıdan da moda güncellik ve çağdaşlık olarak ifade edilmektedir. Modanın başarısı geniş halk kitlelerine kendini benimsetmesi ve rağbet görmesiyle doğru orantılıdır.³⁵

³⁴ Ersoy, Bekir, *Moda Pazarlamanın Önemi ve Moda Sanayinden Bir Örnek: Vakko*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İzmir, 2002, 2- 3.

³⁵ Çivitci, 10.

Modanın en büyük özelliği, değişkenliktir. Bu değişim moda dünyasında moda, demode, son moda, modadan gibi sözcüklerle kendine yer bulur. Ve bu değişim belli aralıklarla sürekli olarak kendini yenilemekte ve her yenilik bir diğer yeniliği takip etmekte ve bu süreç, dar etekten sonra bol etek, kısadan sonra uzun, tekrar kısa vb. şekilde devam edip gitmektedir. Modayı iklimsel şartlar da belirlemektedir: Yaz modası, kış modası gibi. Ayrıca dış etkenler olarak ifade edilen doğa, ekonomik koşullar, savaş-kıtlık gibi unsurlar da modanın değişimine katkı sağlamaktadır.³⁶

Modanın bir başka özelliği ise, gurur ve azamet merakını en kolay yoldan tatmin eden unsur giyim olduğu için üst sınıf tarafından kullanılan modaların daha sonra toplumun alt tabakası tarafından kullanılmasıdır.³⁷

Modanın önemli özelliklerinden biri de, belli bir zaman diliminde etkisini yitiren moda olaylarının-giyim-modacılar tarafından tekrar ele alınıp günün şartlarına göre küçük bir değişikliklerle daha cazip edici bir şekilde piyasaya sunulmasıdır. 1960'ların model özelliklerinin günümüzde küçük bir takım değişikliklerle dikkat çekici bir şekilde piyasaya sunulmasını buna örnek verebiliriz.³⁸

Modayı diğer sosyal olaylardan ayıran en önemli özellik olarak, bazen akla uygun olmayan ve insana eziyet veren unsurlar zikredilebilir. Buna örnek olarak 18. yüzyılda Fransız askerlerin peruk takmalarını söyleyebiliriz. Zira burada mantıklı olan, askerin peruk takmamasıdır.³⁹

Modanın yapısında psikolojik ve sosyolojik etkenlerin varlığına da şahit olmaktayız. Psikologlara göre, insan çevresiyle uyumlu bir şekilde yaşama eğiliminde olan bir varlıktır. Bu eğilim ve kişilikleri gereği bazı insanlar kendilerini diğer insanlardan farklı bir kategoride değerlendirir. Ve mevcut tarzdan sıkılan bu insanlar yeni stillerin peşine düşmek suretiyle farklı olmaya çalışırlar. Bu insanların yeni stilleri kabulü ile başlayan moda, diğer insanların onları ve birbirlerini taklit etmeleriyle yayılır. Ve sonuçta moda olan stile herkesin uyduğu görülür. Dolayısıyla da moda öncülerinin farklı olma isteği, yeni bir moda dalgasının başlangıç noktasını oluşturur. Artık ilk moda dalgası sona ermiştir. Bu sebeple modacılar, moda olaylarını öncelikle bu moda öncülerine sunarlar.⁴⁰

³⁶ Çivitci, 10- 11.

³⁷ Ülgener, Sabri, *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, Der Yay., İstanbul, 1981, 199..

³⁸ Çivitci, 11.

³⁹ Koçu, 134.

⁴⁰ Çivitci, 11.

IV. Modayı Yönlendiren Etkenler

Bilim ve teknolojideki ilerlemelerin Sanayi devrimini getirmesi, Sanayi devriminin bir sonucu olarak da özellikle kumaş fabrikalarının ortaya çıkması, modanın Sanayi devriminden itibaren etkili bir şekilde hayatımıza girdiğini gösteren en önemli işarettir. Artık moda gücünü hissettirdiği toplumlarda bir alışkanlık hüviyetine bürünmüştür. Giyim, kişiliği tanıtan en önemli dış göstergelerden biri olduğu için moda bu noktada amaç olarak kişiye daha iyi bir görünüm kazandırmak üzere çalışmaktadır. Çünkü giyim kişinin sosyal statüsünü, yaşını, karakterini, kültürünü yansıtan kodlara ve bir takım yenilikler manzumesine sahiptir.⁴¹

Modayı yönlendiren etkenlerin başında müşterilerin duygusal ihtiyaçları gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında moda bu duygusal taleplere tatminkâr bir şekilde cevap verdiği oranda varlığını sürdürmektedir.⁴²

İnsanlar, fıtrat itibarıyla örnek olarak gördüğü ve kabul ettiği kişilerin davranışlarını ve tutumlarını seyretme eğilimi taşırlar. Bununla beraber insanlar gelenek ve göreneklerin hepsine karşı olmadıkları halde toplumun yadırgamayacağı bir şekilde farklı olmak, farklı görünmek de isterler. Moda yapısı itibarıyla ihtiyaçtan ziyade isteklere cevap veren bir olgudur. Meseleye bu açıdan bakıldığında bu isteklerin karşılanması için daha fazla paraya ihtiyaç vardır. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerdeki insanların, az gelişmiş ülkelerdeki insanlara nispeten daha çok modayı takip ettikleri söylenmektedir.⁴³

Toplumdaki süslenme ve farklı olma arzusu da modayı yönlendiren bir diğer etkidir. Modayı yönlendiren bu etkenler insanda var olan bir takım fitri güdülerdir. İşte bu fitri güdüler hayatın monotonluğundan sıkılan ve değişiklik arayan insanın imdadına yetişir. Dolayısıyla bu değişim veya yenilik faydalı olma amacı gütmeyen, sadece insanın değişiklik ihtiyacından doğar. Modayı yönlendiren diğer unsurlar ise rekabet, taklit, kayıtsızlık tepkileri olarak sıralanabilir. Modayı bazen de bir takım rastlantılar, bir anlık davranışlar, çaresizlikler de yönlendirmektedir. Buna şu örnekler verilebilir:

⁴¹ Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 29- 30.

⁴² Tarhan, 167.

⁴³ Çivitci, 12.

1. “Fransa’da XIII. Luis döneminde, av partisinde attan düşen Matmazel Fontage’nin dağılan saçlarını o anda çorap lastiği ile toplaması, o yıl kadınlar arasında “Fontage stili” saç modasını doğurmuştur.

2. Erkek ceketinin sol yakasındaki iliğin ilginç bir öyküsü vardır. Prens De Gall’e güzel bir kadın çiçek verir. Prens bu hediyeye verdiği değeri göstermek için olsa gerek yanındaki çakasıyla ceketinin sol yakasına bir delik açıp çiçeği takar. Centilmenlik sonucu ortaya çıkan bu moda günümüze kadar gelmiştir.

3. Mini etek ise modacı Mary Quant’ın atölyesinde çalışan kızın eteğini yakması sonucu ortaya çıkmış ve salgın halini almıştır.”⁴⁴

Görüldüğü üzere modayı doğuran sebepler insan fitratının yapısı gereği süslenme ve değişiklik ihtiyacı, beğenilme arzusu v.s. olabileceği gibi rastlantılar, anlık davranışlar, çaresizlikler de olabilir.

V. Giyim ve Fonksiyonları

İlk insan Hz. Adem’den itibaren insan giyinme lüzumu duymuştur. Çünkü giysi, insanın en az üç ihtiyacını karşılar: Soğuk, sıcak, kar ve yağmurdan koruma; iffet ve ar açısından yardımcı olma; süslülük, güzellik ve vakar bahşetme. Nasıl ki insan kendini soğuktan, sıcaktan ve vahşi hayvanların saldırısından korumak için ev inşa ediyorsa, aynı zamanda kendine uygun bir şekilde zevk ve sefasını süreceği, mahremiyetini muhafaza edeceği bir özel ev de inşa eder ki, o inşa ettiği ev de giysisidir Çünkü herkes ilk olarak giysinin içinde daha sonra ise evde yaşar.⁴⁵

Giyimin fonksiyonlarına baktığımızda genel olarak şunlar söylenmektedir:

I- İnsan fitratında var olan utanma duygusunun gerektirdiği örtünme duygusu.⁴⁶

II- Giysinin muhtelif iklim ve durumlara göre insan bedenini koruma işlevi görmesi.

Nitekim Ayet-i Kerime de Allah (c.c): şöyle buyurmaktadır: “*Yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı ve dağlarda da sizin için barınaklar var etti. Sizi sıcaktan (ve soğuktan) koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar verdi. Böylece Allah (c.c) Müslüman olasınız diye üzerinizde olan nimetini tamamlıyor*”⁴⁷

⁴⁴ Çivitci, 12.

⁴⁵ Gulam, 8.

⁴⁶ A’raf Suresi, 7/ 26.

⁴⁷ Nahl Suresi, 16/ 81.

III- Giysinin güzellik ve temizlik işlevi. Ayet-i Kerime de Allah(c.c):şöyle buyurmaktadır: *“Ey  demoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, İsrâf edenleri sevmez.”*⁴⁸

IV- Giysinin kişiye tanıtmadaki rolü. Zira giysiler sahip oldukarı tip ve tarzlarına göre kişinin sosyal statüsünü, ekonomik durumunu, zevkini, taşıdığı bakış açısını tanıtıcı mahiyette anlamlar taşımaktadır.⁴⁹ Giyim ve kıyafet, sözel ya da kitabi olmayan, kendine has bir dile sahip olan bir iletişimdir. Bu iletişimin ana malzemesini ise, çoğunlukla benliğimiz, toplumsal kimliğimiz, cinsiyetimiz, cinselliğimiz, toplumsal statümüz, yaş vb... unsurlar temelinde onu sarmalayan kültürel değerlerimiz oluşurmaktadır.⁵⁰

Günümüzde giyim çok büyük bir sektör haline gelmiş, geçmişe nazaran bir yandan verim ve kalite zenginliği ve çeşitlilik  ne çıkmış; öte taraftan hedef özellikle kadın olduğu için kadın yalnız vücudunun gösterisi ve s s  için örtünmeyen aynı zamanda modaya uymanın gereği olarak giysisini sürekli değiştirecek bir sömürü unsuru haline gelmiştir. Ancak bu sayede modacılar, kumaş satıcıları, dokuma sanayisi ve terzilerin pazarı varlığını devam ettirebilmektedir.⁵¹ Bundan daha da kötüsü kadın harcamak ve harcanmanın aracı olmasının yanı sıra aynı zamanda her bir şeyin daha çok satılması için de bir reklam aracı konumuna düşürülmektedir.  rnek olarak otomobil, ciklet, çikolata... reklamlarının tanıtmında genç ve güzel kadınlara yer verilmesini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Genelde moda, özelde de giyim kuşam denince öyle bir sıcak pazardan bahsediyoruz ki, bu sıcak pazarın ağırlık merkezini süslenme ve boyanma özlemi oluşurmaktadır. Ve bu süslenme ve boyanma özlemi bilim kisvesi altında insanlara sunulmakta ve meşru gösterilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla tüm manevi değerlerin, ahlakın, vicdanın, insanlığın yerini insanlığı fıtratından uzaklaştırmaya çalışan böyle bir anlayış almıştır. Artık insan bir s se dönüşmüş, cinsel güdü asi bir at oluvermiş;⁵² dolayısıyla da giyim kuşam sınır tanımayan, yasak dinlemeyen bir hal almıştır.

⁴⁸ A’raf Suresi, 7/ 31.

⁴⁹ Yıldız, 12.

⁵⁰ Davis, 211.

⁵¹ Meriç, 33.

⁵² Gulam, 45.

VI. Giyimin İlişkide Olduğu Bazı Sahalar

Canlılar arasında özellikle dini, kültürel ve örfi nedenlerle örtünmeye çalışan tek varlık insandır. Yukarıda da işaret etmeye çalıştığımız gibi giyim, utanma duygusunun gereği olarak, iklimsel şartlardan bedeni koruma işlevi açısından, güzellik ve temizlik yönüyle insan için olmazsa olmaz zaruretlere dendir.

Kişi aynaya baktığında nasıl kendini görüyorsa, giysi de kişiyi gösteren en önemli unsurlardandır. Hiç tanımadığımız bir insanın kıyafetine bakarak onun kim olduğu hususunda bir takım bilgilere sahip oluruz ki, bu bize giyim – kimlik ilişkisi olduğunu gösterir.

Giyimin işbirliği içinde olduğu sahalardan biri de kültürdür. Bir kimsenin üzerindeki kıyafet onun sahiplendiği medeniyet hakkında da bize bilgi sunmaktadır. Çünkü o kıyafet o medeniyetten izler taşır. Bu bazen de kişiyi giyim noktasında bir kültürü taklit noktasına kadar götürür. Hatta bununla da sınırlı kalmaz. Kişiyi kendi inancını test etme gibi tehlikeli bir noktaya sürükler.

Giyimin bir diğer yönü de sosyal statü ile olan kısmıdır. Başlangıçtan günümüze nihayetlenen bir yolculukta, giyim ile sosyal statü arasında bir ilişki olduğu görülecektir. Günümüzdeki hayat tarzı, paranın harcanış şekli, statünün bir dış göstergesi olarak da sunulan giyimde aşırı harcamaları beraberinde getirmiştir. Şimdi yukarıda birkaç cümleyle ifade etmeye çalıştığımız genelde moda, özelde giyim kuşamın bir takım sahalarla olan işbirliğini genel hatlarıyla açıklamaya çalışalım.

A. Giysi- Kimlik İlişkisi

İnsan kendini toplumdan tecrit ederek yaşayamaz. Çünkü insan sosyal bir varlıktır. Toplumla iç içe yaşayan insan, diğer insanlarla sağlıklı bir iletişim kurmak istiyorsa giyim kuşamına da dikkat etmek zorundadır.

Giyim, tüketimin en görünür biçimlerinden biri olarak, kimliğin kurulmasında önemli bir rol oynar.⁵³

Çoğunlukla insan bir şekilde dış görünüşü ile oynamak ve oylanmak suretiyle itibar sahibi olmak ister. Şehri bir tiyatroya benzeten Rousseau, bu tiyatronun sahnesinde tek bir oyun oynandığını bu oynanan oyunda insanların itibar peşinde koştuklarını ve insanların hepsinin belli bir türde aktör olduklarını ifade eder. Ve

⁵³ Crane, Diana, *Moda ve Gündemleri Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik*, Çev. Özge Çelik, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2003, 11.

devamla insanların varlıklarını idame ettirebilmeleri için kamusal hayatta oynadıklarını, bu oynayarak var olma esnasında, doğal olanla bağlarını yitirdiklerini ve dolayısıyla da dürüstlüklerini yitirdiklerini ilan eder ve bundan derin bir üzüntü duyar. Çünkü bazı insanlar giyinmeyi de itibar kazanma araçlarından biri olarak gördüklerinden kendi varoluş amaçlarına yabancı kalırlar ve doğallıklarını yitirirler.⁵⁴

Giysi bireyin kişiliği, şahsiyeti hakkında ipuçları taşır. Çünkü bireyin giysisi onun hayat felsefesi, dünya görüşüyle ilintilidir, kendisinde var olan birikimin açıklayıcısıdır ve kişiliğinin somut göstergesidir. Dolayısıyla bireyin giysisi, bireyin onun aracılığıyla başkalarına meramını anlattığı ve onunla kendisini tanıdığı işaretidir.⁵⁵

Zamanın modayı izleyen insanları, Oscar Will'e atfedilen *“Dış görünüme göre karar vermeyenler, olsa olsa sığ insanlardır. Dünyanın gerçek gizemi, görünmeyende değil, görünür olandadır”*⁵⁶ sözünü düstur edinerek özellikle de bir törene katıldıklarında neredeyse kelimenin gerçek anlamında servetlerini sırtlarına giyip törene bu şekilde iştirak ettiklerini görmekteyiz.

Yüz renginin değişmesi, insanın iç durumundan haberler vermektedir. Yalnız yanağın doğal rengi değil, aynı şekilde yanağa sürülen boya malzemelerinin de özün sırrından haberler aktardığı söylenebilir. Kadınların yüz süsleri, onların içsel tecrübeleri ve ruhsal eğilimleriyle doğrudan bir ilişki içerisinde. Yalnız yüzdeki süsler değil, aynı şekilde bedenlerinde kullandıkları bütün süsler ve tercih ettikleri giysilerin şekil ve ölçüleri dahi onların kimlikleri hakkında bilgiler taşımaktadır. Çünkü kıyafet de kendine has bir üslubu olan, bir söz dizimi ve bir söz dağarcığı olan görsel bir dildir. Dolayısıyla kıyafet bizim kim olduğumuz hususunda kesin bir ifadenin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.⁵⁷

Birebir ilişkilerde bireyin kendini tanıtmayı açısından giyim kuşamın en belirleyici rolü oynadığını hayatın her sahasında müşahade etmekteyiz. Kıyafet ve giyim tarzı sayesinde insanlar, birer kişi olarak kendileri hakkında bir şeylerden bahsetmekte ve biz de onları aklımızla simgesel olarak belli sosyal statülerin geçerli olduğu bir dünyaya yerleştirir, hayat tarzlarına ilişkin belli bağlantılar kurmaya çalışırız.⁵⁸

⁵⁴ Barbarosoğlu, Şov ve Mahrem, 25-26.

⁵⁵ Meriç, 31.

⁵⁶ Davis, 73.

⁵⁷ Gulam, 54.

⁵⁸ Cox, 7.

Şehir hayatında insanlar, giyim kuşam yoluyla kimlik edinmeye, itibar kazanmaya çalışırlar. Amaç her hususta karşıdakine üstünlük sağlamaktır. Bu itibar arayışında temel mesele, olduğundan daha zengin, olduğundan daha güzel, olduğundan daha genç, olduğundan daha yakışıklı, daha ince, daha uzun olarak kendini diğer insanlara göstermektir. Yani bu üstünlükler moda kıyafetle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla moda bir kıyafeti giymek hiç tanışılmamış ve belki de hiç tanışılmayacak olan kimselerle iletişime geçmeye çalışmanın ilk adımıdır.⁵⁹

Kentlerde insanların başkalarıyla olan ilişkisi kısa ömürlü ve bölük pörçüktür. Dolayısıyla insanlararası ilişkiler kendi içinde tatmin edici olmaktan çok, çıkarlara dayalıdır. Bunun sonucunda manevi değerler, katılma ve yardımlaşma duygusu, kendini içinden gelme yetisi ile ifade etme imkanı yok gibidir.⁶⁰

Kıyafet, öylesine bir iletişime ve etkileşime sahiptir ki, bu kıyafetin kodlarını maharetle kullananlara herhangi bir toplumsal üstünlük iddiasını cüretkarca dile getirme imkanı tanıdığı gibi ölçülü bir biçimde reddedebileceği bir imkan da tanır. Aynı zamanda kıyafet insana bu üstünlük iddiasını tevazuyla inkar etme, kararlılıkla küçümseme, ironi yoluyla geri çekme v.b.⁶¹ gibi imkanlar da tanır. Bu ifade edilenler ışığında şu hususu rahatlıkla söyleyebiliriz:

Kıyafet her ne kadar yazılı ve sözlü olmayan bir iletişim olma vasfına sahipse de iletişim ve etkileşim noktasında çok büyük imajlarla yüklüdür. İnsan kıyafet sayesinde ya olduğu gibi görünür, ya da olmadığı gibi görünür.⁶² Bir çok insan kıyafeti bir değer biçme aracı olarak görür. Bununla beraber bazen kıyafet de bir anlam ihtiva etmeyebilir.

Giysi, tek tek tüm bireylerin kişiliklerini tanıtan bir kartvizit gibidir. Ve elbetteki fertlerin kişilikleriyle toplumun genel kültürü arasında da güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Yüce, manevi, insani, ahlaki, vicdani değerlerin itibar görmediği ve insanın iç aleminin dış gösteri ve tecellilerde sıradan bir onur ve anlama sahip olduğu toplumlarda bütün bir insan kişiliği tam anlamıyla başkalarının göstereceği alakaya, kendisine tanıyacakları krediye, kendisi hakkındaki düşüncelerine ve verdikleri rütbe göre şekillenmektedir.

Dolayısıyla toplum bireyleri, kendilerine has bir kişilik tesis etmek üzere giysilere yönelmektedir. Bireylerin içlerinde ve ruhlarında var olan bu kişilik tesis etme

⁵⁹ Barbarosoğlu, *Şov ve Mahrem*, 26.

⁶⁰ Giddens, Anthony, *Sosyoloji*, Çev. Ruhi Esengün, İsmail Öğretir, Birey Yay., İstanbul, 1997, 95.

⁶¹ Gulam, 55.

⁶² Davis, 72.

durumuna giysilerde ön plana çıkan sınırsız ve ölçüsüz moda değişiklikleri bir altyapı hazırlar. Çünkü kıyafet ve aksesuarın bir dili vardır. Ve bunları taşıyan beden, üzerindeki kıyafetten ve aksesuardan sembolik bir dil olarak faydalanmak ister. Halbuki bu sembolik dil, giderek bedeni tezgahlaştırma riski de taşır. Mesela; güneş gözlükleri, sürekli değiştirilen tasarımlarıyla gözün manasının yerine geçmeye talip olur. Yumuşak veya sert bakış, ciddi ya da çapkın duruş güneş gözlükleriyle sağlanmaya çalışılmaktadır.⁶³

Birey başkalarının nazarlarını kendi üzerine çekme, hem cinslerine oranla eksikliğini duyduğu alanları gidermek için giysi adı altında baş ve yüz süslerinde her türden değişikliği icat etmek için büyük uğraşlar içine girer. Bu noktada modacıların devreye girdiğini görmekteyiz. Zira bu eşsiz özleme cevap verme ve manevi alçalıktan kaynaklanan bu ahlaki, insani ve vicdani zaafıtan yararlanmanın zamanı gelmiştir. Modaperestlerin başka ahlaki ve ruhi dayanaklarının da söz konusu olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Özellikle sınıfsal farklılıkların çok bariz olduğu toplumlarda bu farklılığın, ev çeşidinde, otomobil modelinde, hayat biçiminde ve özellikle de giysi türünde kendini net bir şekilde gösterdiğini görüyoruz. Özellikle işadamları ve belli toplumsal statüye sahip insanlar, servetlerini giydikleri giysilerle özellikle hanımlarına giydirdikleri giysilerle başkalarına gösterme telaşı içindedirler.⁶⁴

Moda sahasının hedef aldığı ana kitlenin kadın ve onun giysisi olması, vaatler, baştan çıkarmalar, güvence vermeler, yatıştırmalar⁶⁵ şeklinde tezahür eden propagandanın yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Çünkü giysi sürekli insanla birlikte olan en önemli bir kısıttır. Çünkü giysinin haricinde insanın sahip olduğu her şey, otomobil, ev v.b. şeyler her yerde insanla birlikte değildir ama giysi, çarşıda, sokakta her yerde insanla beraberdir.⁶⁶

Bütün zikredilenler ışığında söyleyebileceğimiz husus, giyim derken sıradan bir şeyden bahsetmiyoruz. Çok yönlü, dalları, budakları her tarafı sarmalayan birçok olguyla da ilişki içine giren bir olgudan bahsediyoruz. Örf ve adetten tutun da gelenek ve göreneğe; cinsiyetten tutun da medeniyete; kabilelerden tutun da millete varan bir yelpazeden bahsediyoruz. Bu yelpazenin içine kimlik de girmektedir. Yani giyim

⁶³ Gulam, 55- 58.

⁶⁴ Barbarosoğlu, 27.

⁶⁵ Davis, 197.

⁶⁶ Gulam, 58.

kimlikle de ilişkisi vardır. Hiç tanımadığımız birinin kimlik bilgileri elimize geçse biz o kimlik bilgilerinden hareketle en azından milletini, vatanını, medeni durumunu, ismini, cismini az çok biliriz. İşte hiç tanımadığımız biriyle karşılaştığımızda da onun taşımış olduğu kıyafetten hareketle onun kişiliği, hayat felsefesi, dünya görüşü ve değer dünyasıyla alakalı az çok bilgi sahibi olabiliriz. Zira kıyafet kişiyi şerheden, insanlara açan, tanıtıcı bir kimlik belgesi gibidir.

B. Giysi- Kültür İlişkisi

Giyim denilince akla insan gelir. Zira insan dışında kainatta hiçbir varlık giyinmez. Tabiri caizse insan dışındaki varlıklar giysisiyle dünyaya gelir. Hayvanlarda bu, tüyleri sayesinde gerçekleşir. İtaat ile isyan arasında cüz'i iradesiyle tercih yapan insan, bu cüz'i iradesi sayesinde kainatta insan menşeli tüm yapıp etmelerin de faili'dir. Dolayısıyla insan hem giyimle hem de kültürle iç içe yaşar. Bu iç içeliğin doğal bir sonucu olarak giysi ile kültür arasında çok sıkı bir bağ vardır.

Giyim adeta elbisenin kendi kendine konuşmasıdır. İnsanlar birer birey olarak bu görsel dil sayesinde kendileri hakkında bir şeyler anlatır. Biz de kolektif düzeyde simgesel olarak onları, belli statülerin geçerli olduğu bir dünyaya yerleştirir, hayat tarzlarına, bakış açılarına ve sahip oldukları kültüre vakıf oluruz.⁶⁷

Giysi ile kültür arasında öylesine sıkı bir bağ vardır ki, birey kim olduğunu, nerden geldiğini, hangi çevreye ve kültüre bağlı olduğunu giysisiyle dile getirir. Adeta insanlar birbirleriyle giysileri aracılığıyla konuşmaktadırlar, Çünkü yabancı bir kişi bir çevreye geldiğinde onun yabancı olduğunun bilinmesini sağlayan birinci özelliği giysisi olmaktadır. Toplumların birbirinden farklı giysilere sahip olması, onların kültürlerinden, sahip oldukları dünya görüşlerinden, coğrafi ve iklimsel özelliklerden, toplumsal, iktisadi, mesleki etkenlerden kaynaklanmaktadır. İnsanın giyinmesi olgusuna gelince onun dünyayı algılama tarzına, kendisini ne tür bir varlık olarak gördüğüne, kendisi için tasarladığı alinyazısına ve mutluluğu nelerde gördüğüne bağlı olarak değişiklik arz ettiğini görürüz. Dolayısıyla bireyin giyiminde birden çok etkenin varlığına şahid oluyoruz. Kişinin giysisi önce toplumunun kültürüne sonra da kişisel zevkine bağlıdır.⁶⁸

Giyimin insanın sosyal statüsünü, kabilesini, bölgesini, milletini, cinsiyetini, duygularını ortaya koyan en etkili ifade vasıtalarından biri olduğunu söylerken buna

⁶⁷ Davis, 16.

⁶⁸ Gulam, 11-12.

medeniyet olgusu da ilave edilebilir. Ve giysi ile kültür arasındaki ilişkiyi temellendirme hususunda şöyle bir tahlil yapılmaktadır:

*“Kızılderililerin çadırları önünde uzun tüylü başlıkları, dar paçalı pantolonları ile bağdaş kurmuş oturur halleri veya Eskimoların buzdan evleri önünde ve parkalarıyla durmaları etnoğrafik hayal kurmalarda ilk akla gelen imajlardır. Aynı şekilde zengin ve kibar sınıfa mensup bir Çin’li erkek, şişman, tepesinde bir tek perçem halinde bırakılmış saçı, sonuna kadar uzatılmış tırnakları, mavi, mor veya siyah elbisesi ile Çin tarihinin canlı bir şahidi gibidir.”*⁶⁹

Her toplumda kadın ve erkek giysilerinin çeşit ve nitelikleri o toplumun iktisadi, toplumsal ve iklimsel şartlarına bağlı olmakla birlikte özellikle o topluma hakim olan değerlere ve dünya görüşüne tabidir ve hatta o dünya görüşünün göstergesi ve aynasıdır. Rönesans’tan önceki resimler ile Rönesans’tan sonraki resime baktığımızda kadına yüklenen olumlu ve olumsuz imajı hemen görürüz. Rönesans’tan önceki resimlerde Meryem’e manevi bir güzellik bahşetmek için ressamların olanca hünerini seferber ettiği bir kadın imajı söz konusudur. Rönesans ve ondan sonraki devrin ressamına baktığımızda Meryem’i gökten yere indirdiğini ve Meryem’in resmini çizmek için çarşı-pazardaki güzel kadınların arasından birini model olarak seçtiğini görürüz. Dolayısıyla kadının- Meryem’in- dünyevileşmiş olduğunu, o mukaddes haya sembolünün görünmez olduğunu ve seyirci resmi temaşa ettiğinde zihnine onun manevi değerinden ziyade gözüne resmin güzelliğinin takıldığını görürüz.⁷⁰

Giyeceklerimizin nasıl olacağını kültürler belirlemektedir. Günümüzde dünyanın pek çok yerinde insanların blucin giymesi kültürün giyim hususunda ne derece etkin olduğunu bariz bir şekilde göstermektedir. Çünkü blucin bir kültürün sembolüdür ve tek kültürlü bir dünyaya doğru yönlendirme aracıdır.⁷¹ Dolayısıyla günümüzün hakim moda anlayışı, kadının cinsel kimliğini önceleyen bir anlayıştır.

Konuyla alakalı yapılan bir tahlilde, medeniyet tarihinde Hint- Avrupa ırkının kıyafetini sürekli değiştirdiği, Asya toplumlarının ise, geçmişten günümüze kadar pek değiştirmedikleri...Doğu ile batı arasında giyim hususunda bir farklılığın olduğu söylenmektedir.⁷²

⁶⁹ Meriç, 29- 31.

⁷⁰ Gulam, 35.

⁷¹ Tarhan, 165.

⁷² Meriç, 31- 32.

Bugün var olan giyim- kültür ilişkisi bir anlamda Batı- Doğu dünya görüşü ve değerler sistemi olarak da ifade edilmektedir. Bu ilişkinin eskiden havanın soğukluğu, bugünse sıcaklığı; eskiden kumaşın bol ve ucuz olduğu, bugünse kumaş ve benzerlerinin azlığının sonucu giysilerin kısalığının söz konusu olduğu⁷³ görüşünden kaynaklandığı şeklindeki tezin inandırıcı olmadığı kanaatini taşıyoruz.. Zira bir taraftan kumaşların azlığından dolayı kısa etek, kısa ceket v.b. imal ettiğinizi söyleyeceksiniz; öte taraftan da insanları reklamlarla, sponsorlarla aşırı tüketimi teşvik edip israfa sürükleyeceksiniz. Nitekim bugün bu yönde yapılan tüm kamu yoklamaları ve istatistikler de bunu göstermektedir.

Bütün bu ifade edilenler ışığında İslami giyim biçiminin batılı giyim biçiminden farklı olmasını istiyorsak; dolayısıyla İslami kültürü - ki, bunun içine örflerimiz, adetlerimiz, geleneklerimiz, göreneklerimiz, maddi ve manevi tüm kazanımlarımız girmektedir- asimile tehlikesiyle yüz yüze bırakmadan psikolog Tarhan'ın da ifade ettiği gibi kendi kültürümüzü yaşatmak ve doğru bir biçimde yarıştırmak ancak içimizden olan stilist ve modelistlerle⁷⁴ mümkündür. Bunu gerçekleştirecek tarihi ve kültürel donanıma da sahip olduğumuzu düşünüyorum. Ancak bu şekilde kadın 'deri' ; erkek de 'göz' olmaktan çıkmış olur. Dolayısıyla her iki cins de asli hüviyetini korumuş ve kazanmış olur.⁷⁵

C. Giysi – Taklit

Moda yapısı itibarıyla insana cazip gelen bir olgudur. Zira moda kavramını açıkladığımızda da görüldüğü üzere moda insani unsurlar taşır: Beğenilme tutkusu, merak ve değişiklik ihtiyacı, yeni olan bir şeyi kullanma özlemi, süslenme arzusu, insanın kendini başkalarından farklı kılma isteği, başkalarına güzel görünme isteği bu unsurlardan sadece bir kaçıdır.⁷⁶

Moda öylesine etkili bir güçtür ki, tarihte kuvveti elinde bulunduran kişi ya da devletlerin sahip oldukları özelliklerin bu kuvvete özlem duyanlar tarafından taklit edildiğini görmekteyiz. Nitekim Orhun Abidelerinde Çin'lileri taklit etme eğilimi şu

⁷³ Gulam, 31.

⁷⁴ Tarhan, 167.

⁷⁵ Meriç, 32- 33.

⁷⁶ Çivitci, 4.

şekilde dile getirilir: "...Çin'in altını, gümüşü, sert içkileri, ipekli kumaşları, çekicidir, fakat Türk'ü gevşetir, sefahate ve tembelliğe alıştırır..."⁷⁷

Yukarıdaki manzaranın gerekçesi olarak şunlar söylenmektedir: "*Mağlup, galibin karşı konulmaz bir asabiyete ve güce sahip oluşundan dolayı değil de, gelenek ve adetlerinden dolayı galip geldiği yanlış fikrine saplanır... İşte bu sebeplerden mağdurlar her zaman, giyimlerinde, binitlerinde, silahlarında, adetlerinde ve diğer hususlarda galibi örnek almaya çalışmaktadır.*"⁷⁸

Bu analizde taklidin gelenek ve adetten kaynaklandığı iddia edilirken; bir başka tezde, toplumda var olan sınıf sisteminin örnek almayı zorunlu hale getirdiği öne sürülmektedir. Toplumsal sınıflar toplumda var olan diğer sınıflardan kendilerini ayırt edebilmek için bir takım simgesel araçlar edinirler. Bu noktada genel olarak giyim ve özel olarak da moda bu amacın gerçekleştirilmesi hususunda ekonomik ve stratejik açıdan devreye girer. Bunun sonucu olarak üsttekiler alttakilere sınıfsal üstünlüklerini giyimlerinin kalitesi ve modaya uygunluğu ile göstermektedirler. Alttakiler ise tabiri caizse bunun altında kalmamak için zamanla üsttekilerin uyguladığı modayı taklit ederler. Dolayısıyla simgesel olarak varlığını sürdüren bu durum, sınıf sistemlerinin meşruluğunu doğrular ve beraberinde sınıf sistemlerine hürmet gösterme fikrini ortaya çıkartır. Bu sayede de alttakiler üsttekilere gerektiği biçimde saygı göstermiş olurlar.⁷⁹

Bir başka müellif ise, taklit kavramını kullanmaktan ziyade modanın giyim kuşamda nasıl da umumileştiğine, toplumun alt katmanlarına nasıl da yayıldığına işaret etmektedir. Toplumdaki zenginler, sermaye sahipleri, pahalı ve şatafatlı elbiseler giyinmek suretiyle kendilerini diğer kesimlerden ayırt etmek isterler. Bu imkanı onlara maddi güçleri sağlamakta ve onu başkalarına yük kılmaktadırlar. Yük olan bu kesim bunların izini takip edip moda yoluyla bu kodamanların avucunun içinde esir olma pozisyonuna düşmektedirler. Dolayısıyla moda umumileşmekte ve bu kodamanlara has olmaktan çıkmaktadır. Bunun üzerine her zaman kendilerini başkalarından ayıracak şeylerin peşinde olan kesim, sürekli olarak yeni yeni modalara kucak açmakta ve halk henüz bir önceki modanın para yükü altından çıkmadan kendisini albenili yeni bir

⁷⁷ Köprülü, Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Yay., 2.Basım, İstanbul, 1980, 33.

⁷⁸ İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev. Halil Kendir, Yeni Şafak, Ankara, 2004, I/ 200.

⁷⁹ Crane, 18.

modanın kucağında bulmaktadır. Ve bu kısır döngü, bu şekilde devam edip gitmektedir.⁸⁰

Bazen de taklit, eşyanın pratik kullanımından kaynaklanır. Burada üstünlük kriteri '*kavim*' değil doğrudan doğruya eşyanın kendisidir. Buna örnek olarak düğmenin kopçanın yerine kullanılmak üzere Haçlı Seferleri sırasında Haçlılar tarafından Doğu'dan alınarak Batı'ya götürülmesini verebiliriz.⁸¹

Bütün bu ifade edilenlerden de öte modada taklidin en önemli tehlikesi, taklit edenin her gün inançlarından yavaş yavaş kopması olgusudur ki, bu bir müddet sonra taklit edeni taklit ettiği kimsenin inancını kabul etme noktasına kadar götürür. Süreç, yeme biçimi, sofranın düzeni, giyimi, ev dekorasyonu, görgü kuralları v.b. ile başlar ve sonuçta da insanı taklit ettiklerini her konuda beğenme ve onlar gibi olma noktasına götürür.⁸² Artık moda elini suya sabuna dokundurmadan amacına ulaşmıştır.

Son olarak konunun bize bakan yönüyle alakalı birkaç cümle söylemek gerekirse, şunu ifade edebiliriz:

İslam fıkhi her yeniye olduğu gibi kabul edecek bir mahiyete sahip değildir. İslam'ın hakim kıldığı değerler dünyasına ters düşmüyorsa, onun bekasını tehlikelere düşürmüyorsa, genel çerçeveyi zedelemiyorsa şüphesiz İslam o yeniliği kabul eder. Hatta kabul etmekle kalmaz, aynı zamanda teşvik dahi eder.⁸³

Kanaatimizce bu konu, teşebbüh yani bir kavmin başka bir kavme benzemesi meselesiyle yakından alakalıdır. Dolayısıyla burada fazla ayrıntıya girmedik. Çünkü ileride teşebbüh konusunda bunu daha geniş açıklayacağız.

D. Giysi ve Sosyal Statü

Modanın ilişkide bulunduğu bir diğer sahada sosyal statüdür. Bireylerin giysi seçiminde toplumdaki yerleri, konumları bir hayli etkindir. Çünkü insanın giyim tarzı savunageldiği toplumsal doğrularla yakından ilintilidir. Mesela bazı kadınlar, kıyafetleri özgürleşme argümanı olarak kullanırlar. Dolayısıyla kadın, giyineceği kıyafetin

⁸⁰ Gulam, 54.

⁸¹ Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 39.

⁸² Beşer, Faruk, *Hanımlara Özel İlmihal*, Nun Yayınları, İstanbul, 2006, 269- 270.

⁸³ Erdoğan, Mehmet, "*Sosyal Değişme Karşısında İslam Hukuku*," Sosyal Değişme ve Dini Hayat, İslami İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Yayınları, II.Basım, İstanbul, 2005, 51.

tercihini kendisini konumlandığı üniversite, protokol v.s. nokta üzerinden yapmaktadır.⁸⁴

Toplumsal sınıflar toplumda var olan diğer sınıflardan kendilerini ayırt edebilmek için bir takım simgesel araçlar edinirler. Bu noktada genel olarak giyim ve özel olarak da moda bu amacın gerçekleştirilmesi hususunda ekonomik ve stratejik açıdan devreye girer. Dolayısıyla simgesel olarak varlığını sürdüren bu durum, sınıf sistemlerinin meşruluğunu doğrular ve beraberinde sınıf sistemlerine hürmet gösterme fikrini ortaya çıkartır. Bu sayede de alttakiler, üsttekilere gerektiği biçimde saygı göstermiş olurlar.⁸⁵

İlkel toplumlardaki hiyerarşinin yaş olduğu, Ortaçağda toplumun yönetenler ve yönetilenler diye ikiye ayrıldığı, bu dönemde kişilerin istedikleri gibi giyinme haklarının olmadığı, giyimi belirleyen en önemli argümanın bireyin içinde bulunduğu sınıf olduğu; dolayısıyla da her meslek sahibinin kendine has bir giyim tarzı olduğu ifade edilmektedir.⁸⁶

Geleneksel toplumdan modern topluma geçişte sınıf ayrımının kıstaslarında önemli değişiklikler olduğunu görmekteyiz. Geleneksel toplumlarda kişinin hangi sınıfa ait olduğunu mesleği belirlerken; modern toplumda sınıf kriterinin hayat tarzı, paranın harcanış şekli, statü ve sınıf şuuru olduğunu görüyoruz. Ve bunun dış göstergesi olarak da giyime aşırı derecede önem verilmiştir.⁸⁷

Modern sınıf ayrımının önemli belirleyicilerinden olan sınıf şuurunun modayla bağlantısına baktığımızda özellikle gençler ve kadınların, hedef kitle olarak kabul edilmekte olduklarını görüyoruz. Aynı yaş ve aynı sosyal sınıfa mensup kadınlarla erkekleri karşılaştırdığımızda kadınların erkeklere nazaren daha yoğun olarak sınıf şuuruna sahip olduklarını görüyoruz.⁸⁸ Bu manzara, yeni modalar için talep kitlesi oluştururken, kadının önemi üzerinde durmayı gerekli kılmaktadır. Ve kadınlar sadece cinsel cazibeyi artırıcı bir unsur olarak giyim modasını takip etmekle kalmamakla aynı zamanda toplumda yaygınlık kazanan her türlü modanın kolaylıkla takip etmektedirler. Bu, kadınların mensup oldukları sınıftan ziyade, bir üst sınıfa ait olduklarını gösterme çabası içinde olmalarından kaynaklanmaktadır.⁸⁹

⁸⁴ Tarhan, 169.

⁸⁵ Davis, 126.

⁸⁶ Mardin, Şerif, *Türkiye’de Toplum Ve Siyaset*, İstanbul, 1992, 101.

⁸⁷ Larague, Pierre, *Sosyal Sınıflar*, Çev. Yaşar Gürbüz, İstanbul, 1969, 11- 19.

⁸⁸ Boudon, Raymond, *Toplum Bilimleri Sözlüğü*, Çev. Esen Sinanoğlu, Ankara, 1982, 287.

⁸⁹ Erkal, Mustafa, *Sosyoloji*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987, 369.

Kişilerin içinde bulunduğu sınıftan ziyade bir üst sınıfa dahil olma isteği, genellikle moda ile tatmin edilmeye çalışılmaktadır. Çünkü moda öylesine etkileyici ve cezp edici bir özelliğe sahiptir ki, insan kendi toplumsal konumunu (mevkiini) tayin etme, böylece de belirli bir toplumsal sınıfın üyesi olduğunu gösterme hususunda modayı bir araç olarak kullanmaktadır.⁹⁰

Moda sayesinde aynı zamanda üst sınıfların alt sınıflardan ayrılma eğilimleri içinde olduklarına da şahit oluruz. Şöyle ki, gençler, yaşlılara göre sınıf eşitsizliğini daha fazla algıladıkları için, üst sınıftan ayrı kalmadıklarını göstermek için ya yeni modaları hızlı bir şekilde takip etmektedirler ya da alt modalar üretmektedirler.⁹¹

Tüm bu ifade edilenler ışığında moda ile kişinin kendini konumlandığı sosyal statü, sınıf arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Aynı zamanda başlangıçtan günümüze doğru geldiğimizde sınıf ayrımının kıstaslarında önemli değişikliklerin olduğunu görürüz. Bu değişikliklerden sayılan özellikle de hayat tarzı, paranın harcanış şekli gibi unsurlar giyime aşırı derecede bir ehemmiyetin verilmesi sonucunu doğurmuştur.

Müslüman kimsenin kendini konumlandığı noktaya uygun kıyafet tercih etmesinde bir sakınca yoktur. Bu hususta kibir ve lükse kaçmadan şer'i ölçülere riayet etmesi gerekir.

⁹⁰ Hakko, 13- 18.

⁹¹ Türkdogan, Orhan, *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, Ankara, 1985, 21.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM FIKHINA GÖRE GİYİM KUŞAMDA KRİTERLER

Bireyin iki dünya saadetini gerçekleştirmeyi hedef alan son ilahi ve evrensel din olan İslam, hayatın her konusunda insana lazım gelen ihtiyaç duyabileceği birtakım genel ve yönlendirici ilkeler va'z etmiştir. Bu ilkeler, Kur'an-ı Kerim'de teori olarak yer almış Sünnette ise uygulama sahası bulmuştur. Bunlardan biri de giyim kuşamla alakalı mevzudur. Bugün geçici yenilik olarak ifade edilen, çok geniş bir alana sahip olan ve kendini daha ziyade giyim kuşam sektöründe gösteren, özellikle de kadın giyiminde gösteren moda, hiçbir inanç, dil, kültür ayrımı gözetmeksizin tüm insanların hayatında kendine bir yer edinmiştir. Bu olgu'dan Müslümanlar da nasiplenmiştir.

İslamiyet giyim kuşama gerekli ehemmiyeti vermiş bu hususta gereken titizliği göstermiştir. Öyle ki; Mevsili bu hususta farz, müstehab, mübah, mekruh elbise çeşitlerinden bahseder. Farz olan elbisenin avret yerlerini örten ve soğuk- sıcaktan insanı koruyan bir işleve sahip olması gerektiğini; müstehab olan elbisenin hem örtünmek ve hem de güzel görünmek olduğunu; mübah olan elbisenin özel günler dediğimiz, cuma ve bayramlarda, topluluk içinde güzel görünmek için giyilen güzel elbise olduğunu; mekruh olan elbisenin ise, böbürlenmek ve gösteriş yapmak için giyilen elbise olduğunu söylemektedir.⁹² Ayrıca kibir maksadı taşıyan kıyafetin giyilmesi haramdır.⁹³

İslam dünya giysilerinden bahsettiği gibi cennetteki giysilerden de bahsetmiştir. Cennetliklerin giyecekleri elbiselerin renk ve kumaşlarını dahi ifade etmiştir. Dolayısıyla bu kıyafetlerin şık ve göz alıcı, cezp edici bir vasfa sahip olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.⁹⁴

İslam bir güneş gibi Arap yarımadasına doğmadan önce kadın kıyafetleri oldukça açık ve serbest bir durum arz ediyordu. Bu açıklık ve serbestiyet kadının sadece kılık kıyafetiyle sınırlı değildi. Kadının erkeklerle olan her türlü münasebetinde ve davranışlarında da bu açıklık ve serbestiyet kendini bariz bir şekilde gösteriyordu. Namus ve iffet duyguları silinmeye çalışılıyordu. İslam dini diğer hususlarda olduğu

⁹² Mevsili, *el- İhtiyar*, Kahire, 1951, 6/ 177.

⁹³ Makdisi, *eş- Şerhu'l- Kebir (el- Muğni ile beraber)*, 1- 12, Daru'l- Kitabi'l- Arabi, 1/ 471.

⁹⁴ Güngör, Haydar, *Hadis Öğretilerinde Giyim*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1997, 21.

gibi bu hususta da bir inkılab gerçekleştirmiş, çok kısa sayılabilecek bir zaman dilimi içinde namus ve iffet duygularını vurgulamış, haysiyet ve şerefi zirveye çıkarmış, kılık kıyafet hususunda bir ölçü getirmiştir.⁹⁵

Bütün bunlar ışığında dinin kaynakları olan Kur'an, Sünnet ve İcma perspektifinden bakıldığında inançlı bir kişinin giyim kuşam hususunda dikkat etmesi gereken birtakım kriterler söz konusudur. Bu kriterleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

I- Fıkhi Ölçüler

A- Setr-i Avret (Örtünme)

İslam kadın ve erkeği avret yerlerini örtmekle mükellef kılmıştır. Erkeğin avret mahali göbek ile diz arasındır ve bu hususta alimler ittifak etmişlerdir.⁹⁶ Göbek avretten değildir. Diz mahalinin avretten sayılıp sayılmayacağı hususunda alimler ihtilaf etmişlerdir.⁹⁷ Göbeğin avretten sayılmaması hadislerdeki zahir ifadelere dayanmaktadır. Nitekim hadiste geçen “göbek altı” ifadesi bunu göstermektedir.⁹⁸ Diz meselesine gelince Hanefiler dizi avretten saymaktadırlar.⁹⁹ Şafiilerde sahih olan görüşe göre diz ve göbek avret değildir.¹⁰⁰ Kadına gelince, yüz ve elleri hariç her yeri avrettir ve bu uzuvlarını mahremi olmayan erkeklere göstermesi caiz değildir.¹⁰¹ Hanbeliler kadının avretinin el ve yüz dahil olmak üzere bütün bedene şamil görürler.¹⁰² Dolayısıyla kadın yabancı erkeğe karşı bütün bedenini kapamakla mükelleftir.

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız husus mezheplerin setr-i avret konusundaki sınırlarıdır. Şimdi konuyla alakalı ayetleri ve müfessirlerin görüşlerini vermeye çalışalım: İlk ayet şudur: “*Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar (yüz ve el gibi), görünen kısımlar müstesna, zinet (yer) lerini*

⁹⁵ Aydın, Abdullah, *İslam'da Evlilik Mahremiyetleri ve Aile Hayatı Ansiklopedisi*, Aydın Yay. 1-4, İstanbul, t.y., 3/ 1412.

⁹⁶ eş- Şafii, *el- Üm*, Darü'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1- 9, Beyrut, 1993, 1/ 1181; el- Merginani, *el- Hidaye*, Mektebetü Mustafa el- Babi'l- Halebi, Mısır, 1970, 1/ 257; İbn Kudame, *el- Muğni*, Darü'l- Kitabi'l- Arabi, 1- 12, Beyrut, 1972, 1/ 615.

⁹⁷ İbn Rüşt, *Şerhu Bidayetü'l- Müctehid ve Nihayetü'l- Muktesid*, Daru's- Selam, 1- 4, 1995, 1/ 270; Zuhayli, Vehbi, *el- Fıkhu'l- İslami*, Daru'l- Fikr, 1- 8, Dimeşk, 1985, 1/ 403.

⁹⁸ Ebu Davud, *Sünen*, Çağrı Yay., 1- 5, İstanbul, 1992, Libas 27 (4/ 355).

⁹⁹ Kasani, *Bedaiu's- Sanai*, 2. Basım, Darü'l- Kitabi'l- Arabi, 1-7, Beyrut, 1982, 10/ 123.

¹⁰⁰ Şafii, 1/ 181; en- Nevevi, *el- Mecmu'- Şerhu'l- Mühezzeb*, Daru'l- fikr, 1- 20, Beyrut, ty., 3/ 167; İbn Hümmam, *Şerhu Fethu'l- Kadir*, Daru'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1- 10, Beyrut, 2003, 10/ 34.

¹⁰¹ Merginani, 1/ 258; İbn Abdilber, *Kitabü'l- Kafî*, Mektebetü'r- Riyad el- Hadise, 1- 2, Riyad, 1978, 1/ 239; İbn Rüşt, 1/ 271; Zuhayli, 7/ 336.

¹⁰² Makdisi, *el-İkna*, 2.Baskı, Daru Aleml-i Kütüb, 1- 4, S.Arabistan, 1999, 1/ 134.

*göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zinetlerini, kocalarından, yahut babalarından, yahut kocalarının babalarından, yahut oğullarından, yahut üvey oğullarından, yahut erkek kardeşlerinden, yahut erkek kardeşlerinin oğullarından, yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut Müslüman kadınlardan, yahut sahip oldukları kölelerden, yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden, yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri zinetleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey Mü'minler, hep birlikte tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.”*¹⁰³

Yukarıdaki ayet-i kerimenin sebab-i nüzülü şudur: Cabir İbn Abdullah el-Ensari şöyle anlatıyor: ‘*Esmâ Bint Mürşide, Harise oğulları kabilesindeki yerinde idi. Üzerinde izarları (alt kısımlarını örten örtüleri) olmaksızın kadınlar onun yanına girmeye başladılar. Ayaklarındaki halhalları, göğüsleri ve zülüfleri görünüyordu. Esmâ; ‘Ne kadar çirkin,’ dedi. Bunun üzerine Allah Teala “Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar...”* ayetini indirdi.’¹⁰⁴

Yukarıdaki ayet iman ehlini bir iffet ve şeref çerçevesinde yaşamaya sevk etmiş, kadınların gözlerini, namuslarını nasıl muhafaza edeceklerine dair kendilerine büyük bir toplumsal ahlak dersi vermiş, kadınların ziynetlerini kimlere karşı saklayıp kimlere karşı açık bulundurabileceklerini tayin etmiş ve kendilerini töhmet altına almanın, başkalarını fitneye, sui zanna düşürmenin önünü kesmiştir.¹⁰⁵ Dolayısıyla ziynet yerlerinin tespiti ve görünmesi caiz olan yerler hususunda diğer bütün tefsirler¹⁰⁶ böyledir.

Kadının ziyneti denince örfte, taç küpe, gerdanlık, bilezik vb. takılar, sürme, kına vb. ve elbise süsleri gibi şeyler akla gelmektedir. Nitekim, “*Ey Adem oğulları! Her mescide gidişinizde ziynetli giyinin*”¹⁰⁷ ayetinde ziynetin elbise demek olduğu da geçmişti. O halde bu ziynetleri açmak bile yasaklanmış olunca, bunların yeri olan

¹⁰³ Nur Suresi, 24/ 31.

¹⁰⁴ İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an – ı Kerim Tefsiri*, Çev. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., 1- 16, İstanbul, 1991, 11/ 5860.

¹⁰⁵ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim' in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, Sentez Yay., 1- 8, İstanbul, t.y., 5/ 2347.

¹⁰⁶ Yazır, M.Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Asım Yay., 1- 10, İstanbul, t.y., 6/ 13-15.

¹⁰⁷ A'raf Suresi, 7/ 31.

vücudu açmak öncelikle yasaklanmış olur.¹⁰⁸ Dolayısıyla kadının el ve yüz dışında bedeninin herhangi bir yerini açıkta bırakmaması gerekmektedir.¹⁰⁹

“*Kendiliğinden görünen kısmı müstesna, ziynetlerini açmasınlar*”¹¹⁰ ayetinde görünen kısımdan maksadın eller ve yüz olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla kadınların yüzlerinden ve ellerinden başka gerek namazda ve gerek yabancılara karşı açık bulundurulması caiz olmayan uzuvlarını, ziynet yerlerini başkalarına göstermemeleri gerekir. Çünkü aksi bir durum fitneye sebebiyet verebilir.¹¹¹

El ve yüzün görünme zaruretinin insanın toplumsal bir varlık olmasından kaynaklandığını görmekteyiz. Kişinin iş yaparken, gerekli eşyayı tutarken ve hatta örteceğini örterken bile elin açılması gerekli olduğu gibi, zaruri olan bakma ve nefes alma sebebiyle yüzün diğer uzuvlar gibi örtülmesinde zorluk vardır. Bir de şahitlikte, mahkemede, nikahta yüzün açılmasına ihtiyaç vardır. Bu sebeple zaruretler kendi miktarınca takdir olunmak üzere eller ve yüzün açılmasında sakınca yoktur. Fakat bu uzuvlardan geriye kalan kısımların açılması, görülmesi, bakılması haramdır ve dolayısıyla namahrem olanlara gösterilmemesi gerektir.¹¹² Ne kadar süslenme ihtiyacı insan fitratında var olan bir arzu da olsa, bu arzunun insan fitratına yakışır bir tarzda karşılanması ve dinin temel dinamiklerine ters düşmemesi gerekir.

Gerek Kur'an'da ve gerekse de Sünnette yüzün ve ellerin görünmemesine dair herhangi bir kayıt söz konusu değildir. Nitekim zikredeceğimiz hadisler bu görüşümüzü teyid etmektedir. Hz. Aişe (r.ha) şöyle rivayet etmektedir: “*Ebubekir'in kızı Esma (r.ha) Resulü Kibriya (s.a.s)'nın huzuruna girdiğinde üzerinde ince bir elbise vardı. Resulullah (s.a.v) ondan yüzünü çevirdi ve şöyle dedi: Ey Esma, kadın hayız görmeye başladığında şurasından başka yeri görülmesi doğru değildir, diyerek yüzünü ve ellerini işaret etti.*”¹¹³

Görüldüğü üzere Müslüman ve baliğa olan kadın, elleri ve yüzü dışındaki uzuvlarını gösteremez.¹¹⁴ Yüzün ve ellerin görünmesinin caiz oluşuna yönelik bir başka nebevi uygulamayı ise, Abdullah İbn Cabir nakletmektedir: “*Ben Resulullah'ın*

¹⁰⁸ Yazır, 1/ 13.

¹⁰⁹ Zuhayli, 7/ 336.

¹¹⁰ Nur Suresi, 24/ 31.

¹¹¹ Bilmen, 5/ 2348; ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf*, Daru'l- İhyait- Terasil Arabiyyi, 1- 4, Beyrut, 1997, 3/ 235; Dalgın, Nihat, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, Ensar Neşriyat, 3.Baskı, İstanbul, 2007, 342.

¹¹² Yazır, 1/ 14.

¹¹³ Ebu Davud, Libas 31 (4/ 358) ; Beyhaki, *es- Sünenü'l- Kübra*, 1- 15, Beyrut, t.y., 3/ 81.

¹¹⁴ İbn Rüşd, 1/ 271; Zuhayli, 7/ 336.

huzurunda bir bayram günü hazır bulundum. Resulullah ezan ve kametsiz hutbeden önce namaza başladı. Sonra Bilal'e dayanarak ayağa kalktı. Allah'tan korkmayı emrederek Allah'a itaati teşvik etti. Orada bulunan cemaate çeşitli konularda vaaz ve nasihat etti. Biraz geçtikten sonra kadınların yanına gitti, onlara da vaaz ve nasihat etti ve şöyle dedi: "Sadaka verin. Zira sizin çoğunuz Cehenneme odunsunuz. Oturan kadınların arasında yanakları siyah ve benli bir kadın, niçin ya Resulullah ? dedi. Resulullah buyurdu: Çünkü siz çok şikayet eder ve kocalarınıza nankörlük yaparsınız. Cabir diyor ki, kadınlar kendi ziynet eşyalarından çeşitli miktarda tasadduk ettiler. Yüzüklerini Bilal'in elbisesinin üstüne atıyorlardı." ¹¹⁵

Aynı şekilde İbn Abbas'tan gelen bir rivayette İbn Abbas'a dendi ki: "Peygamber (a.s) ile hiçbir bayramda hazır bulundun mu? Evet dedi İbn Abbas. Şayet küçük olmasaydım hazır bulunamayacaktım. Resulullah'ın ailesi Kesir İbn Saltın evinin önünde bulunuyordu. Kendisi de oraya geldi ve namazı kıldı. Sonra kadınlar geldiler ve beraberlerinde Bilali Habeşi de bulunuyordu. Resulullah şu ayeti okudu: "Ey Peygamber! Mü'min kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşturmak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasından bir iftira uydurup getirmemek, hiçbir iyi işte sana karşı gelmemek konusunda sana biat etmek üzere geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlama dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." ¹¹⁶ Ayeti bitirdikten sonra işte siz bunun üzerine kaim misiniz? İçlerinden bir kadın kalktı, evet ey Allah'ın Peygamberi dedi. Ama diğer kadınlar hiç cevap vermediler. İbn Abbas diyor ki: Resulullah (s.a.v.) onlara vaaz etti, ilahi emirleri zikretti, sadakayı emretti. Bilal elbisesini yere sermişti: İşte size anam babam kurban olsun haydi diyordu. Ben onların ellerinde bulunan şeyleri çıkarıp Bilalin elbisesinin üstüne fırlattıklarını görüyordum. ¹¹⁷

Yine Sehl b.Sa'dden gelen bir rivayette, "Kadının birisi Resulullah (a.s)'ın huzuruna geldi ve şöyle dedi: Ya Resulullah kendimi sana hibe etmek için geldim.

¹¹⁵ Müslim, *el-Camiu's-Sahih*, Çağrı Yay., 1- 3, İstanbul, 1992, İydeyn 1 (1/ 603) ; Nesai, *Sünenü'n-Nesai*, Çağrı Yay., 1- 8, İstanbul, 1992, İydeyn 19 (3/ 186).

¹¹⁶ Mümtetine Suresi, 61/ 12.

¹¹⁷ Nesai, İydeyn 28 (3/ 186).

Resulullah ona baktı. Sonra başını eğdi. Kadın Resulullah (s.a.s.)'ın bir şey arzu etmediğini görünce oturdu."¹¹⁸

Konuyla alakalı bir başka nebevi uygulama şudur: Ümmü Seleme (r.ha)'nin naklettiğine göre, Meymune (r.ha) ile birlikte Hz. Peygamber (a.s)'in yanında oldukları bir sırada Abdullah b. Ümmi Mektum gelmişti. Hz. Peygamber örtünmelerini emredince, *"Ya Resulullah! O a'ma değil mi, bizi görmez ve bilemez"* dediler, Hz. Peygamber de: *"Siz ikiniz de mi a'ma sınız? Siz onu görüyorsunuz ya!"* buyurdu.¹¹⁹

Bir diğer ayet ise şudur: *"Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu, onların tanınıp incitilmemelerine daha uygundur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir."*¹²⁰ Bu ayetin sebab-i nüzulüyle alakalı şöyle bir olay anlatılır: *"Medine halkından bazı cahiller gecenin karanlığı çökünce sokağa çıkar rastladıkları kadınlara sataşırlardı. O vakitler Medinelilerin evleri dar ve küçüktü, bu sebeple bazı kadınların def-i hacet için تنها yerlere gittikleri olurdu. O devirdeki bazı cahiller Zamane kapalı bir kadın gördüler mi, bu cariye değil deyip dokunmazlardı. Örtüsüz dolaşan bir kadına rastladılar mı işte bu cariyedir deyip sarkıntılık yapmak isterlerdi. Bunun önüne geçmek üzere bu ayet nazil oldu."*¹²¹

Bu ayetler, Resuli Ekrem (s.a.s)'in saygın eşlerinin, kerimelerinin diğer Müslüman kadınlarının şereflerinin korunması ve onun- bunun fena sözlerinin önüne geçmek için örtünmekle emrolunduklarını göstermektedir. Ayrıca münafıkların ve kalbinde hastalık bulunanların ve sağda solda yalan konuşanların ilahi bir kahra maruz kalacaklarını ve bunun bir ilahi kanun gereği olduğunu ihtar etmektedir.¹²²

Ayrıca ayet, mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların, yani bir cinsin karşı cinse göz dikmeyip, belli bir edebin gereği olarak bakışlarından yüz çevirmelerini ve iffetlerini korumalarını kendilerine telkin etmek suretiyle onları olgunluğa erdirmektedir. Nitekim bu hususla alakalı Hz.Aişe (r.ha) şöyle demektedir: *"Ensar kadınlarına Allah merhamet etsin! "Ey Peygamber, hanımlarına, kızlarına, bütün*

¹¹⁸ Buhari, *el- Camiu's- Sahih*, Çağrı Yay., 1- 8, İstanbul, 1992, Nikah 14 (6/ 121); Müslim, Nikah 13 (2/ 1041); Nesai, Cihad 62 (6/ 113).

¹¹⁹ Ebu Davud, Libas 34 (4/ 361- 362); Tirmizi, *Sünen*, Çağrı Yay., 1- 5, İstanbul, 1992, Edeb 29 (5/ 102).

¹²⁰ Ahzab Suresi, 33/ 59.

¹²¹ Kutub, Seyyid, *Fizilal- il Kur'an*, Müt. Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler, Hikmet Yay., 1- 16, İstanbul 1968, 12/ 68-69.

¹²² Bilmen,6/ 2832.

mü'minlerin kadınlarına da söyle cilbablarını (baştan aşağı örten çarşaf, dış elbise)¹²³ üzerlerine sımsıkı örtünsünler.”¹²⁴ ayeti indiği zaman üstlerine giydikleri abalarını yırttılar, başlarına sardılar.”¹²⁵ Bu hususla alakalı Ümmü Seleme rivayetinde ibare şu şekildedir: “Bu ayet indiği zaman Ensar kadınları başlarında karga biçimindeki elbiselerle dışarı çıkmışlardı.”¹²⁶

Erkek ve kadın arasındaki fitri temayül, yaratılışın köklerinde gizlidir. Allah (c.c) bu temayülü, yeryüzünde hayatın devamı ve insanoğlunun orada kendisinin halifelliğini gerçekleştirmesi için insana vermiştir.¹²⁷ Dolayısıyla kadının fitratına uygun olarak süslenmesi helaldir.¹²⁸ Çünkü genelde kadınlar güzel olma ve güzel görünmeye meraklıdırlar.

Boya ve süs malzemelerinin de zaman ve mekana göre değişiklik arz edeceğini ama fitrattaki süslenme ihtiyacının belki de bir bakıma süslenme özleminin devam edeceğini bilen İslam, bir düzen çerçevesinde buna bir çözüm yolu önermiştir. O çözüm yolu ise, hayat arkadaşına karşı süslenmesi ve ancak bu yolla süslenme özlemini gidermesidir.¹²⁹

Buraya kadar söylenenler ışığında meseleye bakıldığında moda adı altında giyim kuşam sahasındaki geçici yeniliklerden inançlı insanlar da yararlanmaktadır. Bu yararlanmanın Müslümanlar için caiz olma şartlarından biri ve belki de en önemlisi setr-i avret ilkesinin gerçekleşmesidir. Dolayısıyla setr-i avret prensibinin gerçekleşmediği bir elbise modelinden faydalanmak haramdır.

B. Elbisenin Uzunluğundaki Ölçü

Hız. Peygamber (s.a.s) döneminde günümüzdeki gibi kıyafet çeşitliliği söz konusu değildi. Erkekler izar (bedenin belden aşağısını örten dikişsiz elbise)¹³⁰ giymekteydiler. Elbisenin uzunluğu yerlere kadar sürünüyor ve erkekler bununla övünüyorlardı. Allah Resulü (s.a.s) bu hususta Müslümanları uyarmış, kibre vesile olacak elbise modeline bir sınır belirlemiştir.

¹²³ Yazır, 6/ 337.

¹²⁴ Ahzab Suresi, 33/ 59.

¹²⁵ Yazır,6/ 338.

¹²⁶ Ebu Davud, Libas 30 (4/ 357).

¹²⁷ İbn Kesir, 11/ 5878.

¹²⁸ Karaman, Hayrettin, *Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar*, İz Yay., İstanbul, 2009, 50.

¹²⁹ Kutub, 10/ 422.

¹³⁰ İbn Manzur, *Lisanu'l- Arab*, 1- 15, Beyrut, t.y., 4/ 17.

Huzeyfe (r.a)'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.s), baldırının adalesinden tutarak: *‘İzarın yeri burasıdır. İstersen biraz daha aşağı, ancak izarın boyu aşık kemiklerini geçemez’* buyurmuştur.¹³¹

İbn Ömer (r.a) anlatıyor: *‘İzarım sarkmış bir halde Rasulullah(s.a.s.)’in yanına geldim. Hz. Peygamber(s.a.s) izarımı yukarı kaldırmamı söyledi, ben de kaldırdım’* yanında bulunanların *‘ne kadar kaldırdın?’* sorusuna İbn Ömer *‘baldır ortalarına kadar’* cevabını vermiştir.¹³²

Nebevi uygulamalardan da anlaşılacağı üzere erkeklerin izarının uzatılabilecek son sınırı aşık kemiğidir. Aşık kemiğini geçecek bir elbise uzunluğu mekruh olarak değerlendirilmiştir.¹³³ Elbise uzunluğunun kibir amacıyla yapılması halinde bunun haram olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır.¹³⁴

Gereğinden fazla uzatma erkek elbisesinin diğer kısımları içinde söz konusudur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s) bu hususla alakalı şöyle buyurmaktadır: *‘Kim izar, gömlek ve sarığı kibirlenerek, uzatırsa Allah (c.c) kıyamet günü ona bakmaz.’*¹³⁵

Kadının etek uzunluğu konusundaki sınır ise Ümmü Seleme (r.ha) hadisinde tayin edilmiştir. Şöyle ki; Hz. Peygamber (s.a.s) erkeklerin izarından söz ettiği bir sırada Ümmü Seleme, Hz. Peygamber(s.a.s)’e kadınların etek uzunluğunu sormuş, Hz. Peygamber (s.a.s): *‘Bir karış daha aşağı bırakır’* deyince Ümmü Seleme: *‘O zaman ayaklar açık kalır’* şeklinde karşılık vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) *‘O zaman bir zira, bundan fazla artırılmasın’* buyurmuştur.¹³⁶ *‘Zira’* ise yaklaşık iki karışlık bir uzunluk ölçüsüne tekabül etmektedir.¹³⁷

Günümüzde kısa kol, mini etek modası olarak adlandırdığımız giyim modellerinden bazı kadınlar istifade etmektedirler. Bu elbise modelleri hem yukarıda ifade edilen nebevi ölçülere uymamakta hem de setr-i avret bölümünde söylemeye çalıştığımız kadının yüz ve elleri dışındaki uzuvların avret olduğu ve mahremi olmayan erkeklere göstermesinin caiz olmadığı şeklindeki görüşle örtüşmemektedir.¹³⁸

¹³¹ Tirmizi, Libas 41 (4/ 247).

¹³² Müslim, Libas 9 (2/ 1653).

¹³³ Nevevi, *el- Mecmu’*, 3/ 177; Şeyh Nizam ve Hint Uleması, *el- Fetava'l- Hindiyye*, 1- 6, Daru İhyai't-Turasi'l- Arabi, Beyrut, t.y., 5/ 333.

¹³⁴ Makdisi, 1/ 471.

¹³⁵ Ebu Davud, Libas 27 (4/ 353).

¹³⁶ Ebu Davud, Libas 37 (4/ 364- 365).

¹³⁷ Ayni, *Umdetü'l- Kari’*, Matbaatü Mustafa el- Babi'l- Halebi, 1- 19, Kahire, 1972, 18/ 7.

¹³⁸ Şafii, 1/ 183; Merginani, 1/ 258; İbn Abdilber, 1/ 239.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, erkek ve kadın modanın sunduğu elbise modellerinden belli kaidelere uymak suretiyle yararlanabilir. Erkek elbisesi genişlik ve uzunlukta ihtiyaçtan fazla olmamalıdır. Aksi bir durum alimler tarafından mekruh olarak değerlendirilmiştir.¹³⁹ Kadın elbisesine gelince, ihtiyaçtan az uzunluk ve genişlikte olmamalıdır.

C. Elbisenin Dar Olmaması

İslam, toplumda birlik ve beraberliği gerçekleştirme, bir düzen oluşturma, fitne ve fesada götürücü amilleri ortadan kaldırma ve cinsel güdüyü meşru çerçevede tatmin etmeye yönelik birtakım ilkeler getirmiştir. Bunların en önemlilerinden biri de giyim kuşamda dar elbise yerine bol elbise giyme zorunluluğudur. Aynı zamanda bu giysinin, en azından vücudu göstermeyecek kadar kalın olma şartı vardır.¹⁴⁰

Erkek elbisesinin darlığıyla alakalı uygulamalara baktığımızda tabiinden Tavus'un, tek parça elbise ile namaz kıldığını ve vücudun kalıbını ortaya çıkarmadıktan sonra bundan sakınmanın gerekmediğini ifade ettiğini görüyoruz.¹⁴¹ Aynı şekilde İbrahim en- Nehai'den gelen bir rivayette fazla dar olmayan bir elbise ile namaz kılınabileceği söz konusudur.¹⁴² Bununla beraber vücut hatlarının tam vasfedildiği bir elbise modeliyle namaz kılmanın mekruh olduğu düşüncesine sahip olanlarda bulunmaktadır.¹⁴³

Kadın elbisesine gelince durum farklıdır. Zira kadın erkeğe nazaren farklı bir biyoloji ve fizik yapısına sahiptir. Dolayısıyla kadının yapısından kaynaklanan cezp edicilik ve tahrik edicilik vasfının önüne geçme sebeplerinden biri de bol elbise modelinin tercih edilmesiyle gerçekleşmektedir. Aksi halde kadın cinsel obje pozisyonuna düşmekten kendisini kurtaramayacaktır. Ve aynı zamanda erkeklerin cinsel güdüsünü tahrik edip toplumda fitne ve fesada sebebiyet verecek, hoş olmayan manzaralar yaşanacaktır.

Cinsel güdü, insanın içgüdülerinden, vücudun olgularından biridir. İslam her olgu gibi cinsel güdüyü de görmezlikten gelmemiş ve bu güdüden yararlanmayı ruhaniyete ve maneviyata aykırı görmemiştir. Bunun için bir şer'i çerçeve çizmiştir.

¹³⁹ Nevevi, *Şerhu Müslim*, Müessesetü Kurtuba, 1- 18, Mısır, 1991, 14/ 88.

¹⁴⁰ Karaman, Hayrettin, *Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar*, 48.

¹⁴¹ Abdurrezzak, *el- Musannef*, Mektebü'l- İslami, 1- 11, Beyrut, 1970, 1/ 359.

¹⁴² Abdurrezzak, 1/ 360.

¹⁴³ Hıraşi, *Şerhu Muhtasarı Seyyid Halil*, Daru Sadr, Beyrut, t.y., 250.

Çünkü giysinin perde olma özelliği vardır. Giysi ten'i koruyan ve yüceliğine gölge düşürmeyen bir set durumundadır. Bu noktadan bakıldığında giysinin giyilme amacı cinselliği artırmak değil; azaltmak içindir. Çünkü giysi, insanın iskan ettiği evi gibidir.¹⁴⁴

İslam'a göre kadın giysisi, göğüs, bel, kalçalar gibi şehveti körükleyici uzuvları teşhir edecek kadar sıkı ve dar olmaması gerekir.¹⁴⁵ Oysa modada durum bundan farklıdır. Kadının kişiliğinin vücudunu teşhir etmesinden ibaret olduğu bir durumda kadın giysisinin dar olması gerekir ki kadının cinsel özelliklerini yok etmesin, vücudun en ince kıvrımlarını bile aktarsın. Yine kısa olması gerekir ki, kadının vücudunu örtmesin. Ancak bu sayede moda sektörü ayakta kalmakta, servetine servet katmakta, kadının cinselliğinden nemalanmaktadır. Artık kadın giysiyi, vücudunun bir bölümüne “*Kalıp*”, bir diğer bölümüne de “*Kap*” olsun diye giymektedir.¹⁴⁶

Giysinin modelini belirleyen, cinsellikten kaynaklanan psikoloji ve yeni olma vasfıdır. Bize öyle görünüyor ki, modacıların sürekli olarak çıplaklık ve örtülülük arasında bir yol tutmaları bilinçli yapılan bir eylemdir. Burada amaç, kadına azami miktarda cilve ve cazibe kazandırmak; erkekte de büyük bir özlem oluşturabilmektir. Nitekim bugün hepimizin giyindiği Batı tipi erkek ceket ve pantolonunun bu oranda, tene yapışık ve bedenin kalıbı olması, Batı'nın cinsiyete bakış açısından kaynaklanmaktadır. Ve bu bakış açısı, vücudun teşhir edilmesine olan eğilimden hareketle, erkek giysisinin bile bu oranda dar ve tene yapışık imal edilmesi gerektiği sonucunu doğurmuştur.¹⁴⁷

“*Tanrı olmasaydı her şey mübah olurdu*” sözü modern olarak isimlendirdiğimiz bu dünyada gerçekleşmiş ve bu yaşadığımız dünyada giyim kuşam noktasında, adeta mübah olmayan hiçbir şey kalmamıştır.

Kadın elbisesinin temel niteliğinin, “*vücut hatlarını belli etmemesi*” olduğuna dikkat çekilen İbn Ömer'den gelen rivayette, Hz. Peygamber (a.s)' e bir takım elbise, bir de Şam yapımı tek kat elbise gelmişti. Takım elbiseyi Ömer'e, diğer elbiseyi de Üsame'ye giydirmişti. Üsame'nin elbiseyi hanımına giydirdiğini öğrenince, “*Eşine*

¹⁴⁴ Meriç, 30.

¹⁴⁵ Karaman, Hayrettin, *İslam'da Kadın ve Aile*, Ensar Yay., İstanbul 1995, 105 ; Köksal, İsmail, “*Giyim- Kuşam Üzerine İslami Bir Bakış Açısı*”, Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi, Nisan-Haziran 2006, Sayı, 72, 50.

¹⁴⁶ Gulam, 39.

¹⁴⁷ Gulam, 39.

emret, altına, kemiklerini erkeklere fark ettirmeyecek bir elbise daha giysin” ¹⁴⁸ buyurmuşlardır. Dolayısıyla vücut hatlarını belli etmeyecek tarzda elbisenin giyilmesi gerekmektedir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: “*Ey Peygamber! Zevcelerine, kızlarına ve mü’minlerin kadınlarına söyle de (toplum içine çıktıklarında) dış kıyafetlerini üzerlerine alsınlar! Bu, onların (iffetli kadınlar olarak) tanınmalarını ve rahatsız edilmemelerini temin eder. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, rahmet edicidir.*” ¹⁴⁹

Ayet-i kerimeye baktığımızda kadınların dışarıya çıktıklarında vücut hatlarını belli etmeyecek bir tarzda giyinmeleri gerekmektedir. Nitekim ayetteki “*cilbab*” bütün bedeni boydan boya örten giysi olarak tanımlanmaktadır. ¹⁵⁰

Birçok mü’min genç kız vücutlarının üst kısmını, baş ve boyunlarını titiz bir şekilde örttükleri halde aşağısının örtülmesine gereken özeni göstermemektedirler. Sözcüleri bacaklarının yarısını geçmeyen dar ve kısa etek giymekte veya bacaklarının çekiciliğini daha da artıran ten renginde çoraplar giymektedirler. Bazıları bu kıyafetle namaz kılmaktadırlar. Bu caiz değildir. ¹⁵¹ Bu tarz bir giysi ile namaz kılmak caiz olmadığına göre dışarıda bu şekilde gezip dolaşmak da caiz değildir.

Meseleye tıbbi açıdan baktığımızda, rahat ve geniş elbise giyilmesi hususu değişikliğe uğramaz. Nitekim bu husus konunun uzmanları tarafından dile getirilmektedir. Şöyle ki, vücudu sıkıca saran kot tipi elbiselerin kan dolaşımını yavaşlatması ve eklemlerin rahat hareket etmesini engellemesi sebebiyle çeşitli sağlık problemlerine yol açtığı bilinmektedir. Aynı şekilde moda diye kadınların yüksek topuk giymeleri çeşitli deformasyon ve arızalara sebep olmaktadır. Bunlar arasında belde normal büyüklüğün artmasına bağlı olarak deformasyon, bacaklarda varis, ayak kemiklerinin fırlaması ve düztabanlık söz konusudur. ¹⁵² Bütün bunlar elbisenin modaya tabii olarak yapılması, vücuda herhangi bir duruş ve şekil verme gayretlerinin sonucudur.

¹⁴⁸ Heysemi, Mecmeu’z – Zevaid, 1- 10, Beyrut, 1994, 5/ 240.

¹⁴⁹ Ahzab, Suresi, 33/ 59.

¹⁵⁰ el – Kurtubi, *el - Cami’li Ahkami’l – Kur’an*, Thk. Mahmut Muhammed Şakir. Daru’l- Kutubi’l- Mısriyye, 1- 20, Kahire, 1938, 14/ 243.

¹⁵¹ Elbani, Nasıruddin, *Kur’an ve Sünnete Göre Müslüman Kadının Örtüsü*, Ter: Vahdettin İnce, 8.Baskı, İnkilab Yay., İstanbul, 2008, 93.

¹⁵² Ataseven, Asaf, “*Tıbbi Açıdan Örtünme*,” İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme, Ensar Yay., İstanbul 2005, 91.

Bütün bunlar ışığında modadan yararlanmak isteyen inançlı bir kişi, elbisesinin vücut hatlarını belli etmemesine özellikle de kadınlar özen göstermelidir. Çünkü vücut hatlarını belli edecek tarzda dar elbise giymek haramdır. Giyilen elbise geniş olmalı ve bedeni başkalarına arz-ı endam etmeyecek şekilde kalın olmalıdır. Öte taraftan giyilen elbise bol, kalın olmadığında bedeninin rengini ve hacmini belli eden bir tarza sahip olduğunda kadınlar erkeklerin göz ve hayalinde müşahhas bir hal alacaklarından bu durum fitne ve fesada sebebiyet verecektir ki,¹⁵³ bu da İslam'ın istemediği bir durumdur.

D. Giyilen Elbisenin Teni Göstermemesi

Giyilecek elbisenin, ilk planda altını göstermeyecek kalınlıkta ve avreti kapatacak büyüklükte olması gerekmektedir.¹⁵⁴ Nitekim bu hususla alakalı dini kaynaklara baktığımızda, Ebu Hureyre'den gelen bir nakilde Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: *“Giyinmiş- çıplak, salınarak yürüyen kırtkan kadınlar cennete giremezler, onun kokusunu da duyamazlar. Oysa, onun kokusu beşyüz senelik mesafeden alınır”*¹⁵⁵

Hadiste geçen *“el- kasiyat el-ariyat”* terkihi, *“Güzelliğini sergilemek amacıyla, örtmesi gereken yerlerden bir kısmını örtüp bir kısmını örtmeyen veya vücudun tenini ve rengini gösteren, şeffaf, ince elbise giyen kadınlar”*¹⁵⁶ şeklinde anlaşıldığı gibi vücuda yapışarak şeklini, şemalini belli eden elbise olarak da açıklanmaktadır.¹⁵⁷

Hadiste ifade edildiği üzere bu kadınlar giyiniktirler, zira üstlerinde elbise vardır. Zamanımızın kadınlarının çoğunda olduğu gibi elbiseleri ince ve şeffaf olduğu için bedenlerini olduğu gibi göstermekte ve dini emirlere muhalif bir görüntü oluşmaktadır. Ayrıca, bazı Müslümanlar bu giyime İslam kıyafeti nazarıyla bakmakta ve bunu tatbik etmekte ve çocukluğuna bu giysileri giydirmektedirler.¹⁵⁸ Halbuki teni gösterebilecek tarzda şeffaf ve ince giyinmek haramdır.¹⁵⁹ Bu sebeple ince giyindiğinde,

¹⁵³ Aydın, 3/1417.

¹⁵⁴ Çakan, İsmail L., *“Sinnette Giyim Kuşam ve Örtünme”*, İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme, İsav Yay., İstanbul, 1987, 53; Demircan, Alirıza, *İslam'a Göre Cinsel Hayat*, Eymen Yay., 43.Baskı, İstanbul, 2004, 2/ 57; Akademi Araştırma Heyeti, *Bir Müslüman'ın Yol Haritası* (İlmihal), Işık Yay., İzmir, 2007, 622.

¹⁵⁵ Beyhaki, 3/ 96; Ramehurmuzi, *Kitabu Emsali'l- Hadis*, Thk. Ahmed Abdulfettah Temam, 1.Baskı, Müessesetü'l- Kütübi's- Sekafiyye, Beyrut, 1988, 149.

¹⁵⁶ Şevkani, Neylû'l- Evtar, 1- 4, Beyrut, 2000, 2/ 108: İbn Teymiyye, *Mecmu'u Fetava*, Darü'l- Arabiyye, 1- 36, Beyrut, t.y., 22/ 146.

¹⁵⁷ Kasani, 5/ 123; Nevevi, *el- Mecmu*, 4/ 470.

¹⁵⁸ Aydın, 3/ 1418.

¹⁵⁹ Zuhayli, 1/ 579- 580.

giymiş olduğu ince elbisenin altına teni göstermeyecek bir elbise veya astar daha giymelidir.¹⁶⁰

Muasır alimlerden Kardavi, giyilen elbisenin şeffaf ve ince olmasa da kadının güzelliğini belirtmeyen ve cisminin şeklini göstermeyen türden olması lazım geldiğini ifade ederken, bugün medeniyetin bizlere sunduğu elbiselerin şeffaf olmasa da kadının tüm cismini ortaya çıkaran ve güzelliğini teşhir eden nitelikte olduğunu ve içgüdüleri harekete geçirecek şekilde hazırlandığını, bu tarz giyimin hadiste ifade edilen “açık giyimli” kadınlar kategorisine dahil olduğunu; dolayısıyla da tehdidin söz konusu olduğunu ısrarla vurgulamaktadır.¹⁶¹

Başka bir hadiste Alkame b. Ebi Alkame annesinin şöyle dediğini haber vermektedir: “*‘Abdurrahman’ın kızı Hafsa (saçlarını gösteren) ince bir başörtüsü ile Hz. Peygamber’in hanımı Hz.Aişe (r.ha)’nin yanına girmişti, Orada ince başörtüsünü yırtarak ona kalın bir başörtüsü giydirdi.*”¹⁶²

Hadiste görüldüğü üzere başörtüsü ile baş örtüldüğü halde Hz. Peygamber (s.a.s) bunu örtünme saymamıştır. Çünkü ince ve şeffaf olduğu için altını göstermektedir. Mezheplerin görüşü de biraz farklılıkla beraber bu minvaldedir. Hanefiler¹⁶³ ve Şafiiler altını belli eden şeffaf elbisenin avret mahallini örtmede yeterli olmayacağı görüşüne sahiptirler.¹⁶⁴ Maliki mezhebinde ise, giyilen şeffaf elbisenin kriteri uzaktan bakıldığında cildin fark edilmesi olarak belirlenmiştir.¹⁶⁵

Konuyla alakalı erkeklerin özellikle yaz aylarında çalışırken uymaları gereken önemli bir husus teninin (belden aşağısı) gösterilmesine ortam hazırlayacak kıyafetlerden uzak durmasıdır.¹⁶⁶ Nitekim bu hususla alakalı Misver b.Mahreme şöyle bir hadisten bahsetmektedir: “*Taşımakta olduğum ağır bir taşı getirdim. Üzerimde de hafif bir elbise vardı. Taş omuzumdayken izarım (belden aşağı örtü) çözüliverdi. Taşı bırakmadım ve o vaziyette yerine kadar götürdüm. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s) : Dön elbiseni al! Çıplak dolaşmayın!*”¹⁶⁷ buyurdu.

¹⁶⁰ Heysemi, 5/ 240.

¹⁶¹ El- Kardavi, Yusuf, *Fetava-i Muasara*, 1-2, Beyrut, 2000, 1/ 463.

¹⁶² Beyhaki, 3/ 98; İbn Sa’d, *et- Tabakatu’l- Kebir*, Lecnetu Neşr es- Sakafi el- İslamiyye, 1- 4, Kahire, 1358, 8/ 46.

¹⁶³ Serahsi, *el- Mabsut*, Daru’l- Marife, 1- 30, Beyrut, 1986, 10/ 153: *el- Fetava’l- Hindiyye*, 5/ 329.

¹⁶⁴ Gazzali, *el- Vasi*, Darü’n- Nasr, 1- 2, Mısır, 1984, 2/ 651.

¹⁶⁵ Haraşi, 1/ 244.

¹⁶⁶ Çakan, 54.

¹⁶⁷ Müslim, Hayz 19 (1/ 268); Beyhaki, 3/ 79.

Toplum bireylerinin özellikle kadınların giysileri her şekil ve çapta olamazlar, bir sınır veya kayıt altında bulunmalıdırlar. Bu sınır veya kayıt, kadın elbisesinin vücudu göstermeyecek kalınlıkta olması gerekliliğidir.¹⁶⁸

Moda adı altında örtü ve giysideki kayıtsız ve şartsızlık, sonuçta cinsel güdünün tahrikinin kayıtsızlığını ve şartsızlığını beraberinde getirmektedir. Kadın ve erkek bedenleri üzerinde yapılan fizyolojik ve psikolojik incelemeler göstermiştir ki, erkekler, şehvetli bakışın etkisi hususunda kadınlardan daha hassastır.¹⁶⁹

Günümüzde transparan adı verilen, vücudun tenini gösteren, ince ve şeffaf olan elbiseler modacılar tarafından üretilip piyasaya sürülmektedir. Amaç, özellikle kadının cinsel kimliğini ön plana çıkarıp kadının cinselliğinden nemalanmaktır. Adeta kadının bedeni üzerinden ekonomik sömürü yapılmaktadır.¹⁷⁰ Buna göre kadın bir vitrin pozisyonuna düşürülmüştür.

Bütün bunlar ışığında ilahi sorumluluğun şuurunda olan mükellefe düşen görev, altını belli edecek tarzda ince ve şeffaf giyinmemesidir. Zira böyle bir durum yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi mezhep imamları tarafından setr- i avreti gerçekleştiremeyeceği düşüncesiyle haram olarak değerlendirilmiştir. Bu hususta bir çerçeve konmuştur. O da elbisenin teşhircilik vasfından uzak olmasıdır.¹⁷¹

E. Elbisenin Karşı Cinsin Elbisesine Benzememesi

Teşebbüh sözlükte “İki şeyin birbirine benzemesi”¹⁷² anlamı taşırken, terim olarak “Bir şeye benzemeye çalışmak”¹⁷³ manasına gelir. Erkek ve kadın birbirlerinden farklı biyolojik özellikler ve kabiliyetler taşımaktadır. Dolayısıyla bu farklılığın bir neticesi olarak her iki taraf kendi cinsine uygun bir giyim tarzı içinde olmalıdır. Ve birbirlerine benzeme görüntüsü oluşturabilecek giysilerden uzak durmalıdır. Çünkü bu hususla alakalı nebevi nasslara baktığımızda teşebbüh (benzeşme)’ün yasaklandığını görürüz. Zira Hz.Peygamber (s.a.s.)’in en önemli özelliklerinden biri de teşri¹⁷⁴ (yasama yetkisi) yanının olmasıdır. İbn Abbas kanalıyla gelen hadiste Hz. Peygamber

¹⁶⁸ Karaman, 105.

¹⁶⁹ Gulam, 81.

¹⁷⁰ Tarhan, 166.

¹⁷¹ İbn Teymiyye, 22/ 146.

¹⁷² Firuzabadi, *el- Muhit*, 2.Baskı, Daru’r-Reyyan li’t- Tülas, Müessesetü’r- Risale, Beyrut, 1987, “ş-b-h” md., 1610.

¹⁷³ Emiroğlu, İbrahim, *Şamil İslam ans.*, Şamil Yay., 1- 8, İstanbul, 2000, “Teşebbüh” md., 8/ 71.

¹⁷⁴ İbn Aşur, *İslam Hukuk Felsefesi*, Çev., Mehmet Erdoğan, Vecdi Akyüz, Rağbet Yay., İstanbul, 2006, 48.

(s.a.s) erkeklerden kadınlara; kadınlardan erkeklere benzemeye çalışanlara lanet etmiştir.¹⁷⁵

Hadisle alakalı yorumlara baktığımızda özetle şunlar söylenmektedir: “*İmam Taberi der ki: Erkeklerin kadınlara ait giysiler giymek ve takılarla süslenmek şeklinde kadınlara benzemeleri caiz değildir. Kadınların da erkeklere has giysiler giymek ve onların zîynetleriyle süslenmek şeklinde onlara benzemeleri caiz değildir. Şeyh Ebu Muhammed b. Ebi Cemre şöyle demiştir: Lafzın zahiri, her bakımdan benzemeye çalışmanın men edildiğini ifade etmektedir. Ancak başka delillerden hareketle bundan maksadın kıyafet, bazı vasıflar ve davranışlar olduğu anlaşılmaktadır. Hayır işlerinde benzemeye çalışmanın bir sakıncası yoktur.*¹⁷⁶ Şekil ve kıyafet benzerliğini haram olarak değerlendirenler de vardır ve biz de bu görüşe katılıyoruz.¹⁷⁷ Çünkü böyle bir durumda cinslerarası farklılık ortadan kalkacaktır.

H. Aîşe (r.ha) anlatıyor: “*Bir kadın eliyle perde arkasından Rasulullah (s.a.s)’e bir mektup verdi. Peygamber (s.a.s) mektubu aldı ‘Bu kadın eli mi yoksa erkek eli mi’ diye sordu, ‘kadın eli’ cevabını aldığıında Peygamber (s.a.s) : ‘Eğer kadın eli olsa idi tırnaklarına kına yakardın’* buyurmuşlardır.¹⁷⁸

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s)’ in her şeyden önce kılık- kıyafette böyle bir noktaya temas etmesi, kılık- kıyafetin basit bir şey olmadığını gözler önüne sermektedir. Ayrıca unutulmamalıdır ki, cinsler arasındaki duygusal yapı bozukluğu, giyim kuşamda birbirine benzeme olgusu ile başlamaktadır. Dolayısıyla tüm bunların önüne geçilmesi için elbise modelinin¹⁷⁹ şer’i sınırlar içinde olması gerekir.

Kadın erkeğe, erkek de kadına benzemeye özenmeyecektir. Her iki cinsin kendilerine mahsus özellikleri ve buna uygun kıyafetleri vardır.¹⁸⁰ Karşı cinse özentisi bir ruh bozukluğu ve ahlaki sapıklıktır.¹⁸¹

Modern tıbbın bu kabil davranışları dengesizlik sayması ve giyim kuşamda karşı cinse benzeme eylemini davranış bozuklukları cümlesinden değerlendirmesi göz önünde bulundurulması gereken ayrı bir husustur.¹⁸² Bu sebeple H. Peygamber (s.a.s),

¹⁷⁵ Buhari, Libas 61 (7/ 55).

¹⁷⁶ İbn Hacer, *Fethu’l- Bari*, Darü’l- Fikr, 1- 15, Beyrut, 1996, 11/ 521.

¹⁷⁷ Gönenç, Halil, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, Anadolu Yay., 1-2, İstanbul, 1998, 2/ 167.

¹⁷⁸ Ebu Davud, Tereccül 4 (4/ 396); Nesai, Ziyne 18 (8/ 142).

¹⁷⁹ Köksal, 50.

¹⁸⁰ Aydın, 3/ 1414; el Kardavi, 1/464.

¹⁸¹ Karaman, 106.

¹⁸² Beşer, Faruk, “*Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme*”, İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme, 121.

erkeğin kadın; kadının da erkek elbisesi giymesini menetmiş;¹⁸³ karşı cinse benzeme özentisini de lanetlemiştir.¹⁸⁴ Günümüzde erkeğin kadına; kadının da erkeğe benzemesini daha ileri götürmek ve bunu yaygınlaştırmak maksadıyla sektörel bir hale gelen moda tarafından özellikle giyim sahasında çok ciddi ve özel çabalar sarfedilmekte, büyük yatırımlar yapılmakta ve güya ekonomik kolaylık sağlamak amacıyla hem erkeğin hem de kadının rahatlıkla giyebileceği giysiler üretilip pazarlanmaktadır. Bu yozlaşma, dini kaynaklar olan Kur'an ve Sünnetin şemsiyesi altında kadınların kendi kıyafetlerini korumaları ve psikolojik yapılarına uygun elbiseler seçmeleri ile önlenabilir.¹⁸⁵

Unutmamak gerekir ki, kıyafet değişikliği aynı zamanda ahlaki değişikliği de beraberinde getirir. Kıyafetin ahlak ve davranışlar üzerinde etkili bir rol oynadığı hususunda çağdaş sosyologların görüşlerine müracaat ettiğimizde buna şahit oluruz. Mesela George Simmel, giyim kuşam şeklinin kişinin yürüyüş ritmini, mimiklerini, jestlerini belirlemede etkin bir rol oynadığını, karşı cinsin kıyafetlerini giyenin karşı cinsin davranışlarını sergilediğini ifade etmektedir.¹⁸⁶ Dolayısıyla bir durum cinslerarası farklılıkları ortadan kaldıracaktır. Halbuki İslam'da bir haya simgesi olan kıyafetin hem vücudu gizleme işlevine ve hem de cinsiyet ikiliğine sahip olması gerekmektedir.¹⁸⁷

İtidal dini olan İslam, insanların hilkatten getirmiş oldukları özellikleri ve güzellikleri, giyinmeyi – bazı kayıtlarla - mübah kılmıştır.¹⁸⁸ Mükellef bu kayıtlar çerçevesinde moda olan kıyafetlerden yararlanabilir. Ancak insanı bir tüketim ve sömürü aracı gören modaya karşı inançlı insanın dikkatli olması, kendi biyolojik ve fizyolojik özelliklerine uygun olan ve İslami çizgiyle örtüşen bir kılık kıyafet edinmesi gerekir. Bu da kendi fitratına uygun giysileri kullanmasıyla mümkündür.

F. Elbise Giyiminde Başka Milletlere Benzememe

Kılık- kıyafet hususunda gözetilmesi gereken noktalardan birisi de giyim kuşamda başka milletlere benzememe hususudur. Dolayısıyla inançlı insan giyinirken bu noktaya dikkat etmeli ve kılık kıyafette başka milletlere benzeme durumuna

¹⁸³ Ebu Davud, Libas 28 (4/ 354- 355).

¹⁸⁴ Ebu Davud, Libas 28 (4/ 355).

¹⁸⁵ Savaş Rıza, “*Asrı Saadette Kadın ve Aile Hayatı*”, Bütün Yönleriyle Asrı Saadette İslam, 2. Baskı, 3/ 171.

¹⁸⁶ George Simmel'den naklen, Nilüfer Göle, *Modern Mahrem*, Metis Yay., İstanbul, 1993, 59.

¹⁸⁷ Meriç, 34.

¹⁸⁸ Karaman, 50.

düşmemelidir. Nitekim bu psikolojik ve sosyolojik olguyla alakalı Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Kim hangi kavme benzerse o da onlardandır.”¹⁸⁹

Aynı şekilde Ebu Umame (r.a) nakletmektedir: “*Resulullah (s.a.s) Ensar’dan sakalları beyazlamış bir grubun yanına çıktı ve:*

“Ey Ensar cemaati! Sakallarınızı kızıla boyatarak Yahudi ve Hristiyanlara muhalefet ediniz” buyurdu. Biz, “Ey Allah’ın Resulü, Yahudi ve Hristiyanlar şalvar giyer, fakat peştamal sarınmazlar” dedik. Resulullah (s.a.s):

“Hem şalvar hem de peştamal giyiniz. Böylece Yahudi ve Hristiyanlara muhalefet ediniz” cevabını verdi. Dedik ki: “Ya Resulullah, Yahudi ve Hristiyanlar ayakkabı giyer, terlik giymezler.” Resulullah (s.a.s):

“Hem ayakkabı hem terlik giyiniz, Yahudi ve Hristiyanlara muhalefet ediniz” buyurdu. Dedik ki:

“Ya Resulullah, onlar sakallarını keser, bıyıklarını uzatırlar.” Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Bıyıklarınızı kesiniz, sakallarınızı uzatınız” buyurdu.”¹⁹⁰

Bir başka hadiste Hz.Ali (r.a), Kufede minberden, Resulullah (a.s)’in şöyle buyurduğunu halka duyurmuştur: “*Ruhban elbisesi giymekten sakının. Zira kim ruhban elbisesi giyer veya kendini onlara benzetirse, benden değildir.*”¹⁹¹ Görüldüğü üzere bu husustaki nasslar mutlaktır, kadına da erkeğe de şamildir.¹⁹²

Kılık kıyafette küfre girilip girilmeyeceği hususunda birtakım alimlerce kriter olarak güzel, faydalı uygulamalar ile uygunsuz ve faydasız hususlar ele alınmıştır. Buna göre faydalı ve güzel uygulamaları yabancılardan almak küfür kapsamına dahil değildir. Ancak faydasız ve uygunsuz uygulamaları yabancılardan almak onlara benzeme anlamı taşımaktadır.¹⁹³

Atalarımız başka milletlere benzememe hususunda hassasiyet göstermişlerdir. Mesela, II.Mahmut dönemine baktığımızda gayri müslim erkek ve kadınlarının İslam’ı takliden giysiler giymemeleri, hele hele başlarına yeşil sarmamaları için sıkı tenbihlerde bulunulduğunu, Müslüman halk ile gayri müslim halkın kıyafetlerinin ayrılmasına titizlik gösterilmesi hususunda azami gayret gösterildiğini görmekteyiz. Buna rağmen

¹⁸⁹ Ebu Davud, Libas 4 (4/ 314).

¹⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned (Buluğu’l- emani şerhi ile birlikte)*, 1- 24, Darü’l- İlm, Cidde, 1983, 17/ 237.

¹⁹¹ Heysemi, 5/ 230.

¹⁹² Beşer, “*Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme*”, 121.

¹⁹³ İbn Abidin, *Reddü’l- Muhtar*, Mektebetü Mustafa el- Babi’l- Halebi, 1-8, 3.Baskı, Mısır, 1984, 1/ 651- 652.

başka milletlere benzeme olgusu özellikle II.Mahmut'un kıyafet inkılabından sonra artmıştır. Örneğin, kavukların gayri müslimlerin kavuklarına benzemesi gibi.¹⁹⁴

Batılı giyim biçimi ile İslami giyim biçimi iki ayrı kültür, iki ayrı inanç ve iki ayrı anlayış çerçevesinde ancak açıklanabilir.¹⁹⁵ Bunun içindir ki, İslam ülkesinde yaşayan gayri müslimlerden kendilerini belli edecek şekilde farklı tarzda elbise giymeleri kendilerinden istenmiştir. Dolayısıyla bu yolla karşıdaki insanın dini mensubiyeti bilinecek ve ona göre davranılacaktır. Nitekim *“Peygamberimiz (s.a.s), Yahudi ve Hıristiyanlara selamla başlamamızı yasaklamış ve onların selam vermesi halinde ise ‘ve aleyküm’ demekle yetinmemizi emretmiştir. Selamda sünnet bu olduğuna göre gayri müslimlerin tanınması icapedir, bunun için de kıyafetlerinin farklı olması gerekir.”*¹⁹⁶

Günümüzde kılık kıyafet modası gittikçe artan bir şekilde milletlerin, medeniyetlerin birbirlerini taklit etme, asimile etme anlayışını beraberinde getirmiştir. Çünkü moda tutkusu, insanı taklit ettiklerini her konuda beğenme ve onlar gibi olma noktasına götürür.¹⁹⁷ Bu husus, aynı zamanda bir sosyolog sayılan kişi tarafından şu şekilde izah edilmektedir: *“Nefis, her zaman, kendisine galip gelmiş ve boyun eğdiği kimsede bir mükemmellik olduğuna inanır. Bu ya onu büyük görmesinden dolayı mükemmel olarak değerlendirmesinden, ya da boyun eğmesinin sıradan bir galip gelme dolayısıyla değil, galipteki mükemmellikten dolayı olduğuna kendisini – yanlış- bir şekilde şartlandığı içindir. Eğer kendisini buna şartlandırır ve buna bağlanırsa, artık bu onda bir inanç haline gelir ve her şeyde galibi örnek alıp ona benzemeye çalışır. Veya mağlup, galibin karşı konulamaz bir asabiyete ve güce sahip oluşundan dolayı değil de, gelenek ve adetlerinden dolayı galip geldiği yanlış fikrine saplanır. Bu ise birinci sebep olarak söylediğimiz, galibi büyük görmektir. Bütün bu sebeplerden dolayı mağlupların her zaman, giyimlerinde, binitlerinde, silahlarında, adetlerinde ve diğer hususlarda galiplere benzemeye çalıştıkları görülür.”*¹⁹⁸

Yukarıdaki zayıfların güçlülere benzeme tezine, daha somut bir örnek istenildiğinde baba ile çocuk ve sultan ile hükümdar arasındaki ilişki zikredilebilir: *“Çocuklar ile babaları göz önüne getirdiğimizde çocukların nasıl da sürekli babalarına*

¹⁹⁴ Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, 127.

¹⁹⁵ Meriç, 33.

¹⁹⁶ İbnü'l- Kayyim, *Ahkamü Ehli'z-Zimme*, Darü'l- İlmi li'l- Melâyin, Beyrut, 1983, 737.

¹⁹⁷ Beşer Faruk, *Hanımlara Özel İlmihal*, 269.

¹⁹⁸ İbn Haldun, 1/ 200.

benzemeye çalıştıkları dikkatimizi çekecektir. Bunun tek sebebi, çocukların babalarının mükemmel olduklarına dair o güçlü inançlarıdır. Hangi ülkeye bakılırsa bakılsın, o ülkeyi koruyanların ve sultanının askerlerinin kıyafetlerinin genellikle o ülke halkı tarafından nasıl örnek alındıkları gözden kaçmayacaktır. Çünkü bu kimseler, halk üzerinde galip olanlardır. Aynı husus iki komşu halk için de geçerlidir. İki halktan biri diğerine göre daha üstün ise, burada da büyük bir oranda üstün olanı örnek alıp ona benzemeye çalışmak söz konusu olacaktır. Tıpkı zamane Endülü's'ünde olduğu gibi. Endülüslülerin giyim kuşamda, hayat tarzında, adet ve geleneklerde, hatta evlerin ve işyerlerinin duvarlarına resimler çizecek kadar pek çok hususta Avrupalı milletlere benzemeye çalıştıkları görülür.”¹⁹⁹

Aslında burada aynı zamanda bir şeriat-i tekviniyeye de işaret edil mektedir. Şöyle ki; Nasıl ki rüzgar dağlardan çöllere esiyorsa, güçlü cemiyetler zayıf cemiyetlere doğru esip fikir akımlarını, moda ve benzeri unsurlarını zayıf cemiyetlere enjekte etmeye çalışmakta ve bu hususta başarılı olmaktadırlar. Mesela, Unisex (erkek ve kadın için tek giyim) modasının temelinde feminizm akımı yatmaktadır.²⁰⁰

Giyim kuşam hususunda başka bir halka benzeme olgusu, bir bakıma kültürlerin birbirine benzeme olgusu olarak ifade edildiğinde insan kendi toplumunun giysisini sahipleniyorsa kültürünü de sahipleniyor demektir. Giysisini sahiplenmiyor, başka bir ifadeyle, başka bir toplumun giysisini sahipleniyorsa, kendi kültürüne sırtını çeviriyor demektir. Çünkü “Her insanın giysisi, onun vücut ülkesinin bayrağıdır. O, insanın kendi vücut evinin kapısına diktığı bir bayraktır ki, onunla hangi kültüre ait olduğunu ilan etmektedir. Nasıl ki, her millet bayrağına gösterdiği vefakarlık ve hürmetle milli ve siyasi hüviyetine olan inancını açıklar; her insanda, madem ki bir değerler ve görüşler zincirine inanmış ve gönül bağlamıştır, o değer ve görüşlere mensup giysiye veda etmeyecektir.”²⁰¹ Ayrıca Müslüman olmayanların her noktada taklit edilmesi kimlik problemini de ortaya çıkaracaktır.²⁰²

İslam fıkhi, her şeyden önce iyi ve kötünün tasnifinde bir değer hükmüne sahiptir. Dolayısıyla İslam, bir yeniliği, kendi bekasına yönelik bir tehlike olarak algılamadığı sürece o yeniliği kabul eder. Detaylar hususunda da milli örf ve adetleri

¹⁹⁹ İbn Haldun, 1/ 200.

²⁰⁰ Barbarosuğlu, *Moda ve Zihniyet*, 92.

²⁰¹ Gulam, 50.

²⁰² Ulvan, Abdullah Nasih, *Terbiyetü'l- Evlad*, Daru's- Selam, 1- 2, Beyrut, t.y., 2/ 942.

her zaman göz önünde bulundurmuştur. Buradan hareketle İslamın giyim kuşam noktasında başka ümmetlere benzememe ilkesini getirme sebebinin kendi bekasının korunmasına yönelik bir adım olarak algılayabiliriz.²⁰³

Bütün bu zikredilenler ışığında bir yenilik olarak ortaya çıkan giyim tarzının Müslümanlara has olması ve gayri müslimlere benzememesi gerekir. İslam fıkında istinbat kaynaklarından olan örf gereğince kişinin kendini toplum dışı görmemesi için müntesibi olduğu toplumun örfüne, adetine, gelenek ve göreneğine uygun kıyafet giymesinde ise, bir sakınca olmadığı kanaatini paylaşıyoruz.²⁰⁴

II. Ahlakî Ölçüler

A. Şöhret ve Kibir Elbisesi Olmaması

İnsan sosyal bir varlık olarak yaratılmıştır. Tabiatıyla da güzele, güzel şeyler yemeye, güzel şeyler giyinmeye, güzel şeylere bakmaya meyillidir. İnsanların beğenisini kendi üzerinde toplama, takdirlerini kazanma ve bu şekilde toplumda var olma iddiasını sürdürebilme noktasında giyim kuşam hususunda zaman zaman sınırları aşmakta, gösterişe kaçan ve kibre sebep olan elbiseler giyebilmektedir. İşte insanın giyim kuşam noktasında uyması gereken hususlardan birisi de gösterişe ve kibre sebep olan giysilerden, yani insanlar arasında giyeni meşhur eden elbiselerden²⁰⁵ uzak durmasıdır. Nitekim bu hususla alakalı İbn Ömer' den gelen nakilde, Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: *“Kim şöhret elbisesi giyerse, kıyamet gününde de Allah ona zillet elbisesi giydirir”*²⁰⁶.

Aynı raviden gelen bir diğer nakilde ise, Sevgili Peygamberimiz (s.a.s), *“Kim elbisesini kibirlenerek yerde sürürse Allah (c.c) kıyamet günü ona bakmaz”* buyurmuş, bunun üzerine Hz. Ebubekir (r.a): *“Ya Resulullah! Elbisemin uçları farkında olmadan sarkıyor”* deyince Allah Resulü (s.a.s): *“Sen bunu kibir niyetiyle yapanlardan değilsin”* buyurmuştur.²⁰⁷ Dolayısıyla giyim kuşam hususunda da kişinin mütevazı olması, kibre ve gurura sevkedici elbiseler giyinmekten kendini alıkoyması gerekmektedir.

²⁰³ Özdemir, Niyazi, *“Siyasi Hayatımız İçinde Devlet Yapımızın Değişimi”*, Sosyal Değişme ve Dini Hayat, İslami İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Yay., 2.Baskı, İstanbul, 2005, 75.

²⁰⁴ Köksal, 50.

²⁰⁵ Sabık, Seyyid, *Fıkhus – Sünne*, Ayet ve Hadislerle İslam İlmihali ve İslam Hukuku, Çev. Ahmet Sarıoğlu, Tayyar Tekin, Mehmet Yılmaz, Pınar Yayınları, 1- 4, 7.Baskı, İstanbul, 2009, 4 / 251.

²⁰⁶ Ebu Davud, Libas 4 (4/ 314); İbni Mace, *Sünen İbn Mace*, Çağrı Yay., 1- 2, İstanbul, 1992, Libas 24 (2/ 1192).

²⁰⁷ Buhari, Tıb 2 (7/ 34); Ebu Davud, Libas 25 (4/ 345).

Hadislerde zikredilen “şöhret elbisesi” tabiri iki açıdan yorumlanmaktadır: Kişinin insanlar arasında gösterişli ve lüks elbiseler giyinmesi suretiyle şöhret ve ün kazanması söz konusu olabileceği gibi, yıpranmış ve eski elbise giyinmesi suretiyle, zühd ve takva gösterişi de söz konusu olabilir. Dolayısıyla her iki durumda da muhatabı tehdit etmek suretiyle yasaklanma söz konusudur.²⁰⁸

Hız. Peygamber (s.a.s), erkeklerin eteğinin yarı- baldırlara kadar olması gerektiğini, topuklara kadar uzamasını hoş karşılamadığını,²⁰⁹ kadınların erkeklerden bir arşın daha fazla uzatabileceklerini ifade buyurmuştur.²¹⁰

“Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kişi cennete giremeyecektir “ şeklinde İbn Mesud’dan gelen rivayette Sevgili Peygamberimiz’e; “*İnsan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını ister*” denilince; Peygamberimiz (s.a.s): “*Allah Cemil’dir, güzelliği sever. Kibir, hakkı beğenmemek ve şıarmak ve insanları küçümsemektir*”²¹¹ buyurmuştur. Görüldüğü üzere hadiste aynı zamanda kibrin de tarifi yapılmış, kişinin kendisi dışındakileri hor ve hakir görmesi, insanlara tepeden bakması, büyüklük taslaması, şıarması, kısaca kendi varlığını başkasının yokluğu üzerine bina etmesi yerilmiştir.

Ebu Hureyre’den gelen bir nakilde örnek insan, şöyle buyurmaktadır: “*Bir kişi takım elbisesi içinde kendini beğenmiş ve saçını omuzlarına kadar sarkıtmış halde çalınmış çalınmış yolda yürüdüğü sırada, Allah onu birden yerin dibine geçiriverdi. Artık o, kıyamet gününe kadar kalmak üzere yerin dibine gömülüp gider.*”²¹²

Ebu Zerr naklinde ise, Allah’ın kıyamet günü kendileri ile konuşmayacağı, bakmayacağı ve temize çıkarmayacağı üç grup insan içinde, “elbiselerini sürükleyenler” de zikredilmiştir.²¹³

Şöhret elbisesinden kasdın “*renginin, insanların giydiklerinin renginden farklı oluşu dolayısıyla, insanların dikkatlerini üzerinde toplayan ve sahibine gurur hissi veren elbise*” olduğu ifade edilmektedir.²¹⁴

²⁰⁸ Uysal, Muhittin, *Peygamber Günlerinde Giyim Kuşam ve Süslenme*, Yediveren Yay., 1.Baskı, Konya 2004, 192- 193.

²⁰⁹ Ebu Davud, Libas 27 (4/ 353); Malik, *el- Muvatta*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, Libas 5 (914).

²¹⁰ Nesai, Ziyne 105 (8/ 209).

²¹¹ Ebu Davud, Libas 26 (4/ 352); İbn Hibban, 7 / 405.

²¹² Buhari, Libas 5 (7/ 34); Müslim, Libas 9 (2/ 1653); Nesai, Ziyne 101 (8/ 206); Darimi, *es- Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992, Mukaddime 40 (1/ 96).

²¹³ Müslim, İman 46 (1/ 102); Ebu Davud, Libas 25 (4/ 346).

²¹⁴ Şevkani, 2 / 111.

Burada önemli olan husus, kişi elbise giyerken taşıdığı niyettir. Şayet kibir kasdıyla elbise giyilmişse günahkar olma söz konusudur. Giyilen güzel elbise Allah'ın verdiği nimeti dışa yansıtma ve Allah'a itaate vesile olma amacı taşıyorsa giyen sevap kazanmış olur.²¹⁵ Ayrıca kibir maksadıyla elbisenin yerlerde sürülmesini haram olarak görenler de bulunmaktadır.²¹⁶

İnsan fitratında meşhur olma ve ön plana çıkma meyli kadar seçilme, öğünme ve beğenilme meyli de vardır.²¹⁷ Bu meyil giysiler aracılığıyla gösteriş, çekememezlik ve başkalarıyla rekabet etme olarak kendini göstermektedir. Buna ilaveten giysilerin seçiminde makama düşkünlük ve başkalarına egemen olma arzusu da vardır. Dolayısıyla rütbe ve makamlarını giysi türleri ve işaretlerle sadece askerler ve polisler göstermezler. Maneviyattan nasibini almamış, değerler dünyasına yabancılaşmış, zihni ve kalbi dünyevileşmiş, değerlerin pazarlandığı bir toplumda herkes türlü türlü giysiler giyinmek için çaba harcar ve gücü yettiği kadar pahalı ve kendisini yüce ve daha üstün gösteren giysiler giyinmeye çalışır.²¹⁸ Görüldüğü üzere güzel giyinme insanın ruh dünyasında müthiş bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda kişi güzel giyinmek suretiyle başkaları üzerinde tahakkum kurmaya ve henüz diyaloga girmeden bir adım önde olmaya çalışmakta ve adeta kendini giyimiyle pazarlamaktadır.

İslam, maddi realiteyi asla inkar etmez. Dolayısıyla maddi arzulara karşı vurdum duymaz değildir. İslam'ın bizden istediği maddi arzuları doyurup hayatın amacı haline getirmemektir. Çünkü aslolan manadır. Amaç ise, Allah'ın koyduğu kanunlar çerçevesinde insanın ruhi erdemlerinin gelişmesini sağlamaktır.²¹⁹ Bu açıdan bakıldığında giyinirken veya elbise modeli seçerken amaç, kibir ve gösteriştense ziyade Allah rızasını kazanmak olmalıdır.

Öte taraftan aklımızdan çıkarmamamız gereken bir husus da; gücü ve imkanları elverdiği halde, sırf tevazudan dolayı lüks giyimi terk eden kişiye, Allah Teala'nın herkesten önce hitab edeceği ve cennet elbiselerinin en iyilerinden giydireceği müjdesidir.²²⁰

²¹⁵ İbn Hacer, 11/ 343; İbn Abidin, 6/ 372; *el- Fetava'l- Hindiyye*, 5/ 333.

²¹⁶ Makdisi, *Şerhu'l- Kebir*, 1/ 471.

²¹⁷ Tarhan, 165.

²¹⁸ Gulam, 56.

²¹⁹ Meriç, 35.

²²⁰ Tirmizi, Kıyamet 39 (4/ 650).

Bütün bunlar ışığında mükellef, kibir ve gösterişe düşmeden Allah (c.c)’ın kendisine verdiği imkanlar çerçevesinde güzel, şık giyinebilir. Aksi takdirde insanlararası bağlar zedelenecek, sosyal sınıflar oluşmaya başlayacak, kin, nefret duyguları artacak, fitne ve fesad ortaya çıkacaktır ki, bu da İslam’ın gerçekleşmesini istemediği bir durumdur.²²¹

B. Kadının (Mahremi Hariç) Çevreye Güzel ve Çekici Koku Yaymaması

İnsan toplumsal bir varlıktır. Dolayısıyla kendini toplumdan soyutlayarak yaşayamaz. Toplumla iç içe yaşayan insanların ve özellikle de kadınların uyması gereken ilkelerden biri de hiç şüphesiz dışarıda erkeklerin dikkatini çekici, cinsel güdülerini tetikleyici ortamlara imkan tanımamaları gereğidir. Bu sebeple özellikle kadınların elbiselerinden çevreye koku veya parfüm türü kozmetik ürünleri yaymamaları gerekir. Bu kadının hiçbir şekilde koku, parfüm sürünemeyeceği anlamına gelmez.²²²

Dini kaynaklardan olan Sünnet cinslerin koku ve parfüm türü kozmetik ürünlerden yararlanırken uymaları gereken sınırı belirlemiştir. Bu sınır Ebu Hureyre hadisinde erkeklere ait esansın, kokusu ağır, rengi belirsiz olması; kadınlara ait esansın ise, rengi belirgin, kokusu hafif olması hususudur.²²³ Dolayısıyla cinslerin kullanacağı parfüm tarzı kokularda renk ve koku farklılığı söz konusudur. Kadın erkeğin kullandığı ağır kokuyu tercih edemez.²²⁴ Bu yasağın sebebi, kadının bu tarz koku sürünmesi halinde şehvi duyguların tahrik edilmesi hususudur. Dolayısıyla bu tarz koku sürünmek haramdır.²²⁵

Buhari ve Müslim’in ittifaken rivayet ettikleri hadiste Sevgili Peygamberimiz (a.s)’in eşi Hz. Aişe (r.ha) validemiz konuyla alakalı şöyle demektedir: “*Resulullah, kadınların yeni yeni çıkardıkları modaları görseydi, Beni İsrail kadınlarının menedildikleri gibi onları mescitlerden mutlaka alıkordu.*”²²⁶ Hiçbir Müslüman kadın böyle bir davranışla muhatap olmak ve Allah’ın evinden alıkonulmak istemeyeceğine göre, bütün Müslüman kadınların dış dünyada buna dikkat etmeleri gerekmektedir.

²²¹ Bakara Suresi, 2/ 11.

²²² Nesai, Ziyne 32 (8/ 151).

²²³ Tirmizi, Edeb 36 (5/ 107); Ebu Davud, Libas 8 (4/ 324).

²²⁴ İbn Hacer, 11/ 560.

²²⁵ Elbani, 99.

²²⁶ Buhari, Ezan 163 (1/ 210); Müslim, Salat 30 (1/ 329); el- Muvatta, Kible 6 (198).

Etrafa koku saçan ve mescide doğru giden bir kadınla karşılaşan Ebu Hureyre, Hz. Peygamber (a.s)’in “*Hangi bir kadın koku sürünerek camiye girerse evine dönüp yıkanuncaya kadar Allah namazını kabul etmez*” hadisini kadına hatırlatmış ve eve dönüp bir an önce yıkanmasını kendisine öğütlemiştir.²²⁷

Sonuç olarak Müslüman, kozmetik sanayinin sunduğu parfüm, esans v.b. ürünlerden dini çerçevenin dışına çıkmamak ve cinslerarası farklılığa riayet etmek suretiyle yararlanabilir.

C. Elbisenin Güzel ve Temiz Olması

İnsan fıtrat itibarıyla güzel ve temiz olan her şeye meyillidir. Güzel içecekler içmeyi istediği gibi güzel yiyecekler de yemeyi, güzel ve şık görünmeyi ister.²²⁸ İnsan yaratılıştan beraberinde getirmiş olduğu bu özellikleriyle güzel, şık, temiz ve modavari giyineyim derken, aşırıya kaçmamalı, kibre ve gurura sevkedici amillerden uzak durmalı, gerek davranışlarıyla ve gerekse de sözleriyle karşı cinsi tahrik etmemelidir. Bütün bunların gerçekleşmesi ancak meşru çerçeve içinde hareket etmekle sağlanmaktadır.

Giyimin temiz ve güzel olması gerektiğiyle alakalı Kur’an ve Sünnete baktığımızda bazı prensipler görmekteyiz: “*Ey Ademoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin, için, fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.*”²²⁹ Bu ve bundan önceki ayette elbiseye “ziynet” denilmesi, giyinmenin ahlaki bakımdan olduğu gibi estetik bakımdan da önemli ve gerekli olduğuna işaret eder; ayrıca yine ziynet kelimesinden hareketle kaliteli ve değerli elbiseler giyinmenin mübah olduğuna hükmedilmiştir.²³⁰ Nebevî uygulamada ise, Sevgili Peygamberimiz (s.a.s), elbisesi kir pas içinde olan bir adamı gördüğünde; “*Bu adam elbisesini yıkatacak su bulamıyor mu?*”²³¹ buyurmuştur.

Güzel elbise giyen Ebu Hanife’ye Hz. Ömer’in yamalardan oluşan gömlek giydiği hatırlatıldığında Ebu Hanife, Hz. Ömer’in halife olduğunu, gösterişli elbiseleri giymeme sebebinin diğer yöneticilere kötü örnek teşkil etme endişesinden kaynaklandığını ifade etmektedir.²³²

²²⁷ Ebu Davud, Tereccül 6 (4/ 401).

²²⁸ Kardavi, Yusuf, *el- Helal ve'l- Haram fi'l- İslam*, Mektebetü'l- İslami, Beyrut, 1994, 79.

²²⁹ A'raf Suresi, 7/ 31.

²³⁰ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 1- 5, Ankara, 2007, 2/ 519.

²³¹ Ebu Davud, Libas 14 (4/ 333); İbn Hıbban, Sahih İbn Hıbban, 1- 12, Beyrut, 1966, 7/ 410.

²³² Ayni, *el- Binaye*, Darü'l- Fikr, 1- 12, Beyrut, 1990, 11/ 123.

Öte taraftan güzel giyimli biri Hz. Peygamber (a.s.)'in huzuruna gelmiş, “*Ya Resulullah, gördüğünüz gibi güzelliğe tutkun biriyim. Ayakkabılarımın bağlarına kadar güzel giyinmede hiç kimsenin beni geçmesini istemem, bu kibir midir?’’ diye sorunca, Sevgili Peygamberimiz (s.a.s): ‘‘Hayır, bu kibir değil. Kibir, hakkı inkar ve diğer insanları küçük görmektir’’* ²³³ buyurmuştur.

Sünnet, meseleye temizlik ilkesini gerçekleştirme olarak bakmaktadır. Dolayısıyla fıtrat gereği olarak sıralanan on konu içinde, insan bedeninin sadece görünen kısımları değil, görünmeyen mahrem bölgelerin temizliğine de yer verilmiş ve azami süre olarak kırk günlük bir vakit bile tayin edilmiştir. ²³⁴

Ebu Derda'nın haber verdiğine göre, Sevgili Peygamberimiz (s.a.v): “*Kıyafetlerinizi düzeltin. Öyle ki, insanlar arasında parmakla gösterilen insanlar olun. Çünkü Allah çirkinliği ve ona özenenleri sevmez*” ²³⁵ buyurmuştur.

Güzel elbiseyi, Allah'ın nimetini dışa yansıtma ve Allah'a itaate vesile olma niyetiyle giyenlerin sevap kazanması da söz konusudur. ²³⁶

Burada şu noktaya vurgu yapmak gerekmektedir. İslam'a göre güzelliğin temel kriterleri zerafet ve temizliktir. ²³⁷ Zaten elbisenin temizliği ve aza razı olması, mü'minin Allah katındaki yüce değerine işaretir. ²³⁸ O halde mü'minin giyim ve kuşam hususunda bu kriterleri kendisine kıstas alması gerekmektedir.

D. Elbisede Tevazu ve Sadelik

Yaratılmışların en şerefliisi olarak yaratılan insan ²³⁹ birtakım emir ve yasaklarla da mükellef kılınmıştır. Bunlardan biri de tevazu sahibi olması ve sade bir hayat yaşamasıdır. Bu husus ayette şöyle geçmektedir: “*Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin.*” ²⁴⁰ Ayette büyüklük taslamak yasaklanmıştır. Çünkü bu boş kuruntudan başka bir şey değildir. Gerçekten değerli, akıllı, bilgili ve erdemli insanlar daima alçak gönüllü, ağırbaşlı

²³³ Ebu Davud, Libas 26 (4/ 352).

²³⁴ Müslim, Taharet 16 (1/ 223); Ebu Davud, Taharet 29 (1/ 44- 45); Tirmizi, 5/ 91.

²³⁵ Azimabadi, *Avnul- Mabud*, Darü'l- Kütübî'l- İlmiyye, 1- 12, Beyrut, 1988, 11 / 100.

²³⁶ İbn Teymiyye, 22/ 139; İbn Abidin, 6/ 372.

²³⁷ Köksal, 50.

²³⁸ Heysemi, 5/ 231.

²³⁹ Tin Suresi, 95/ 4.

²⁴⁰ İsra Suresi, 17/ 37.

olurlar.²⁴¹ Aynı şekilde Hz. Lokman (a.s) oğluna kibirden uzak kalmasını öğütlemiş ve kibri Allah'ın sevmediği davranışlardan biri olarak ifade etmiştir.²⁴²

Kılık kıyafette aranan kriterlerin belki de en önemlisi sadelik ve tevazudur. Çünkü Sünnet, kişiden fıtratına uygun bir şekilde giyinmesini istemektedir. Ebu Uname'den gelen rivayette, Hz. Peygamber (s.a.s)' in yanında dünyayı anan ashaba: *"İşitmiyor musunuz? İşitmiyor musunuz? Sadelik imandandır. Sadelik imandandır. Sadelik imandandır"* diye üç kez vurgu yapa yapa sadeliğin imandan olduğuna dikkat çekmesi manidardır.²⁴³

Hz. Peygamber (s.a.s)'in hem nefsin başkaldırısını kırma ve tevazu gayesiyle kalitesi düşük elbiseler, hem de yüce maslahatlar gereği pahalı ve kaliteli elbiseler giydiği, bu konuda tayin edici ölçünün niyet olduğu ifade edilmektedir.²⁴⁴

Kişinin imkanları nisbetinde kibre kapılmadan, düzgün bir kılık kıyafeti tercih etmesi pek tabiidir. Zira Allah Resülü (s.a.s), kalbinde zerre kadar kibir bulunan kişinin cennete giremeyeceğini haber vermiştir.²⁴⁵

Sünnet, tabii ve sade bir görünümünden yanadır.²⁴⁶ Dolayısıyla kılık kıyafetin dağınıklığını hoş karşılamaz. Malik b. Nadla anlatıyor; *"Birgün dağınık bir kıyafetle Peygamberimiz (s.a.s)'in ziyaretine gitmiştim. Beni bu şekilde gören Efendimiz sordu: 'Senin malın mülkün var mı?' – Evet Ya Resulullah! dedim. 'Ne gibi malların var' dedi. Ben de: Allah bana deve, koyun, at sürüleri, arpa ve buğday harmanları ihsan etmiştir, dedim. Bunun üzerine Efendimiz: 'Allah sana mal mülk ihsan etmişse O'nun nimetinin eseri üzerinde görünsün' buyurdu.*²⁴⁷

Cibril hadisi olarak bilinen hadiste Cebrail (a.s)'ın huzura pırl pırl bir görünüm içinde, saçlarının simsiyah, elbisesinin bembeyaz olduğu, üst baş görünümünde en küçük bir leke ve dağınıklığın bulunmadığı bir vaziyette çıktığını görmekteyiz.²⁴⁸

Aynı şekilde Allah Resülü yolculuğa çıkmaya hazırlanan bir grup ashabına şu öğüdü vermektedir: *"Sizler kardeşlerinizin yanına varacaksınız; binek hayvanlarınızı düzene koyunuz, elbiselerinize çeki düzen veriniz! Ta ki, insanlar arasında, yüzdeki*

²⁴¹ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 3/ 482.

²⁴² Lokman Suresi, 31/ 18.

²⁴³ Ebu Davud, Tereccül 1 (4/ 393- 394).

²⁴⁴ Azimabadi, 11/ 127.

²⁴⁵ Müslim, İman 39 (1/ 93).

²⁴⁶ Çakan, 47.

²⁴⁷ Ebu Davud, Libas 14 (4/ 333).

²⁴⁸ Müslim, İman 1 (1/ 37).

*güzelliğin timsali olan ben gibi olunuz. Çünkü Allah çirkin görünüşü ve kötü sözü sevmez.”*²⁴⁹

İnsanların birbirleriyle olan iletişimlerinin sağlıklı yürümesi, birbirleri hakkında hüsnü zan sahibi olmaları ve aynı zamanda göz estetiğine hitap etme noktasında kılık kıyafet önemli unsurlardan biridir. Bu husus gösterişli elbise giymeyi haklı göstermez. Tevazu elbisesiyle de bu yerine getirilebilir. Ancak kişi tevazu elbisesi giyerken insanlar kendisine zahid, mütevazi desinler diye yapmaması gerekmektedir.²⁵⁰

E. İsraftan Uzak Olması

Kainatta var olan her şeyi insana amade kılan Allah (c.c), aynı zamanda akıl ve buluğa ermiş her insana bazı mükellefiyetler de yüklemiştir. İnsana Yüce Yaratıcı tarafından yüklenen bu mükellefiyetler insana yük olmaktan ziyade insanın mutlu, huzurlu yaşaması, ifrata ve tefrite girmeden yemede, içmede ve giyimde bir denge tutturması için vardır. Oysa ki insan bu dengeyi israfın lehine yitirmiştir.²⁵¹

İsraf, herhangi bir konuda aşırı gitmek olarak ifade edilmektedir.²⁵² Bu açıdan bakıldığında kişinin yemede, içmede, giyim kuşamda aşırı gitmemesi gerekmektedir. Nitekim bu hususta ilahi ferman söz konusudur: “ ...Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz; çünkü Allah israf edenleri sevmez.”²⁵³

Bir başka müfessirin israf hakkında iki görüşü olduğunu görüyoruz. Bu görüşlerden bizi ilgilendireni, harama kaçmak suretiyle yemek, içmek, harcamada çirkin karşılanacak kadar ileri gitmek tarzında olan görüştür.²⁵⁴

İsrafa başka bir noktadan bakıldığında, Yüce Allah'ın haram kıldığı bir şeyi az çok demeden harcamada bulunmak olarak tarif edilmektedir... Bunların dışında, yapılan aşırı harcamaların caiz ve helal olduğu da söylenmektedir.²⁵⁵

Büyük İslam bilginlerinden olan Gazzali ise israfı, maldan faydalanmadan telef etmektir diye tanımlamaktadır.²⁵⁶

²⁴⁹ Ebu Davud, Libas 25 (4/ 349- 350).

²⁵⁰ Mubarekfuri, *Tuhfetü'l- Ahvezi*, Darü'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1- 10, Beyrut, 1990, 7/ 154.

²⁵¹ Köksal, 50.

²⁵² Heyet, *Mu'cemu'l- Vesit*, el- Mektebetu'l- İslamiyye, 1- 2, t.y., 1/ 427.

²⁵³ A'raf Suresi, 8/ 31.

²⁵⁴ Razi, *et – Tefsiru'l – Kebir*, 1- 8, Mısır, 1308, 4/ 207.

²⁵⁵ İbn Hazm, *el – Muhalla*, 1- 11, Mısır, 1347, 7/ 428.

²⁵⁶ Gazzali, *İhyau Ulumi'd – Din*, 1- 4, Mısır, 1956, 2/ 299.

Çağdaş müfessirlerden Ateş ise israfı, malı boşa harcamak diye tarif etmektedir.²⁵⁷ Bütün bu görüşlerden çıkardığımız odur ki, israf malı telef etmek, haram bir şeyde kullanmak olabileceği gibi meşru çerçevede aşırı harcamak da olabilmektedir.

İsraf bugünkü dünyada moda adı altında giyim ve kuşamda kendini bariz bir şekilde göstermektedir. İletişim sahasındaki yenilikler insanlararası mesafeleri kısaltmış, kültürler, inançlar iç içe yaşanır bir hal almıştır. Bundan moda sektörü de payına düşeni almıştır. Modacılar kendi ürettikleri modelleri ve malları satmak için her gün kendilerince yeni bir moda üretmektedirler. İşbirliği içinde oldukları magazinleri, moda dergileri, sponsorları vardır. Ve ürettikleri modelleri yılın, mevsimin, günün modası şeklinde insan beğenisine sunmaktadırlar. Çok seri bir şekilde devam eden üretim, satımı; satım ise beraberinde çok sık aralıklarla modanın değiştirilmesi fikrini getirmektedir.. Bu süreç aldığı eskitemeyenlerin bu akıntıya sürüklenerek yenisini almalarıyla devam edip gitmektedir. Bunun sonucunda bizler milyarlar değerinde ev eşyası, mobilya, elbise ve hatta arabaların çöplere atıldığına şahit oluruz. Dolayısıyla burada israfın alasının yapıldığını müşahade etmekteyiz.²⁵⁸

Burada gecelik, spor, iş, bayramlık gibi elbiselerden hangileri ve kaç tanesi ihtiyaç kapsamındadır, senede bir veya birkaç defa giyilen elbiselere ihtiyaç denebilir mi, giyilen tür bir elbiseden kaç tane edinilebilir? şeklinde ihtiyaç ve israfın ölçüsüne yönelik birtakım sorular anlam kazanmaktadır.²⁵⁹ Bu noktada dengeli bir duruş çözümün daha sağlıklı gerçekleşmesini sağlayacaktır.

İslam, diğer dinlerin mensuplarına benzememe, tesettürü gerçekleştirme, dini kimliği muhafaza etme, cinsiyet ayrımını koruma, kibirlenmeme, israftan uzak durma gibi getirdiği kurallar, moda ile ilgili sınırları belirlemektedir.²⁶⁰ Dolayısıyla israf kapsamında olan her moda dinimize göre caiz değildir.

Moda sektörünün ayakta kalabilmesi, gücüne her geçen gün biraz daha güç katabilmesi için cinsel bir obje pozisyonuna indirgediği kadının elbisesini sürekli değiştirmesi gerekir. Çünkü ancak bu sayede dokuma ve kumaş endüstrisi ayakta kalmaktadır.²⁶¹

²⁵⁷ Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, 1990, 5/ 213.

²⁵⁸ Beşer, 269.

²⁵⁹ Köksal 50.

²⁶⁰ Komisyon, *İlmihal II (İslam ve Toplum)*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2006, 544.

²⁶¹ Meriç, 33.

Moda yapısı itibariyle de israfı kolaylaştırmaktadır. Çünkü moda bir takım hususlarda değişiklikler manzumesidir. Meseleye bu açıdan baktığımızda giyim kuşam sahasında yapılacak sürekli değişiklikler ister istemez israfı beraberinde getirecektir. Kişi yeni aldığı bir giysiyi giyer giymez modacılar bir başka giysi üretecek, birey eskimediği halde sırf yeni çıkan modadan geri durmadığını insanlara gösterme amacıyla sınırları zorlayacak ve belki de daha birkaç günlük olan elbisesini terk etme haliyle karşı karşıya kalacaktır. Ve bu israf döngüsü bu şekilde devam edip gidecektir.²⁶²

Meseleye bir başka açıdan baktığımızda modanın insan fitratından beslendiğini de çok rahatlıkla söyleyebiliriz. İnsan sürekli bir tekamüle doğru ilerleyen ve fitratında değişim ve yeniliğe karşı bir özlemi olan; dolayısıyla da tekdüzelikten bir müddet sonra sıkılan bir varlıktır. İşte insanda var olan bu değişim ve yeniyenilenme özlemin bir sonucu olarak moda insanı ihtiyaçtan fazla olarak israfa sürüklemektedir.²⁶³

Moda israf noktasında mevsimsellik rüzgarlarından da yararlanmaktadır. Ve kişi eskimediği halde veya bir mevsimlik kıyafeti olduğu halde ya bu kıyafetin azlığını ya da bir diğer mevsimin kıyafetinin olmadığını gerekçe göstererek kendini haklı çıkarmaktadır.²⁶⁴

Burada şu noktayı da gözden uzak tutmamamız gerekmektedir: Elbise mevsimlerin durumuna göre yazın insanı serin; kışın ise sıcak tutmaya yarayan ve bu da giyilen kumaşların özelliklerine, elbise ile cildimiz arasındaki hava tabakasının inceliğine, kalınlığına ve hararetine bağlı olarak değişen bir koruyucudur. Dolayısıyla yazın sıcaklığında seyrek dokunmuş, güneş ışığını yansıtacak açık renge sahip bol elbiselerin giyilmesi; kışın soğukluğunda ise, sık dokunmuş, güneş ışığını mass edecek koyu renge sahip elbiselerin giyilmesi²⁶⁵ gayet tabiidir. Burada biz ilgilendiren husus, elbisenin setr – i avret ve vücut hatlarını muhafaza etme özelliğine sahip olmasıdır.

İslami düşünceye göre mal, bir nimet ve imkan olduğu gibi aynı zamanda bir yük olma vasfına da haizdir. Zira Kur'an – ı Mübin malın bir "*fitne*" yani imtihan aracı olduğuna dikkat çekmiştir.²⁶⁶ Zaten bu hususta İbn Abbas'ın rivayet ettiği "*İsraf*

²⁶² Beşer, 271.

²⁶³ *Sosyal Değişme ve Dini Hayat*, 13.

²⁶⁴ Çivitci, 11.

²⁶⁵ Ataseven, 93.

²⁶⁶ Komisyon, *İlmihal 2 (İslam ve Toplum)*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2006, 544.

ve kibir sana bulaşmadıkça dilediğini ye, dilediğini giy!’²⁶⁷ hadisi de buna işaret etmektedir.

İslam, tutumlu ve itidalli olma halini sadece sosyal hayata ilişkin sahaya münhasır kılmamıştır. Aynı zamanda ibadet hayatında da bunu öğütlemiştir. Nitekim İslam ahlakında var olan abdest alırken suyu fazla kullanmama; sofrada sade olma; tıka – basa doymadan kaşığı bırakma; giyimde temiz ve sade olma; evin ve ev eşyanın lükse kaçmaması gibi kurallar manzumesi bu söylediğimiz hususa en iyi örnekleri oluşturmaktadır.²⁶⁸

Şuurlu insan, elbisesine ve görünüşüne özen gösterecek, kıyafeti güzel, görünüşü gayet hoş olacak; fakat açık – saçık giyinmeyecek, lüks ve israfa düşmeyecek²⁶⁹ ve bilecek ki, bir gün dünyada yapıp etmelerin hepsinin hesabını verecek.²⁷⁰

Günümüzde bir milyara yakın insanın açlık sebebiyle her altı saniyede bir kişinin bu hayata gözlerini yumduğu, yaşam mücadelesinin çöplükte aranan ekmekler sayesinde verildiği ve adına modern dedikleri bir dünyada moda adı altında sürekli aşırı tüketime, israfa dayanan giyim sektöründeki aşırı harcamalar, insanın giyim kuşam hususunda tevazu sahibi olması hususunu söküp attığı gibi insanlık onurunu da zedelemiştir. Artık mananın yerini madde; değerlerin yerini ego’ların takdir edilmesi; ihlasın yerini gösteriş; hakkın yerini kuvvet; adaletin yerini zulüm; ihtiyacın yerini israf almıştır. Oysa sadece giyimde değil, yemede, içmede, hayatın her sahasında yapılması gereken mütevazi bir tutum ve sade bir hayattır.

Bugün insanın, insanın kurdu olduğu bir kürede yaşıyoruz. Bir tarafta dünyayı yöneten ve sayıları çok az olan insanlar, öte tarafta sadece ekonomik yönden değil, belki ondan daha önemlisi onuru, şahsiyeti, insanlığı sömürülen, insan olduğu için kendisine bu tarz bir davranış şekli reva görülen bir dünya; bir tarafta geçici değişiklik adı altında moda olarak piyasaya sürülen kıyafetler, öte tarafta bundan bir adım geri kalmama pahasına kendinden geçen insanlar; bir tarafta bir ürünü alıcı bulduğunda aynı ürünü ufak bir değişiklikte tekrar piyasaya sürmeye çabalayan modacılar, öte tarafta birkaç günlük giysisini eskidi, demode oldu diyerek bir kenara atan müşteriler; bir tarafta moda adı altında açık – seçikliği özendirip kadını maneviyat semasından madde

²⁶⁷ İbni Hacer,, 12/ 366.

²⁶⁸ Komisyon, *İmihal* 2/ 544.

²⁶⁹ Haşimi, M. Ali, *Kur'an ve Sünnete Göre Müslüman Kadının Şahsiyeti*, Çev. H. İbrahim Kutlay, Hamdi Arslan, Nurettin Yıldız, 5.Baskı, İstanbul 2007, 109-110.

²⁷⁰ Tekasür Suresi, 102/ 8.

yeryüzüne indirgeyen moda merkezleri, öte tarafta moda kılıfına bürünerek çıplaklığına meşruluk kazandırmaya çalışan kadınlar; bir tarafta moda adı altında kültürleri asimile etmeye çalışan toplum mühendisleri, sosyologlar, modacılar, öte tarafta kültürüne yabancılaşan, küs olan insanlar; bir tarafta gözleri sürekli insanların cebinde olan moda pazarlamacıları, öte tarafta yemeden içmeden kestiği birkaç kuruşunu modaya aktaran insanlar; bir tarafta moda rüzgarlarını insanların inançlarına, değerlerine doğru estiren güç odakları, öte taraftan bundan etkilenip inancını test etme tehlikesiyle yüz yüze gelen insanlar...

Yukarıda modayla alakalı ifade etmeye çalıştığımız hususlar meselenin ne boyutlara vardığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Moda derken sıradan bir şeyden bahsetmiyoruz. Çünkü israf kültürünün bir ur gibi dünyanın her tarafına yayıldığına şahit oluyoruz. İnsanların ve özellikle de çocukların savaşımlardan daha çok açlıktan öldüğüne şahit oluyoruz. Ve Müslümanım diyen birçok insanın evinde gardırop dolusu elbiseyi bir kenara bırakın, birden fazla televizyonuna, sürekli değişen ve değişecek olan mobilya takımlarına, ev dekorasyonuna v.s. şahit oluyoruz.

Gerekçesi ne olursa olsun bütün bu manzara israfın caiz olmadığını ve çok büyük bir vebal olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Müslümanlar bu hususta çok dikkatli davranmalıdır.

SONUÇ

Kâinatta var olan her şey bir denge üzerine tesis edilmiştir. Küçük âlem dediğimiz insan da buna dahildir. Bu açıdan baktığımızda insandan istenen, kendisi de dahil olmak üzere yeryüzündeki tüm canlılar için her geçen gün âlemi daha yaşanabilir bir hale getirmektir. Bu düşünce de ancak dengeyle gerçekleşmektedir. Dinin yasaklanmasını öngördüğü hususlarda mutlak bir hikmet vardır. Ve her yasaktaki her hikmeti her insan anlayacaktır, diye bir kural da yoktur. Zaten böyle bir şeyin gerçekleşmesi şu an yaşadığımız dünyanın yapısına ve insanın imtihan edilme unsuruna aykırıdır.

İnsan bu dengeyi yitirdiğinde dünya gittikçe daha yaşanılacak bir hal alır. Günümüzde çevre sorunlarının artması, iklim düzensizliklerinin yaşanması, kaynak yetersizliği gerekçe gösterilerek aç insanların ölüme terk edilmesi, giysilere ve özellikle moda kılıfı altında piyasaya sürülen giysiler için israfa varan harcamalar, v.b. hususlar insanın dengeyi yitirmiş olduğunun göstergeleridir

Geçici yenilik olarak ifade edilen moda, özellikle giyim kuşam sahasında etkisini gösteren ve öncelikli ve özel olarak kadınlara, ikinci sırada erkeklere seslenen ve çoğunlukla kadının cinselliğini kullanarak varlığını korumaya çalışan, üretim üstüne üretim yapan, dolayısıyla en büyük paraların bu pazarda döndüğü, vicdani, ahlaki, insani değerlerin askıya alındığı, sınırı ve ölçüsü olmayan; dolayısıyla durağı belli olmayan, önüne kattığı her şeyi sürükleyen bir sektördür. Hal böyle olunca da bu sektörden ister istemez etkilenen insanların modanın ikramına sunduğu elbise modellerinden yararlanma noktasında bilmesi lazım gelen şer'i bir giyim çerçevesinin olması lazım geldiğini düşünüyoruz.

Bu noktada dinî istinbat kaynakları olan Kur'an, Sünnet, İcma ve ondört asırlık uygulamaya baktığımızda karşımıza bir dizi şer'i ilkeler manzumesi çıkmaktadır. Bu manzumelerin en önemli kısmını hiç şüphesiz setr – i avret oluşturmaktadır.

İslâm alimleri dini kaynaklardan hareketle erkekler için göbek ve diz kapağı arası bölgeyi; kadınlar için ise, el ve yüz hariç bedeninin tümünü setr- i avretten saymışlar, zikredilen mahallerin açılmasını haram olarak değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla Müslüman kişi öncelikli olarak elbise modelinin setr- i avreti sağlayıp sağlamadığına dikkat etmelidir.

Elbise modelinde aranan özelliklerden biri de uzunluk ve genişlik hususudur. Erkek elbisesi genişlik ve uzunlukta ihtiyaçtan fazla olmamalıdır. Aksi bir durum alimler tarafından mekruh olarak değerlendirilmiştir. Kadın elbisesine gelince, ihtiyaçtan az uzunlukta olmamalı ve yeteri kadar genişlikte olmalıdır.

Modadan yararlanmak isteyen inançlı bir kişi, elbisesinin vücut hatlarını belli etmemesine özellikle de kadınlar özen göstermelidir. Çünkü kadınların vücut hatlarını belli edecek tarzda dar elbise giymeleri haramdır. Giyilen elbise geniş olmalı ve bedeni başkalarına arz-ı endam etmeyecek şekilde kalın olmalıdır.

Mükellefin giyimde dikkat etmesi gereken noktalardan biri de altını belli edecek tarzda ince ve şeffaf giyinmemesidir. Zira böyle bir durum mezhep imamı tarafından setr- i avreti gerçekleştirilemeyeceği düşüncesiyle haram olarak değerlendirilmiştir. Bu hususta bir çerçeve konmuştur. O da elbisenin teşhircilik vasfından uzak olmasıdır.

Kibir ve şöhret elbisesinden uzak durulmalıdır. Çünkü kibir niyetiyle elbise giymek haram olarak görülmüştür. Ancak giyilen güzel elbise Allah'ın verdiği nimeti dışa yansıtma ve Allah'a itaate vesile olma amacı taşıyorsa sevap kazanma söz konusudur.

Dini kaynaklardan olan Sünnet cinslerin koku ve parfüm türü kozmetik ürünlerden yararlanırken uymaları gereken sınırı belirlemiştir. Erkekler kokusu ağır, rengi belirsiz parfüm kullanabilirken; kadınlar rengi belirgin, kokusu hafif parfüm kullanabilir. Dolayısıyla cinslerin kullanacağı parfüm tarzı kokularda renk ve koku farklılığı söz konusudur. Kadının erkeğin kullandığı parfümü kullanması caiz değildir.

İslam'a göre güzelliğin temel kriterleri zerafet ve temizliktir. Zaten elbisenin temizliği ve aza razı olunması, mü'minin Allah katındaki yüce değerine işarettir. O halde mü'minin giyim ve kuşam hususunda bu kriterleri kendisine kıstas alması gerekmektedir.

Kılık kıyafette aranan kriterlerin belki de en önemlisi sadelik ve tevazudur. Çünkü İslam, kişiden fitratına uygun bir şekilde giyinmesini istemektedir.

Kılık kıyafet sahasındaki geçici yenilikler israfı kolaylaştırmaktadır. Çünkü moda bir takım hususlarda sürekli değişiklikler manzumesidir. Meseleye bu açıdan baktığımızda giyim kuşam sahasında yapılacak sürekli değişiklikler ister istemez israfı beraberinde getirecektir. Kişi yeni aldığı bir giysiyi giyer giymez modacılar bir başka giysi üretecek, birey eskimediği halde sırf yeni çıkan modadan geri durmadığını

insanlara gösterme amacıyla sınırları zorlayacak ve belki de daha birkaç günlük olan elbisesini terk etme haliyle karşı karşıya kalacaktır. Ve bu israf döngüsü bu şekilde devam edip gidecektir. Dolayısıyla israf kapsamına giren her moda haramdır.

Bugün dünyanın birçok yerinde avret yerlerini dahi örtecek bir elbiseden mahrum insanlar ve özellikle de çocuklar vardır. Bu tabloya bazı Müslümanlar da ortaktır. Yazlık- kışlık; gündüzlük- gecelik; iş- spor kıyafetleri deyip ve her bir giysi türünde birden fazla giysi bulundurup, ihtiyaç- israf noktasında kendimizi haklı çıkarmak için *“bu da ihtiyaçtır”*, demekle kendimizi büyük bir yükten ve vebalden kurtaramayız.

O halde yapılması lazım gelen husus, insanların bu noktada kendilerine bir özeleştirici yapmaları ve giyim kuşam noktasında ihtiyaç- israf ilişkisinde gerçekçi davranmalarındır.

İnsanın söz ve davranış dünyasının birbiriyle tutarlı olması gerekmektedir. Çünkü bir taraftan israfın zararlarından bahsedip öte taraftan giyim kuşamdan tutun da mobilyaya varıncaya kadar her şeyde israf kültürünü yaygınlaştırmak, pek de inandırıcı olmasa gerektir. Bugün bilimsel veriler mevcut kaynakların 28 milyar insana yetecek miktarda olduğunu söylemektedir. O halde yapılacak şey, her şeyden dine ve örfü uygun bir şekilde yararlanma, israf kültüründen uzak durmadır.

İslam medeniyeti Kur'an, Sünnet, İcma ve ondört asırlık zengin birikimiyle insanın her türlü ihtiyacına cevap verecek ve her türlü ihtiyacını üretebilecek bir potansiyele sahiptir. Bu açıdan bakıldığında kendi tarihi, dini, örfi köklerine uygun bir giyim kuşam modasını yine kendi içinde neşvünema bulur tarzda ortaya koyabilir.

KAYNAKLAR

- Kur'an-ı Kerim**, Haz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı, 12.Baskı, Ankara, 2006.
- İBN ABDİLBER**, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah el- Kurtubi, Kitabü'l- Kafi, Mektebetü'r- Riyad el- Hadise, Riyad, 1978.
- ABDURREZZAK**, Ebu Bekir, el- Musannef, Mektebü'l- İslami, Beyrut, 1970.
- Akademi Araştırma Heyeti**, Bir Müslüman'ın Yol Haritası (İlmihal), Işık Yay., İzmir, 2007.
- İBN ABİDİN**, Muhammed Emin, Reddü'l – Muhtar Ale'd- Dürri'l- Muhtar, Mektebetü Mustafa el- Babi'l- Halebi, 3.Baskı, Mısır, 1984.
- AKYÜZ**, Vecdi, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam, 2.Baskı, İstanbul, 2007.
- ALTINAY**, Hüsniye- **YÜCEER**, Halime, Moda ve Tarihi, Ankara, 1992.
- İBN AŞUR**, Muhammed Tahir, İslam Hukuk Felsefesi, Çev. Mehmet Erdoğan, Vecdi Akyüz, Rağbet Yay., İstanbul, 2006.
- ATASEVEN**, Asaf, “Tıbbi Açıdan Örtünme”, İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme, Ensar Neşriyat, 2.Baskı, İstanbul, 2005.
- ATEŞ**, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul, 1990.
- AYDIN**, Abdullah, İslam'da Evlilik Mahremiyetleri ve Aile Hayatı Ansiklopedisi, Aydın Yayınları, İstanbul, ty.
- EL- AYNİ**, Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, Umdetu'l- Kari Şerhu Sahihi'l- Buhari, Matbaatü Mustafa el- Babi'l- Halebi, Kahire, 1972.
-el- Binaye fi Şerhi'l- Hidaye, Darü'l- Fikr, Beyrut, 1990.
- AYVERDİ**, İlhan, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyat, 2.Baskı, 2006
- AZİMABADİ**, Muhammed Eşref b.Emir, Avnu'l- Ma'bud Şerhu Süneni Ebi Davud, Beyrut, 1998.
- BARBAROSOĞLU**, Fatma Karabıyık, İmaj ve Takva, Timaş Yayınları, 4.Baskı, İstanbul, 2003.
-, Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet, İz Yayıncılık, 3.Baskı, İstanbul, 2004.
-, Şov ve Mahrem, Timaş Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2006.

- BEŞER**, Faruk, Hanımlara Özel İlmihal, Nun Yayınları, İstanbul, 2006.
-,“Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme’’, İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme, Ensar Neşriyat, 2.Baskı, İstanbul, 2005.
- BEYHAKİ**, Ebu Bekr Ahmed b.el- Hüseyin b.Ali, es- Sünenü’l- Kübra, Beyrut, ty.
- BİLMEN**, Ömer Nasuhi, Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, Sentez Yayınları, İstanbul, ty.
- BOUDON**, Raymond, Toplum Bilimleri Sözlüğü, Çev. Esen Sinanoğlu, Ankara, 1982.
- BUHARİ**, Ebu Abdullah Muhammed b.İsmail, Camiu’s- Sahih, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- COX**, Michael, Müthiş Moda, Çev. Selda Göktan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2005.
- ÇAKAN**, İsmail L., “Sünnette Giyim – Kuşam ve Örtünme’’, İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme, Ensar Neşriyat, 2.Baskı, İstanbul, 2005.
- ÇİVİTÇİ**, Şule, Moda Pazarlama, Asil Yayın, Ankara, 2004.
- DALGIN**, Nihat, Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular, Ensar Neşriyat, 3.Basım, İstanbul, 2007.
- DARİMİ**, Ebu Muhammed Abdullah b.Abdirrahman b. Fadl b.Behram, es- Sünen, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- DAVİS**, Fred, Moda Kültür ve Kimlik, Çev. Özden Arıkan, Yapı Kredi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1997.
- EBU DAVUD**, Süleyman b.el- Eş’as Sicistani, es- Sünen, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- DEMİRCAN**, Alırıza, İslam’a Göre Cinsel Hayat, Eymen Yayınları, 43.Baskı, İstanbul, 2004.
- ELBANİ**, Nasıruddin, Kur’an ve Sünnete Göre Müslüman Kadının Örtüsü, Ter. Vahdettin İnce, İnkılab Yay., 8.Baskı, İstanbul, 2008.
- ERKAL**, Mustafa, Sosyoloji, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987.
- EL- GAZZALİ**, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, İhyau Ulumi’d – Din, Mısır, 1956.
-, el- Vasit fi’l- Mezheb, Darü’n- Nasr, Mısır, 1984.
- EMİROĞLU**, İbrahim, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yay., İstanbul, 2000.
- FİRUZABADİ**, Mecdudaddin Muhammed, el- Kamusü’l- Muhit, 2.Baskı, Daru’r-Reyyan li’t- Türaş, Müessesetü’r- Risale, Beyrut, 1987.
- GALİP**, Şeyh, Büyük Türk Klasikleri Ansiklopedisi, Ötüken Yay., İstanbul, 2004.

- GİDDENS**, Anthony, Sosyoloji, Çev. Ruhi Esengün, İsmail Öğretir, Birey Yay., İstanbul, 1997.
- GÖLE**, Nilüfer, Modern Mahrem, Metis Yay., İstanbul, 1993.
- GÖNENÇ**, Halil, Günümüz Meselelerine Fetvalar, Anadolu Yay., İstanbul, 1998.
- GULAM**, Ali Haddadadil, Çıplaklığın Kültürü ve Kültürel Çıplaklık, Çev. Sabah Kara, 1.Baskı, 1984.
- GÜNGÖR**, Haydar, Hadis Öğretilerinde Giyim, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1997.
- GÜRAN**, Tevfik, İktisat Tarihi, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1993.
- İBN HACER**, Ahmet b. Ali el – Askalani, Fethu’l – Bari Şerhi Sahihi’l - Buhari, Darü’l- Fikr, Beyrut, 1996.
- İBN HALDUN**, Mukaddime, Çev. Halil Kendir, Yeni Şafak Yayınları, Ankara, 2004.
- İBN HANBEL**, Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed, el- Müsned (Buluğu’l- emani şerhi ile birlikte), Daru’l- İlm, Cidde, 1983.
- İBN HAZM**, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said b. Hazzam, el – Muhalla, Mısır, 1347.
- HAKKO**, Cem, Moda Olgusu, Vakko Yay., t.y.
- HARAŞİ**, Ebu Abdullah Muhammed, Şerhu Muhtasarı Seyyid Halil, Daru Sadır, Beyrut, t.y.
- HAŞİMİ**, M. Ali, Kur’an ve Sünnete Göre Müslüman Kadının Şahsiyeti, Çev. H. İbrahim Kutlay, Hamdi Arslan, Nurettin Yıldız, Risale Yayınları, 5.Baskı, İstanbul, 2007.
- HEYET**, el- Mu’cemu’l- Vesit, el- Mektebetu’l- İslamiyye, İstanbul, ty.
- HEYSEMİ**, Nureddin b.Ebu Bekr, Mecmeu’z- Zevaid ve Menbeu’l- Fevaid, Beyrut, 1994.
- İBN HİBBAN**, Alauddin Ali b. Belban el – Farisi et – Temimi el – Büsti, el – İhsan bi Tertibi Sahihi İbn Hibban, 1.Baskı, Beyrut, 1966.
- İBN HUMAM**, Kemaluddin, Muhammed b. Abdulvahid, Şerhu Fethu’l- Kadir, Daru’l- Kütübi’l- İlmiyye, Beyrut, 2003.
- İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme**, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 2005
- KARAMAN**, Hayrettin, Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar, İz Yayıncılık, 28.Baskı, İstanbul, 2009.

....., İslam'da Kadın ve Aile, Ensar Yayınları, İstanbul, 1995.

EL- KARDAVİ, Yusuf, Fetavai- Muasara, Beyrut, 2000.

....., el- Helal vel- Haram fil- İslam, el- Mektebetü'l- İslami, 1994.

KASANİ, Alaaddin Ebu Bekr b. Mesud, Bedaiu's- Sanai' fi Tertibi's- Şerai', 2. Baskı, Daru'l- Kitabi'l- Arabi, Beyrut, 1982

İBN KAYYİM, Şemsüddin Ebu Abdullah, Ahkamu Ehli'z- Zimme, Darü'l- İlmi li'l- Melayin, Beyrut, 1983.

İBN KESİR, Hadislerle Kur'an – ı Kerim Tefsiri, Çev. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., İstanbul, 1991.

KOÇU, Reşat Ekrem, Türk Giyim- Kuşam Sözlüğü, Ankara, 1967.

KOMİSYON, İlmihal II, (İslam ve Toplum), Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2006.

KOMİSYON, İslam'a Giriş Gençliğin İslam Bilgisi, Diyanet İşleri Başkanlığı, 4.Baskı, İstanbul, 2008.

KÖKSAL, İsmail, "Giyim- Kuşam Üzerine İslami Bir Bakış Açısı", Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi, Nisan- Haziran 2006, Sayı, 72.

KÖPRÜLÜ, Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken Yay., 2.Basım, İstanbul, 1980.

İBN KUDAME, Muvaffukuddin Ebu Muhammed, el- Muğni, Darü'l- Kitabi'l- Arabi, Beyrut, 1972.

EL- KURTUBİ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el – Ensari, el – Camili Ahkami'l – Kur'an, Tahkik, Mahmud Muhammed Şakir, Daru'l – Kütübi'l – Mısriyye, Kahire, 1938

KUTUB, Seyyid, Fizilal- il Kur'an, Müt. Bekir Karlığa, M.Emin Saraç, İ.Hakkı Şengüler, İstanbul, 1977.

LARAGUE, Pierre, Sosyal Sınıflar, Çev. Yaşar Gürbüz, İstanbul, 1969.

İBN MACE, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid, Sünen İbn Mace, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.

MAKDİSİ, Şemsuddin Ebu'l- Ferec Muhammed İbn Kudame, eş- Şerhu'l- Kebir (el- Muğni ile beraber), Daru'l- Kitabi'l- Arabi, Beyrut, 1972.

MAKDİSİ, Şerefuddin Musa, İkna'li Talibi'l- İntifa, 2.Baskı, Daru Aleml-i Kütüb, S.Arabistan, 1999.

MALİK b.Enes, el- Muvatta, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.

- İBN MANZUR**, Ebu'l- Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mukrim El- Efriki, Lisanu'l-Arab, Daru's- Sadr, Beyrut, ty.
- EL- MERGİNANİ**, Burhaneddin Ali b. Ebi Bekr, el- Hidaye (Fethu'l kadir içinde), Mektebetü Mustafa el- Babi'l- Halebi, Mısır, 1970.
- MERİÇ**, Ümit, "Sosyolojik Açıdan Kılık – Kıyafet ve Örtünme", İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme, Ensar Neşriyat, 2.Baskı, İstanbul, 2005.
- EL- MEVSİLİ**, Abdullah b. Mahmud, el- İhtiyar fi Ta'lili'l- Muhtar, Kahire, 1951.
- MUBAREKFURİ**, Ebu'l- Ala Muhammed Abdurrahman, Tuhfetü'l- Ahvezi bi Şerh Cami'i't- Tirmizi, Darü'l- Kütübi'l- İlmiyye, Beyrut, 1990.
- MÜSLİM**, Ebu'l Hüseyin İbn el- Haccac, Camiu's- Sahih, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- NESAI**, Ebu Abdirrahman Ahmed b.Şu'ayb, es- Sünenü'l- Kübra, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- EN- NEVEVİ**, Ebu Zekeriya Muhyiddin b. Şeref, el- Minhac Şerhu Sahih-i Müslim, Daru'l- Fikr, t.y.
-El- Mecmu' - Şerhu'l- Mühezzeb, Daru'l- Fikr, Beyrut, ty.
- NURSI**, Said, Sözler, Envar Yay., İstanbul, 2005.
- RAMEHURMUZİ**, Ebu'l – Hasen b. Abdirrahman b. Hallad, Kitabu Emsali'l – Hadis,1.Baskı, Thk., Ahmed Abdulfettah Temmam, Müessesetü'l – Kütübi's – Sekafiyye, Beyrut, 1988.
- ER- RAZİ**, Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hasan, et – Tefsiru'l – Kebir (Mefatihü'l – Gayb), Mısır, 1308.
- Redhouse Sözlüğü**, Redhouse Yayınları, İstanbul, 1987.
- İBN RÜŞD**, Kadı Ebu'l-Velid, Bidayetü'l- Müctehid ve Nihayetü'l- Muktesid, Daru's-Selam, 1995.
- SABIK**, Seyyid, Fıkhus – Sünnne, Ayet ve Hadislerle İslam İlmi hali ve İslam Hukuku, Çev. Ahmet Sarioğlu, Tayyar Tekin, Mehmet Yılmaz, Pınar Yayınları, VII. Baskı, İstanbul, 2009.
- İBN SA'D**, Ebu Abdillan Muhammed, et – Tabakatü'l – Kübra, Beyrut, 1960
- SAN'ANİ**, Muhammed b. İsmail, Sübül's- Selam Şerh Buluğü'l- Meram, Darü'l- Hadis, Kahire, t.y.
- SERAHSİ**, Muhammed b. Ahmed, el- Mebsut, Daru'l- Marife, Beyrut, 1986.

- Sosyal Değişme ve Dini Hayat**, İslami İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Yay., 2.Baskı, İstanbul, 2005.
- EŞ- ŞAFİİ**, Ebu Abdullah Muhammed, el- Üm, Darü'l- Kütübi'l- İlmiyye, Beyrut, 1993.
- ŞERİF**, Mardin, Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İstanbul, 1992.
- ŞEVKANİ**, Muhammed b.Ali Muhammed b.Abdillah, Neylü'l- Evtar Şerhu Münteka'l- Ahbar min Ehadisi Seyyidi'l- Ahyar, Beyrut, 2000.
- ŞEYH NİZAM VE HİNT ULEMASI**, el- Fetava'l- Hindiyye, Daru İhyai't- Turasi'l- Arabi, Beyrut, t.y.
- TARHAN**, Nevzat, Kadın Psikolojisi, Nesil Yay., 4.Baskı, İstanbul, 2005.
- İBN TEYMİYE**, Şeyhulislam Ahmed, Mecmu'u- Fetava, Darü'l- Arabiyye, Beyrut, t.y.
- TİRMİZİ**, Ebu İsa Muhammed b.İsa b.Sevre, es- Sünen, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü**, 9.Baskı, Ankara, 1998.
- TÜRKDOĞAN**, Orhan, Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği, Ankara, 1985.
- ULVAN**, Abdullah Nasıh, Terbiyetü'l- evlad, Daru's- Selam, Beyrut, t.y.
- UYSAL**, Muhittin, Peygamber Günlerinde Giyim Kuşam ve Süslenme, Yediveren Yayınları, 1.Baskı, Konya, 2004.
- ÜLGENER**, Sabri, İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası, Der Yay., İstanbul, 1981.
- VEBLEN**, Thorstein, "Aylak Sınıf Teorisi", Feminizm, 19. Yüzyıl Klasiklerinden Seçmeler, Afa Yay., İstanbul, 1987.
- YAZIR**, M.Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Asım Yayınları, İstanbul, 1979.
- YILDIZ**, İsmail, İslam'da Giyim ve Tesettür, İstanbul, 2006.
- EZ- ZEMAŞERİ**, Ebu'l Kasım Mahmud b. Ömer, el- Keşşaf an Hakaikit- Tenzil ve Uyuni'l- Ekavil, Daru'l- İhyait- Terasil Arabiyyi, Beyrut, 1997.
- ZUHAYLİ**, Vehbi, el- Fıkhu'l- İslami ve Edilletuhu, Daru'l- Fikr, II.Baskı, Dimeşk, 1985.

ÖZGEÇMİŞ

Harun DOĞAN. 1972 yılında Elazığ'da doğdu. 1984 yılında Elazığ Gazi İlköğretim Okulunu, 1991 yılında Elazığ İmam-Hatip Lisesini bitirdi. 2002 yılında İnönü Üniversitesi Darende İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2009 yılında ise Diyanet Kayseri İhtisas Kursunu bitirdi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi yapmaktadır.